

ҲУҚУҚҲОИ ИНСОН ДАР ОСИЁИ МАРКАЗӢ

Бюллетени ахборотӣ-таҳлилии ҳар семоҳа

Лоиҳаи «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумотнокии ҳуқуқӣ тавассути ВАО дар кишварҳои Осиёи Марказӣ»

Нашри № 5 [март-апрели 2010]

Иттиҳоди
Аврупо

Намояндагии институт оид
ба тавзеҳи ҷанг ва сулҳ

ХОНАНДАГОНИ ГИРОМӢ!

Ба диққати Шумо нашри панҷуми бюллетени иттилоотӣ-таҳлилиро, ки ба масъалаҳои мубрами соҳаи ҳуқуқҳои инсон дар Осиёи Марказӣ рӯшани меандозад, пешкаш менамоем.

Таи ду моҳи охир тамоми ҷаҳон, аз ҷумла Осиёи Марказиро офатҳои табиӣ ва иҷтимоӣ ба ҷунбиш овард - зилзилаҳо, обхезиҳо, оташфишонии вулканҳо, инқилоб...

Дар назари аввал режими пояндадори Қурмонбек Боқиев дар Қирғизистон дар зери фишори норозигии омма ғайриҷашмдошт сарнагун шуд, ба мисли панҷ сол пеш, вақте дар натиҷаи талотуми «инқилоби лолаҳо», президент Акаев аз тахт рафт ва Боқиев ба сари ҳокимият омад.

Ҳодисаҳои Қирғизистон: гузариши ҳокимият ба Ҳукумати муваққатӣ, бетартибҳои оммавӣ ва куштори ҳаштоду панҷ одам дар Бишкек – хабари асосии миқёси глобалидошта гаштанд.

Бо миёнаравии САҲА ва сарварони баъзе кишварҳо Қурмонбек Боқиев аризаи истеъфоро имзо намуд ва пас аз он ҷойгирашавии ӯ дар Минск маълум гашт, ки он ҷо Боқиев бо даъвати ҷаноби Лукашенко парвоз карда аст. Бахсҳои атрофи он, ки дар ояндаи дур ин табaddулоти ҳукумати 7 апрел рӯй дода, ҷӣ меорад то ҳол идома доранд. Бахсҳои гуногуни сиёсӣ ва геополитикӣ атрофии он ки ин дафъа Қирғизистон кадом модели идоракуниро интихоб намояд ва кӣ сарвари кишвар мегардад, идома доранд. Вале барои аксари аҳоли, пеш аз ҳама муҳимтар он аст, ки оё ҳукумати нав дар мӯҳлати кӯтоҳ ва вобаста ба вазъияти баамаломата тартиботро барқарор ва қонуниятро таъмин карда метавонад ё на.

Дар ҳамаи ин бахсҳои баъзан хело муфид, бисёр вақт нуктаи аз ҳама асосӣ фаромӯш мешавад – он чизе, ки дар саҳифаҳои аввали ҳуҷҷатҳои муҳими байналмиллалӣ ва Сарқонунҳо навишта шудааст – инсон, арзиши ҳаёт ва ҳуқуқҳои ӯ. Бинобар ин, ҳамеша, ҳатто ҳангоми рӯшаниандозии ҳодисаҳои пурҷӯши сиёсӣ, мо махсусан аз рӯи меъёрҳои қорбарии профессионалӣ сар мегирем ва ҳуқуқҳои асосии инсонро ҳамеша дар мадди назар дорем.

Дар раванди инқилоб аксаран соҳаҳои маориф ва тандурустӣ аз мадди назар дур мегарданд, гарчанде маҳз ин соҳаҳо сатҳи фарҳангро ташаккул дода, амнияти дохи-

лии кишварро таъмин месозанд. Бинобар ин, қисмати калони навбатии лоиҳаи мо барои дастрасӣ ба маълумоти босифат бахшида шуда аст.

Хотиррасон мекунем, ки бюллетен дар доираи лоиҳаи «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ дар кишварҳои Осиёи Марказӣ, ки аз ҷониби Институти Бритониёгии инҷилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) бо дастгирии Комиссияи Аврупо амалӣ гардонида мешавад, интишор меёбад. Яке аз мақсадҳои асосии лоиҳа баландбардории сатҳи маълумотнокии ҷомеа доир ба масоили ҷорӣ дар соҳаи ҳифзи ҳуқуқҳои инсон, дар кишварҳои осиемарказӣ мебошад. Айни ҳол лоиҳа майдони гуфтугӯро барои ҳалли масоили дастрасии кӯдакон барои таълим дар Қирғизистон, мушкилиҳои шумораи зиёдшавии худкушӣ дар Тоҷикистон ва мушкилии озодии сухан дар Қазоқистон, таъмин месозад. Самти дигари фаъолияти лоиҳа, омӯзиши намояндагони ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ доир ба масоили дастгирии алоқаҳо бо ҷомеа, равобит бо васоити ахбори омма, инчунин гузаронидани тренинҳо барои рӯзноманигорон дар соҳаи меъёрҳои байналмиллалӣ ҳуқуқҳои инсон ва қонунгузори миллӣ мебошад.

Имрӯз IWPR фаъолияти худро дар Аврупо, Афғонистон, Эрон, Ироқ, Сирия, Филиппин, Уганда, Африкаи Шимолӣ, Зимбабве, Қазқоз ва кишварҳои Осиёи Марказӣ бомуваффақият амалӣ мегардонад. Дар минтақаи Осиёи Марказӣ IWPR фаъолияти худро аз соли 1999 бомуваффақият амалӣ мегардонад ва дар ин муддат Институт ба роҳ мондани робитаи конструктивӣ бо секторҳои давлатӣ, ғайриҳукуматӣ ва медиа сохторҳоро муваффақ гаштааст. IWPR яке аз нахустин шуда бо рӯзноманигорони маҳаллӣ ҳамкорӣ намуда, ба онҳо бастанӣ алоқаҳоро бо ҳамкоро-ни хориҷӣ кӯмак намуд. Минбаъд ин ҳамкорӣ шакли муносибатҳои зичро соҳиб шуд.

Чунин қорбарӣ боиси пайдошавии алоқаҳои нав, мубодилаи доимии ғояҳо, дониш ва малақаҳо гашт. Натиҷаи он, ба монеаҳои забонӣ ва гуногунфикрӣ нанигариста, пайдошавии бисёр мақолаҳои ҳамҷоя дар сомонаи www.iwpr.net гаштааст. Ба шарофати ин қор, IWPR дар равшанкунии масъалаҳои ҳуқуқҳои инсон, демократия ва дигар мавзӯҳои бархӯрдор саҳми арзандаеро гузошт. Дар ҳар як шумора мо кӯшиш менамоем, шуморо бо фаъолияти лоиҳа, ҳодисаҳои алоҳида ва системавии вайронкунии ҳуқуқҳои инсон дар Қазоқистон, Қирғизистон, Тоҷикистон, Туркменистон ва Ёзбекистон шинос намоем.

ДАР ШУМОРА:

02 НАВИГАРИҶОИ ЛОИҶА

09 МУСОҶИБАИ АКТУАЛӢ

1. Нигина Баҳриева: ҳомиёни ҳуқуқи тоҷик аз тазоҳурот гуфтушунидро афзалтар медонанд
2. Бернд Рэчел: таҳқиқи тандурусти Туркманистон ба омӯзиши раҳнаи сиёҳ шабоҳат дорад.

14 ҚАЗОҚИСТОН

1. Африқоиҳи Қазоқистон барои ҳуқуқи иқомат кардан мубориза мебаранд.

15 ҚИРҒИЗИСТОН

1. Ҳукумати Қирғизистон бо ғасибон мубориза мебаранд.
2. Кишварҳои ҳамсоя бо хавотирӣ ба сӯи Қирғизистон менигаранд.
3. Гузориши махсус/таълимоти ибтидоӣ дар Қирғизистон дар шароити бозор ба тағйирот ниёз дорад.

22 ТАЖИКИСТАН:

1. АТАЙҶН РЕПОРТАЖ:
Тоҷикистон: пас аз талоқ занон бе ҳеҷ чиз мемонанд.
2. Духтарон дар Тоҷикистон ба мактаб намераванд.

25 ӮЗБЕКИСТОН:

1. Меҳнати кӯдакон дар Ӯзбекистон то ҳол «анъанавӣ» ба шумор меравад
2. Мақомоти расмӣ мушкилоти таҷовузи хонаводагири инкор мекунад
3. Мубориз бар зидди СПИД барои ақидаҳои худ дар маҳбас нишастааст
4. Тафсир: даъвати кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон барои ислоҳ кардани вазъият дар Ӯзбекистон садои фарёдзаниро дар биёбон менамояд.

31 ТУРКМАНИСТОН:

1. Инсонпарваронасозии қонунҳо бояд ҳамвора амалӣ гардад
2. Тафсилот: бо беэтибор монден бекорон, ҳукуматдорон ҳуқуқҳои онҳоро поймол месозанд

НАВИГАРИҶОИ ЛОИҶА

Тренинги минтақавӣ барои ҳомиёниҳуқуқ ва рӯзноманигорон баҳри омӯзиши истифодаи Интернет.

Бишкек, Қирғизистон, 29-31 март

Тренинги мазкур барои ҳомиёниҳуқуқ ва рӯзноманигорон аз се кишвари минтақа: Қазоқистон, Қирғизистон ва Тоҷикистон аз ҷониби Намояндагии Институти инҷилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) дар Ҷумҳурии Қирғизистон ташкил карда шуд. Мақсадҳои асосии тренинг, хабардоркунии ҳомиёниҳуқуқ ва рӯзноманигорон, ҳамчун корбарони фаъоли шабакаи ҷаҳонӣ, оиди хатарҳои, ки онҳоро дар Интернет интизор аст ва омӯзонидани онҳо ба усулҳои ҷиғз кардани маълумоти шахсӣ ва хусусияти тиҷоратӣ дошта, мебошад. Дар рафти тренинги серӯза ба ҳар як иштирокчи пешниҳод мешуд, ки барои мустақамгардонии малакаи гирифташон вазифаҳои амалӣ иҷро намо-янд.

Ба сифати тренер Вячеслав Мамедов, роҳбари ташкилоти ғайриҳукумати «Иттиҳоди демократии шаҳрвандии Туркманистон» даъват карда шуд, ки дар Нидерланд ба қайд гирифта шудааст. Вячеслав Мамедов таҷрибаи чандинсолаи гузаронидани тренинҳои омӯзишӣ оиди мавзӯи мазкур барои фаъолони кишварҳои гуногуни ҷаҳон дорад. «Ин мавзӯ ҳама рӯзмарра аст, ки муко-тибаи шумо ба шахсони сеюм дастрас шуда метавонад. Бадтараш он аст, ки шахс инро ҳатто пайҳас намекунад ва бинобар ин, ягон механизми муҳофизати маълумоти худро истифода намебаранд. Умедворам, ки донишҳои гирифтаатон оид ба корбарӣ дар Интернет, оянда ба шумо кӯмак мерасонад», - гуфт Вячеслав Мамедов, дар натиҷаи чорабинӣ.

Иштирокчи тренинг Владислав Юри-тсин, рӯзноманигори Интернет-газета «Zonakz.net» қайд намуд: «Ин тренинг диди маро дар истифода аз Интернет батадрич васеъ намуд. Ба шарофати машғулиятҳои амалӣ ман тасаввуроти ботафсиле дар бораи чизҳое, ки пештар танҳо мешундам, пайдо кардам. Ин аниқ ба редаксияе, ки дар он кор мекунам, фоидаовар мешавад».

Намояндаи Тоҷикистон Худоназар Мамадназаров, ҳуқуқшиноси Шӯъбаи ҳуқуқҳои инсон ва риояи қонунгузорӣ ҳамчунин қайд намуд, ки дар тренинги мазкур «нахустин бор барои худ бисёр маълумоти навро кашф кардам».

Мизи мудаввари минтақавӣ «Дастрасӣ ба таълимоти миёна дар Осиёи Марказӣ: мушкilot ва ояндаи он».

Душанбе, 16-17-апрел.

«Пештар ман дар соҳаи IT маълумоти хуб доштам, зеро фаъолияти ман дар ташкилоти ҷамъиятӣ бо ин зич алоқаманд буд, вале инчӯ ман дарк кардам, ки ин донишхӯям нокифоя буданд. Фикр дорам, чунин чорабиниҳои омӯзишӣ барои кормандони иттиҳодияҳои ҷамъиятии калон ва навкор, ҳомиёни ҳуқуқ ва рӯзноманигоронро мунтазам гузаронидан лозим. Барои сектори ТҒҲ-и Тоҷикистон ин хеле муҳим аст», - гуфт Мамадназаров.

Иштирокчиёни тренинг махсусан аён-ияти маводҳои тренингиро қайд

карданд, ки имкон дод, маводҳои пеш-ниҳодшударо ба осонӣ аз худ кунанд. «Ба мо дастури амалан фаҳмои пай-дарпаи иҷроиши вазифаҳо пешкаш карда шуд, зеро дар давоми се рӯз тамоми вазифаҳои техникӣ бомуваф-фақият иҷро карда шуданд», - гуфт на-мояндаи Қирғизистон, сарвари Итти-фоқи «Барои Демократия ва ҷамъияти шаҳрвандӣ» Динара Ошурохунова аз Қирғизистон.

«Ҳамаш фаҳмо, дастрас ва фоидао-вар буд», - илова кард ҳомиёни ҳуқуқи Қирғизистон, роҳбари Хазинаяи ҷа-мъиятии «Садои озодӣ» Сардор Ба-гишбеков. «Чунин мешуморам, ки дар муҳити ҳифзи ҳуқуқи маърифати исти-фодабарии босаводонаи захираҳои Интернетро таъсис додан зарур аст ва дар қорбарии ҳаррӯза онро пайравӣ намудан лозим. Дар компютерҳои ҳо-миёни ҳуқуқ маълумот дар бораи шах-соне буда метавонад, ки онҳоро ҳимоя мекунам ва на ҳамавақт хуб аст, ки ин маълумот дастраси омма гардад», - гуфт Багишбеков.

«Дар чунин соҳаҳо ба монанди рӯ-зноманигорӣ ва ҳуқуқҳои инсон, ҷое ки маълумот фаъолона истифода бурда мешавад, ҳамеша хатари зарар ди-дан аз адоватҷӯён вучуд дорад. Дар якҷанд рӯз мо ҳаҷми калони маълу-мотеро дар бораи ҷи гуна маълум кардани хатар ва қорбарии худро дар Интернет ҳар қадар бехатар қарданро пайдо кардем. Ман пушаймон нестам, ки аз речаи серкор қанда шуда, чунин

таҷрибаи пуарзӣ гирифтаам», - қайд кард иштирокчи тренинг, веб-ме-нечер доир ба Қазоқистон аз лоиҳаи «Mojazarplata.kz» Инесса Шлапак. Ба гуфтаи иштирокчиёни чорабинӣ, тавсияҳо ва донише, ки дар тренинги IWPR гирифта шуданд, дар қорбарии минбаъдашон дар Интернет манфи-атбахш мегарданд.

Намояндагони Қазоқистон ва Тоҷикис-тон нисбати он изҳори ақида қарданд, ки тренинги мазкур дар кишварҳои онҳо низ гузаронида шаванд.

Дар қорби форум, ки аз қониби Ин-ститути инҷилои занг ва сулҳ (IWPR), бо дастгирии Вазорати маориф ва мусоидати Хазинаяи қўдақонаи СММ (UNICEF) ва Институти ҷомеаи қушода Бунёди Мадад – Тоҷикистон баргузор шуда буд, зиёда аз 60 намоянда аз 4

кишвари мин-тақа: Тоҷикистон, Қирғизистон, Қа-зоқистон ва Ўзбе-кистон иштирок намуданд. Дар рафти чорабинӣ иш-ти-рок-чи-ён ҷабҳаҳои гуно-гуни дастрасӣ ба таълимоти ибтидоии миё-на, ки новобаста аз фарқиятҳои қиддӣ дар ҳар як кишвар дошта, маҳраҷҳои умумӣ низ доранд.

«Дар панҷ ки-швари минтақа, бо аҳолии зиёда аз 60 млн. мушкилиҳои ба ҳам монанд зиё-данд, аз қумла, дар соҳаи маориф. Дар назди ҳамаи кишварҳо, пеш аз ҳама як вазифаи умумӣ истодааст – ишғол қардани ҷои арзандаи худ дар тақсимо-ти байналмиллалӣ меҳнат ва яъне, мо, аҳолии худро бо дастрасии таълимоти босифат дар сатҳи меъёрҳои ҷаҳонӣ бояд таъмин намоем», - гуфт вакили парламенти Қазоқистонӣ Мурат Абенов. Боз як вазифаи умумие, ки дар назди тамоми кишварҳои манотиқ (ғайр аз Тур-кманистон) истодааст, ин ислоҳоти сис-темаи маориф, алаҳусус, гузариш ба маълумоти 12-сола номбар қарда шуд.

«Имрӯз дар аксари қумҳуриҳои ислоҳот дар соҳаи маориф гузаронида шуда истодааст», - изҳор намуд мудирӣ Шӯъбаи маориф ва улуми Дастгоҳи иҷроияи президенти Тоҷикистон Ҳа-мидуллоҳон Фақеров. – «Тоҷикистон низ дар ин самт қор мебарад ва ал-лақай дар соли 2014 ният дорад ба маълумоти миёнаи 12-сола гузарад».

«Ин идеяи нави муносибати тамоман дигар нисбати маориф буда, дар ин ҷода мо метавонем ба якдигар қумак расонида, дар сурати зарур қудан, дастгирӣ намоем», - изҳор намуд Абе-нов.

Вакили Қазоқистонӣ нақл қард, ки ки-швари ӯ ҳоло соли 2001 барои гуза-штан ба маълумоти 12-сола иқдом на-муда буд, вале дар амал ба ин сис-те-ма ҳоло нагузаштааст: «Дар кишвари

мо ба ин масъала тадриҷан ва собитқадамона мегузаранд, бо он ки тамоми сохторҳои маорифро ба ин ислоҳот омода сохта, онро ба таври максимали босамар амали гардонанд», – қайд намуд ӯ.

Мушкилиҳои гузариш ба маълумоти 12-сола кифоятан зиёданд – ва пеш аз ҳама ин мушкилиҳои молиявӣ мебошанд», – гуфт Ирина Каримова, Президентии академияи маорифи Тоҷикистон. Вале тибқи гуфтаҳои ӯ, вазорати маориф аллакай ҳамаи хароҷоти заруриро ҳисоб кардааст. – «Мо ҳамчунин таҷрибаи дигар кишварҳоро омӯхта, мавқеи худро коркарда баромадем. Ҳар як кишвар дар амалигардонии ислоҳотҳо роҳи худро дорад».

Дар рафти мизи мудаввар қайд карда шуд, ки кишварҳо дар марҳалаҳои гуногуни амалигардонии ислоҳот дар ин соҳа қарор доранд, вале ҳар яке онҳо монеаҳои худро нисбати дастрасӣ ба маълумот доранд. Қайд карда шуд, ки дар ҳар як кишвари минтақа, шумораи муайяни кӯдакон берун аз мактаб мемонанд. Ҳамин тариқ, масалан, дар Тоҷикистон мувофиқи нишондодҳои расмӣ, шумораи кӯдаконе, ки дар мактаб намоҳонанд, 2,5%-ро аз шумораи умумии мактаббачагон ташкил медиҳад, дар Қазоқистон ва Ўзбекистон – 0,2% аз шумораи умумии кӯдакони синни мактабӣ ва дар Қирғизистон – зиёда аз 80 ҳазор. Гурӯҳи махсуси хатарро дар ҳамаи кишварҳои номбаршуда кӯдакони имконияташон маҳдуд ташкил медиҳанд, ки фарогирии онҳо бо таълим аз се ҳисса зиёд нест.

Дигар омилҳое, ки дастрасиро барои маълумотгирии маҳдуд месозанд, ба ақидаи иштирокчиёни мизи мудаввар, чунин мушкилиҳо ба монанди сатҳи пасти зиндагӣ, камбизоатӣ, ришвахӯрӣ, муҳоҷират ва шаклҳои гуногуни меҳнати кӯдакона мебошанд. Боз як мушкили дигар дар соҳаи маориф барои кишварҳои минтақа фарогирии пасти кӯдакон бо таълимоти томактабӣ номида шуд. Масалан, дар Тоҷикистон ба гуфтаи Назархудо Дастамбуев, директори барномаҳои маорифи Институти «Чомаи кушода» – Бунёди мадад дар Тоҷикистон, ин аст, ки вазъият дар ин соҳа «ҳосияти фоҷианок» дорад: «Танҳо 7 фоизи кӯдакон ба маълумоти томактабӣ дастрасӣ доранд ва ин ба сатҳи таълимоти миёна таъсир нарасонида наметавонад», – мешуморад ӯ. Иштирокчиён аз Қазоқистон қайд намуданд, ки ин мушкилӣ дар кишвари онҳо низ ҷой дорад, ки ин мушкилӣ дар 5%-ро ташкил медиҳад.

«Тавсияҳои иштирокчиёни Мизи мудаввари минтақавӣ «Дастрасӣ ба таълимоти миёна дар Осиёи Марказӣ: мушкилот ва ояндаи он».

Иштирокчиёни мизи мудаввар, намоёндагони мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайриҳукумати ва байналмиллалӣ, васоити ахбори оммаи Қазоқистон, Қирғизистон, Тоҷикистон ва Ўзбекистон,

Масоили мувофиқати қонунгузориро оид ба маълумоти миёна ба ҳақиқати имрӯза муҳокима намуда;

Нигарони худро нисбати сифати таълимоти ибтидоӣ дар тамоми кишварҳои ОМ изҳор намуда;

Омилҳои манфии иҷтимоӣ-иқтисодиро дар соҳаи дастрасӣ барои гирифтани маълумоти ибтидоиро омӯхта;

Нақши муҳими васоити ахбори омма дар равшаниандозии масоили таълимот ва муосидати онҳоро дар ҳалли онҳо тасдиқ намуда

Тавсияҳои зеринро қабул намуданд:

Дар Қирғизистон ғайр аз мушкилиҳои дар боло зикршуда, ки барои гирифтани таълим дар мактаб вақтҳои охир монеа мешаванд, омилҳои изтиробовар бехатарии кӯдакон дар мактаб шуда истодааст.

«Барои аксари хонандагон – мактаб дигар ҷои бехатар ва эътимодноки гирифтани таълим нест», – нақл кард иштирокчи аз Қирғизистон Наталя Воробева, менеҷери лоиҳаи шабакаи ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ оид ба ҳифзи ҳуқуқҳо ва пешбарии манфиатҳои кӯдакон.

«Сабаби он рекети мактабӣ мебошад, ки таи чанд соли ахир васеъ паҳн гаштааст». Ба гуфти ӯ бо чунин мушкилӣ мактаббачагон дар тамоми кишвар ҳамарӯза дучор мешаванд. Ҳамчунин ҳодисаҳои зиёд шудаанд, вақте чунин тамаъҷӯиҳо бо марг анҷом меёбанд. Ба ақидаи Воробева, вазорати маориф ва корҳои дохила барои пешгирии намунаҳои чунин ҳодисаҳо чораҳо мебинанд, вале онҳо нокифоя ҳастанд.

«Дар Ўзбекистон – мувофиқи омили расмӣ сатҳи хеле баланди саводнокӣ муайян карда шудааст, вале мушкилиҳо дар доираи дастрасӣ ба таълимоти босифат, инчунин истифодабарии мактабии меҳнати кӯдакон вучуд доранд», – нақл кард иштирокчи аз ин кишвар, медиа-коршиноси мустақил Сергей Наумов.

Яке аз мушкилиҳои хусусиятнок дар Тоҷикистон пастшавии дастрасӣ барои таълими духтарон мебошад. Тибқи суханони роҳбари ТҶ «Занҳои маълумоти олидошта» Гулҷаҳон Бобосодиқова, шумораи духтарони мактаби миёнаро хатмкунанда дар Тоҷикистон бо якчанд сабабҳо кам мешаванд, ки дар қатори онҳо пастшавии сатҳи зиндагонӣ, афзоиши хароҷоти мактабӣ ва тасаввуроти анъанавии нақш ва ҷои зан дар ҷомеа мебошанд.

Аз рӯи натиҷаҳои мизи мудаввар, иштирокчиён тавсияҳои универсалиро баррасӣ намуданд, ки барои беҳгардонии вазъият дар маориф дар тамоми кишварҳои Осиёи Марказӣ равона шудаанд. Чашмдошт мешавад, ки иштирокчиёни мизи мудаввар ин тавсияҳоро дар байни шарикон ва ҳамкорони худ паҳн гардонидани, ҳамчунин онҳоро дар қатори худ ҳамчун дастур истифода мебаранд.

БА МАҚОМОТИ ДАВЛАТИИ ҚАЗОҚИСТОН, ҚИРҒИЗИСТОН, ТОҶИКИСТОН, ТУРКМАНИСТОН ВА ЎЗБЕКИСТОН:

- Дида баромадани имконияти таъсис додани шабакаи байнипарлумонии кишварҳои ОМ бо мақсади ҳифзи ҳуқуқҳои асосӣ ва имкониятҳои кӯдакон, аз ҷумла ҳуқуқ ба таълимгирий;
- Дар ҳар як кишвар гузаронидани таҳлили иҷроии ӯҳдадорҳои байналмиллалӣ ва минтақавӣ, ки аз шартномаҳои дастрасӣ ба таълимоти умумӣ бармеоянд ва онҳоро кишварҳои ОМ ба тасвиб расонидаанд, бо мақсади муайян кардани ҳолигиҳо дар мутабиқгардонии онҳо ва коркарди чораҳои мақсаднок барои таъмини иҷроии муваффақи онҳо, гузаронида шаванд;
- Дар ҳар як кишвар гузаронидани таҳлили қонунгузорӣ дар соҳаи таълимоти умумӣ ва ба мувофиқа овардани онҳо бо меъёрҳои байналмиллалӣ;
- Ҷалб намудани ТҶҲ-ҳо барои мониторинги амалигардонии қонунгузорӣ дар соҳаи таълимоти умумӣ;
- Зиёд гардонидани маблағгузорию буҷавии системаи таълимоти умумӣ;
- Ҷалб намудани сармоягузориҳои иловагии ғайрибуҷавӣ барои маблағгузорию системаи таълимоти умумӣ;

- Омӯхтани масъалаи мақсаднокӣ ва самаранокии гузариш ба маблағгузори сарикасии системаи таълимоти умумӣ ва баррасӣ намудани механизмҳои амиқи амалигардонии маблағгузори сарикасӣ дар сурати қабули нақшаи мазкур;
- Ворид намудани системаи таълимоти инклюзивӣ, аз ҷумла дар минтақаҳои дурдасти кӯҳӣ ва даштӣ;
- Таъмини ҳуқуқҳои кӯдакони муҳоҷирон, аз ҷумла барои дастрасӣ ба таълимоти умумии босифат, тавассути қабули санадҳои мувофиқи меъёри-ҳуқуқӣ ва коркарди механизмҳои гузариши кӯдакон-муҳоҷирон ба системаи умумитаълимии муассисаҳои таълимӣ;
- Таъсис додани шароитҳо ба кӯдакони имконияташон маҳдуд барои амалигардонии ҳуқуқи онҳо баҳри гирифтани таълим тавассути: таҷҳизонии техникаи биноҳо, иншоотҳо ва васоити коммуникатсия; бартарафгардонии монеаҳои меъморӣ; инчунин коркарди дастурҳои методӣ оид ба омӯзиши онҳо;
- Ба тасвибрасонии Конвенсияи ҳуқуқҳои маъҷубон, ки кишварҳоро барои ташкил додани тамоми шароитҳои зарура ба одамони имконияташон маҳдуд дар амалигардонии ҳуқуқҳои худ, аз ҷумла ҳуқуқи таълимгирӣ, вазифадор месозад;
- Гузаронидани азнавдидабароии танқидонаи барномаҳои таълимии мактабӣ бо мақсади бартарафсозии таҷрибаи гуногуни дискриминатсионӣ дар системаи умумии таълимӣ, аз ҷумла дастрасии маҳдуди духтарон барои таълимгирӣ ва баррасӣ намудани стратегияи бартарафсозии сатҳи баланди ихтисоршавӣ дар байни духтарон аз мактабҳо ва рафъи стереотипҳои муқарраршуда нисбати нақш ва вазифаҳои занон ва духтарон;
- Фаъолгардонии кӯшишҳо оид ба оmodасозии муаллимон барои таълимдиҳӣ ба забонҳои миллатҳои камшумор (ақаллият) ва зиёд гардонидани шумораи китобҳои дарсӣ ба забонҳои ақаллият. Бо мақсади оmodасозии кӯдакон барои таълимгирӣ, таъсис додани синфҳои тайёрии томактабӣ ё васеъгардонии шабакаи муассисаҳои томактабӣ дар он минтақаҳо, ки забони омӯзишашон дар мактаб модарӣ нест;
- Тавваҷӯҳи зиёд додан барои инкишофи таълимоти ғайрирасмӣ ва истироҳати кӯдакон;
- Гузаронидани таҳлили омилҳои контекстӣ, ки ба сифати таълимоти умумӣ таъсир мерасонанд;
- Давом додани чорабиниҳо доир ба барҳамдиҳии меҳнати кӯдакон, махсусан дар шаклҳои бадтари он тавассути: мукамалсозии системаи маориф, бо коркарди механизми пайдо кардани кӯдакони аз таълим бозмонда ва таъсис додани шароитҳо барои омӯзиши онҳо (қабули кӯдакони шаҳодатномаи таваллуд надошта, шакли 63, қайди маҳалли зист надошта, кушодани синфҳои баробаркунӣ); зиёдшавии масъулнокӣ барои риоя накардани қонунгузори оилавӣ ва меҳнати дар қисмати истифодабарии меҳнати ноболиғон;
- Гузаронидани таҳлили вазъи молиявӣ маишии муаллимон бо мақсади азнавдидабароии механизмҳои ҳавасмандгардонии кори босифати муаллимон, баландбардории нақш ва обрӯи касби омӯзгорӣ, инчунин ҷалбсозии кадрҳои ҷавон;
- Васеъгардонии дастрасӣ ба маълумоти томактабӣ ва чорабиниҳо доир ба ҳавасмандгардонии таълимоти томактабӣ, махсусан байни оилаҳои камбизоат, бо роҳи баландгардонии маълумотнокии волидон оиди муҳимнокии инкишоф ва таълимгирии кӯдак дар айёми тифлӣ; дар ин васила ҳавасмандгардонии механизмҳои ғайрирасмӣ ҷамоати ва баррасӣ намудани нақшаи инкишофи ҳамаҷониба дар айёми тифлӣ;
- Ба тасвибрасонии Санади иловагӣ ба Пакти байналмиллалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, ки ба шахсони воқеӣ имконияти ҳифзи ҳуқуқҳои онҳоро дар сатҳи иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ фароҳам меоварад;
- Ба Институтҳои миллии ҳуқуқҳои инсон гузаронидани мониторинги фаъолонаи дастрасӣ ба таълимот ва илова намудани маълумоти мазкур ба маърузаҳои ҳарсола, инчунин огоҳонидани ҷомеа, аз ҷумла тавассути ВАО;
- Бо ВАО равобити бештар фаъолона бурдан бо сабаби таъмини равшаникунии объективии масоили таълимот дар ВАО тавассути инкишоф/фаъолгардонии марказҳои матбуотии вазорату муассисаҳо, инчунин шахсони масъулиятнок оид ба алоқаҳо бо ҷамъият дар сатҳи маҳаллӣ ва тариқи мунтазам пешкашкунии маълумот дар намуди брифингҳо, нишастҳои матбуотӣ, пресс-релизҳо;
- Дидабароии имконияти рушди рӯзноманигории «таълимӣ» дар назди вазоратҳои маорифи кишварҳои ОМ.

БА ТАШКИЛОТҲОИ ҒАЙРИҲУКУМАТӢ:

- Ҳамоҳангсозӣ бо мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳои байналхалқӣ дар раванди таҳлили иҷроиши ӯҳдадорӣҳои байналмиллалӣ ва минтақавӣ, ки аз шартномаҳои дастрасӣ доштан ба таълимоти ибтидоӣ бармеояд ва аз ҷониби кишварҳои ОМ ба тасвиб расонида шудааст, бо мақсади пайдо кардани холигиҳо дар мутобиқгардонии онҳо ва коркарди чораҳои мақсаднок барои таъмини иҷроиши арзандаи онҳо;
- Иштирок намудан дар раванди таҳлили қонунгузорӣ дар соҳаи таълимоти ибтидоӣ, бо мақсади ба мувофиқа овардани он ба меъёрҳои байналмиллалӣ;
- Гузаронидани мониторинги қабул ва амалигардонии қонунгузорӣ дар соҳаи таълимотӣ умумӣ;
- Мусоидат намудан ба мақомоти давлатӣ ва ҷалби сармоягузориҳои иловагӣ ғайрибуҷавӣ барои маблағгузори системаи таълимоти ибтидоӣ;
- Мусоидат намудан ба мақомоти давлатӣ оид ба ҷорисозии таълимоти инклюзивӣ;
- Дар яқоягӣ бо мақомоти давлатӣ иштирок намудан дар коркарди стратегияи бартарафсозии сатҳи баланди ихтисоршавии духтарон аз макотиб ва бартарафкунии стереотипҳои муқарраршуда нисбати нақш ва вазифаҳои занҳо ва мардон;
- Давом додани рушди системаи муассисаҳои ғайрирасмӣ таълимотӣ дар яқоягӣ бо сохторҳои давлатӣ;
- Мусоидат намудан ба мақомоти давлатӣ дар решакан намудани меҳнати кӯдакон, махсусан шаклҳои бадтарини он тавассути: амалигардонии лоиҳаҳо оид ба мониторинги меҳнати кӯдакон; огоҳонидани мақомоти даҳлатдор оиди истифодабарии меҳнати кӯдакон; пайдо кардани кӯдакони аз хондан берун монда ва мусоидат намудан ба онҳо барои баргаштан ба муассисоти таълимдиҳанда;

- Огоҳонидани тамоми ҷомеа оид ба мушкилиҳо дар соҳаи таълимоти умумӣ ва вазъият бо ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакон умуман, тавассути Хулосаҳои Даврии Умумӣ ва ҳисоботҳои алтернативӣ ба кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон;
- Гузаронидани маърақаҳои ташвиқотӣ ва аксияҳо барои ҷалби диққати ҷомеа доир ба мавзӯи таълимоти умумӣ;
- Гузаронидани тренингиҳои омӯзишӣ, семинарҳо ва дигар чорабиниҳо барои рӯзноманигорон доир ба мавзӯи таълимоти бо он, ки онҳо тавонанд ба таври объективӣ ва босифат мушкилиҳо ва ҳамчунин дастовардҳои системаи таълимоти кишварҳои ОМ-ро равшанандозӣ намоянд;
- Гузаронидани мониторинги мунтазами муассисаҳои таълимӣ вобаста ба риояи ҳуқуқ ва дастрасӣ ба таълимоти босифати умумӣ бо ҷалби фаъолонаи ВАО.

БА ТАШКИЛОТҲОИ БАЙНАЛХАЛҚӢ:

- Дида баромадани имконияти дастгирии таъсисдиҳӣ ва фаъолияти шабакаи байнипарлумонии кишварҳои ОМ дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдакон;
- Дастгирӣ намудани кишварҳои ОМ дар раванди таҳлили иҷроиши вазифадориҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ, ки аз шартномаҳои дастрасӣ ба таълимоти умумӣ бармеоянд ва аз ҷониби кишварҳои ОМ бо мақсади пайдо кардани холигиҳо дар мутобикосозии онҳо дар коркарди чорабиниҳои мақсаднок барои таъмини иҷроиши арзандаи онҳо, ба тасвиб расонида шудаанд;
- Дастгирӣ намудани кишварҳои ОМ дар раванди таҳлили қонунгузорӣ дар соҳаи таълимоти умумӣ, бо мақсади ба мувофиқа овардани он бо меъёрҳои байналхалқӣ;
- Ҳавасмандгардони мақомоти давлатӣ барои ҷалби сармоягузориҳои иловагии ғайрибуҷавӣ барои маблағгузориҳои системаи таълимоти умумӣ;
- Ҳавасмандгардонӣ ва дастгирии кӯшишҳои кишварҳои ОМ оид ба ҷорисозии таълимоти инклюзивӣ;
- Ҳавасмандгардони коркарди стратегия доир ба бартаарафсозии сатҳи баланди ихтисоршавии духтарон аз мактаб ва бартаарафсозии стереотипҳо нисбати нақш ва вазифадориҳои занону мардон;
- Дастгирӣ намудани кӯшишҳои мақомоти давлатӣ ва ТҒХ-ҳои кишварҳои ОМ оид ба бартаарафсозии меҳнати кӯдакон;
- Тақсимои бонишони воситаҳои, ки барои лоиҳаҳои таълимоти бо мақсади беҳгардониҳои системаи таълимоти ҷудо карда шудаанд;
- Ҳавасмандгардони иштироки ТҒХ-ҳо ва ВАО дар мониторинги дастрасӣ ба таълимоти умумии босифат, аз ҷумла тавассути амалигардониҳои лоиҳаҳо ва пешниҳоди ҳисоботҳои алтернативӣ;
- Мусоидат намудан ба пойдоршавии ҳамтаъсиррасонӣ байни мақомоти давлатӣ, ТҒХ-ҳо ва ВАОи кишварҳои ОМ дар масоили мониторинги ҳамҷоя дар равшаникунии масъалаҳои таълимоти умумӣ.

БА ВАСОИТИ АХБОРИ ОММА ВА МЕДИА КОРШИНОСОН:

- Нисбати масоили равшанкунии мавзӯи ҳуқуқҳои кӯдакон дар ВАО муносибати системавӣ карда, ҳуқуқи дастрасӣ ба таълимотро низ дохил кунанд;
- Рушди рӯзноманигории махсусгардонидашударо («таълимкунанда») ҳавасманд гардонанд;
- Масоили дастрасии кӯдакони имконияташон маҳдуд, кӯдакон-муҳоҷирон, инчунин духтаронро ба таълимгири фаъолона равшанӣ андозанд;
- Амалигардониҳои доимӣ ва ҳамҷонибаи кампанияи иттилоотӣ доир ба дастгирии ҷамоатҳои маҳаллӣ, аз ҷумла волидон, ташкилотҳои ҷамъиятӣ, бо мақсади ҳавасмандгардониҳои онҳо барои иштироки боз ҳам фаъолона дар ҳаёти мактаб;
- Таъсис додани рубрикаҳои махсус дар ВАО доир ба мавзӯи таълимоти умумӣ;
- Риоя намудани қоидаҳои этикаи рӯзноманигорӣ дар рӯшаниандозии масоили ҳуқуқҳои кӯдакон, аз ҷумла дастрасии кӯдакон барои таълимгири.

Лексияи кушода «таносуби ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар ислом бо ҳуқуқҳои универсалӣ ва озодии инсон дар олами муосир»

Ош, 17 март

Дар Донишгоҳи давлатии Ош лексияи кушодаи доктори сиёсатшиносӣ ва таҳқиқотҳои исломӣ Қодир Маликов дар мавзӯи: «Таносуби ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар ислом бо ҳуқуқҳои универсалӣ ва озодии инсон дар олами муосир» баргузор гашт.

Ҷаноби Маликов чунин мешуморад, ки аз тамоми динҳои ҷаҳонӣ Ислом нисбатан бештар бо давлат ва ҳуқуқ шарафдор аст. Дар ҳудди табиати ислом сараввал асосҳои сохтори ҷомеа гузошта шудаанд. Ин дар навбати худ, ба сохтори давлати исломӣ оварда расонид, ки дар маркази он ҳуқуқи мусул-

монӣ меистод. Ҳарчанд рамзгузориҳои алоҳидаи меъёрҳои ҳуқуқҳои инсон дар ҳуқуқи исломӣ вучуд надорад, ба ҳар ҳол, ҳуқуқҳои инсон қисми асосии модели сиёсии исломиро ташкил медиҳад. Меъёрҳои ҳуқуқҳои инсон, дар сарчашмаҳои ҳуқуқи мусулмонӣ, ба монанди Қуръон, Суннат, ақоиди (ичмоъ)-и ҳуқуқшиносони нисбатан соҳибэътибор ва инчунин натиҷаҳо аз қиёс оварда шудаанд.

Яке аз шунавандагони лексия, донишҷӯ Айгул иқроор шуд, ки лексия барояш хеле муфид буд, зеро ислом дар ҳаёти ӯ нақши калонро мебозад.

Ҷабҳаҳои зиёди ҳуқуқи мусулмониро мо танҳо қисман истифода мебарем, иқроор шуд донишҷӯ.

Исломбек Азизуғлу, боз як шунавандаи дигари лексия мегӯяд, ки барвақт бо меъёрҳои ҳуқуқи исломӣ шиносӣ дорад. Навигарӣ барояш он гашт, ки Декларатсияи исломии ҳуқуқҳои инсон, ки ба Шарият, Қуръон ва Суннат асос ёфтааст, сохта шудааст. Дар шароити кунунии паҳншавии ислом зарурияти омодагии кадрҳои соҳибихтисос ба миён омадааст. Маҳз бо ин сабаб, ин лексия шавқовар буд, хулоса кард Исломбек. Бояд қайд кард, ки ин

аллакай лексияи кушодаи чорум аст, ки аз ҷониби IWPR дар Қирғизистон дар доираи лоиҳаи «Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон ва маълумоти ҳифзиҳуқуқӣ тавассути ВАО дар Осиеи Марказӣ», ки аз ҷониби Иттиҳоди Аврупо маблағгузорӣ мешавад, мебошад. Лексияҳои пештара бо иштироки чунин коршиносон, ба монанди Ишенбой Абдуразақов, Қодир Маликов ва вакили ЖК Гулжамол Султаналиева гузашта буданд. Қодир Маликов унвони доктори сиёсатшиносӣ ва таҳқиқотҳои исломиро дорад (Донишгоҳи Мадрид, департаменти тадқиқотҳои арабӣ, исломӣ ва осиеимарказӣ, Испаниё) ва хатмкунандаи факултаи Ҳуқуқи исломии Донишгоҳи миллии Иордан (Шоҳигарии ҳошимии Иордан), ки дараҷаи магистрро соҳиб шудааст, мебошад. Худи Маликов курси махсуси низоъшиносии Маркази бехатарӣ ва алоқаҳои байналмиллалӣи донишгоҳи Complutense de Madrid (Испаниё)-ро хатм карда, муаллифи як қатор мақолаҳои илмӣ ва таҳлилий доир ба масоили ислом мебошад.

Нишастҳои парламентӣ доир ба дастрасии кӯдакон ба маълумоти ибтидоӣ

Бишкек, 16 март

Дар Бишкек нишастҳои парламентӣ «Оид ба амалигардонӣ ва риояи қонунгузорию Ҷумҳурии Қирғизистон дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдакон ба таълимгири» баргузор гаштанд. Ташкилдихандагони чорабинӣ Жогорку Кенешӣ Ҷумҳурии Қирғизистон бо мусоидати Иттиҳоди Аврупо ва БРСММ (ПРООН), ХКСММ (ЮНИСЕФ), Комиссариати Олии СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон, Институти инчилои ҷанг ва сулҳ (IWPR) ва САҲА баромад карданд. Муҳокима ӯ дар нишастҳо ба таъмин намудани ҳуқуқи конститутсионии кӯдакон барои таълимоти ибтидоӣ бахшида шуд.

Июни соли гузашта барои омӯзиши амалигардонӣ ва риояи қонунгузорию ҶҚ дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдак барои таълимгири, Комиссияи муваққатии вакилон таъсис дода шуд, ки ба он вакилони Парлумон Г. Султаналиева, А. Байбураева, И. Ҷунусов, Ж. Канметов, И. Карамушкина, Ж. Раҳимидинова дохил шуданд. Дар нишастҳои парламентӣ маълумотнома доир ба натиҷаҳои кори чормоҳаи комиссия ва тафтиши вазъи корҳо дар 31 мактаби тамоми ҷумҳури пешниҳод карда шуд. Пеш аз нишастҳои парламентӣ ҳамчунин як қатор мизҳои мудаввар доир ба ин мавзӯ

гузаштанд, ки онҳоро IWPR дар минтақаҳои Қирғизистон ташкил намуд. Тавре вакили парламенти ҶҚ, аъзои фраксияи Коммунистон ва раиси Комиссия муваққатӣ доир ба омӯзиши амалигардонӣ ва риояи қонунгузорию ҶҚ дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдакон барои таълимгири Гулжамол Султаналиева мегӯяд, вакилон мақсад гузоштанд, ки ҳуқуқҳои конститутсионии кӯдакро барои гирифтани таълимоти роӣгон боқӣ бимонанд.

Аз рӯи омили ташкилотҳои байналхалқӣ дар соли 2009 зиёда аз 40 ҳазор кӯдакон дар Қирғизистон ба мактаб нарафтаанд. Коршиносон як қатор сабабҳои инро номбар карда, пеш аз ҳама ба норасоии маблағгузорию давлатӣ ва шумораи нокифояи муассисаҳои таълимӣ дар ҷумҳури ишора менамоянд. Комиссияи муваққатии вакилон дар маълумотномаи дар нишастҳои парламентӣ пешниҳодшуда, нишондодҳои зеринро пеш меорад: ҳиссаи хароҷотҳои бучавии ҶҚ барои соҳаи маориф дар соли 2010 - 7191 миллион сом ё 3 фоизи ММД-ро ташкил дод. Ҳамзамон ҳукуматдорони расмӣ қайд карданд, ки таи се соли охир маблағгузорию маориф се маротиба афзудааст.

Нисбати шумораи муассисаҳои таълимӣ, аз рӯи маълумоти Идораи таълимоти томактабӣ, мактабӣ ва берунимактабии Вазорати маориф ва улуми ҶҚ, танҳо дар худӣ пойтахт бист мактаб намерасад, бо сабаби он, ки солҳои охир аҳолии Бишкек аз ҳисоби муҳоҷирати дохила зиёд шудааст. Дар қатори сабабҳо, ки аз рӯи онҳо ҳазорҳо кӯдакон дар Қирғизистон таълим намегиранд, намоёндагони Комиссияи муваққатии вакилон як қатор омилҳоро меноманд, ки принципи умумидастрасӣ ва интиҳоби озоди муассисаи таълимиро вайрон мекунад.

Дар қатори онҳо – аз ҷониби баъзе мактабҳо ворид кардани либоси мактабии махсус; онро аксари мактабҳо, махсусан Бишкек ва Ош таҷриба мекунад, имтиҳонҳои ғайриқонунии «дохилшавӣ» ва гузаронидани санҷиши кӯдакон ҳангоми дохилшавӣ ба мактаб мебошанд. Дигар монеа дар роҳи гирифтани таълими дастрас – талабот ба доштани қайди зист ҳангоми қабулшавӣ ба мактаб мебошад, ки ба моддаи 3 Қонуни ҶҚ «Оид ба маориф» муҳолифат мекунад. Комиссияи муваққатӣ далелҳои ситонидани пардохтҳои дохилшавӣ (аз 2500 сом то 600 долларро) тасдиқ намуд, ки ин амал бештар дар мактабҳои Бишкек, Ош ва вилояти Чуй вомерӯрад. Талаби пардохти хизматрасониҳои таълимоти муассисаҳои

умумитаълимӣ яке аз сабабҳои он, ки сабаби он кӯдакон аз минтақаҳои хурд ба мактаб рафта наметавонанд. Ҳамин тариқ, волидон маҷбур ҳастанд мактабҳои кобанд, ки ҳаққи хизматрасонии онро пардохт карда тавонанд.

Муҳокима дар нишастҳои парламентӣ, масъалаи пешниҳоди хизматрасонии таълимии пулаки дар муассисаҳои таълимӣ, масъалаи таъсис додани дар назди мактабҳо Шӯроҳои сарпарастона, инчунин дар кишвар амалигардонии озмоиши пилотии апробатсияи модели сарикасии маблағгузорию дарбар гирифт.

Иштирокчиёни нишастҳои парламентӣ – намоёндагони ҷомеаи васеъ: мақомоти ҳукумати иҷроия ва қонунгузорию, сохторҳои таълимӣ ва ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ, ақидаи худро доир ба масоили зикр шуда изҳор намуданд. Як қатор намоёндагони муассисаҳои таълимӣ ишора ба он намуданд, ки дар шароити кунунӣ мактабҳо маҷбур мешаванд воситаҳои иловагии маблағгузорию ҷалб намоянд. Вале, тавре дар нишастҳои парламентӣ, муовини сарвазир ҶҚ Тажикан Калимбетова қайд намуд, таъсис додани Ҳазинаҳои ҷамъиятӣ дар назди мактабҳо, ки маблағҳои аз волидон меомадаро ҷамъ меоваранд, ба қонунгузорию муҳолифат менамояд, зеро мактабҳо давлатӣ мебошанд.

Дар навбати худ, вазири маориф ва улуми ҶҚ Абдилда Мусоев, ки дар нишастҳои парламентӣ ширкат дошт, изҳор намуд: «Далелҳои алоҳидаи қонуншиканӣ дар мактабҳо ҷой доранд. Вале умумигардонии онҳо ва ҳамчун падидаи системавии ба тамоми системаи таълимот хос пешниҳод кардан, нодуруст аст. Мо бояд фаҳмем, оинномаҳои мактабҳо аз нав ба қайд гирем бо он, ки ҳангоми қабули кӯдак ба мактаб, ҳуқуқи ӯ ба дастрасӣ ба таълим маҳдуд карда нашавад».

Мусоев ҳамчунин илова намуд: «Давраи бозорӣ аст, муносибати сосиалистона – ин таърих шудааст ва агар хизматрасониҳои таълимоти тиҷоратиро пурра манъ кунем, ба системаи маориф нуқта мондан мумкин аст». Тавре дар хотимаи вохӯри Гулжамол Султаналиева қайд кард, ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор ба Комиссияи муваққатии вакилон тавсияҳои худро доир ба беҳгардонии вазъият бо дастрасии кӯдакон ба таълимоти ибтидоӣ пешниҳод намоянд. Ба наздикӣ тавсияҳои нишастҳои парламентӣ барои дидабароии палатаи Жогорку Кенеш бароварда мешаванд.

Тренингои «рӯзноманигории ҳифзи ҳуқуқӣ»

Душанбе, 12-13 март
Хуҷанд, 15-16 март

Доир ба хусусиятҳои рӯшаниандозии мавзӯоти ҳифзи ҳуқуқ дар ВАО зиёда аз 35 рӯзноманигорони навқалам ва таҷрибадор дар семинарҳои аз ҷониби IWPR ташкил кардашуда, омӯзонида шуданд. Ба гуфтаи тренер – директори Маркази байналмиллалӣ Қазоқистонии рӯзноманигорӣ MediaNet Вячеслав Абрамов, рӯзноманигории ҳифзи ҳуқуқиро имрӯз ба ду намуд ҷудо мекунанд: иттилотӣ – аз рӯи меъёрҳои классикии байналмиллалӣ ва ба ном «рӯзноманигории санитарӣ» – вақте маводҳо дар бораи поймолкуниҳои кӯшоду равшан ва рӯшоди ҳуқуқҳои инсон метавонанд бе овардани назари дигар ҷониб (мақомоти давлатӣ) матраҳ гарданд.

Дар рафти семинар рӯзноманигорон ҳамчунин бо баъзе механизмҳои ҳифзи ҳуқуқҳои инсон шинос гаштанд. Хатогиҳои паҳншударо ҳангоми равшаниандозии ин мавзӯҳо дар матбуот таҳлил намуданд. Нозуқиҳои гузаронидани мусоҳибаҳои ҳифзи ҳуқуқӣ, инчунин тафтишоти рӯзноманигориро омӯхтанд.

«Тренинг барои мо хеле муфид гашт», – гуфт иштирокчи аз Хоруғ Хосият Худӯрбекова. – «Ин мавзӯҳо барои ҷомеа ва рӯзноманигорони мо хеле шавқманд ҳастанд. Одатан вақте ман ба хона бармегардам, ҳамкасбонам хоҳиш мекунанд, дар бораи донишҳои нав гирифтаам нақл кунам. Он гоҳ лозим мешавад, тренингои хурди худро барои онҳо гузаронам», – гуфт ӯ.

Ба ақидаи иштирокчи семинаре, ки дар Хуҷанд шуда гузашт, Фаррух Аҳроров, тренинг дар ҳақиқат хеле манфиатбахш буд: «Рӯзноманигорон фикр мекунанд, ки ҳамаро медонанд. Ин лоиҳа ба рӯзноманигорӣ аз нуқтаи назари ҳуқуқӣ менигарад», – гуфт ӯ.

Фокус-гурӯҳи коршиносон оид ба масоили дастрасӣ ба маълумот

Алмато, 26 март

Дар Алмато гурӯҳи фокусии коршиносон доир ба масоили дастрасӣ ба маълумот, ки аз ҷониби ПРООН, IWPR, Альянси медиавии Қазоқистон ва Сафорати Бритониёи Кабир ташкил шуда буд, баргузор гашт. Мақсади чорабинӣ муҳокимаи мушкилиҳое, ки дар ҷараёни муроҷиати шаҳрвандон ба мақомоти давлатӣ бо дархости гирифтани маълумот бармеояд ва коркарди тавсияҳо оид ба мукамалсозии қонунгузорӣ, гашт. Дар чорабинӣ вакили парлумони ҶҚ Жакип Асанов, намоёндоғони додситонӣ ва дигар мақомоти давлатӣ, рӯзноманигорон, сарварон ва коршиносони ТҒҶ-ҳо, ташкилотҳои байналмиллалӣ иштирок намуданд. Ба андешаи вақил Асанов, асбоби таъсирбахши назорати саҳтгирона аз болои мақомоти давлатӣ метавонист Қонун «Оид ба дастрасӣ ба таълимгирӣ» гардад, ки он соли 2011 барои қабулшавӣ ба нақша гирифта шудааст. Тибқи гуфтаҳои Жакип Асанов, зарурият ва имконияти қабули қонуни мазкур аллакай соли ҷорӣ вучуд дорад.

Баробари қайд намудани муҳимияти чорабиниҳои зикршуда барои мустақамгардонии гуфтушуниди ҷамъиятӣ, коршиносон аз ҷумлаи ТҒҶ-ҳо дар қатори мушкилиҳои муқабил дар таъмини дастрасӣ ба маълумот бесифатии таълимот ва сатҳи пасти касбии кормандонро, ки бо аҳолии қор мебаранд, ҷудо мекунанд.

Муҳокима атрофии қонунгузории банақшагирифташуда хеле фаъол буд. Аксари коршиносон ба ақидае омаданд, ки дар ҳуҷҷат ибораҳои якмаъно ифода карда шаванд, то ин ки ба мақомоти давлатӣ имкон надиханд, маҳдудиятҳои дар қонунгузорӣ мавҷудбударо ғалат истифода баранд – сирри тафтишот, сирри тижоратӣ, давлатӣ ва ғ. Махсусан фаъолона ба ном «дастрасии пӯшидаи хидматӣ», инчунин пешкаши пулакии маълумот, аз ҷумла санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, муҳокима шуданд. Тавсияҳои асосӣ оид ба мукамалсозии қонунгузорӣ дар соҳаи дастрасӣ ба маълумот дар зарурияти мустақамгардонӣ дар қонун оиди дастрасӣ ба маълумот рӯйхати маҳдудиятҳо, сохтори фаҳмондадиҳӣ, ки имконияти шарҳдиҳии гуногунро истисно менамояд, механизми аниқ тартиби дастрасии маълумот ва роҳҳои шикоят бурдан аз маълумоти бесифати дастрасшударо ба низом мебарорад, дигар амалҳо/беамалиҳои мақомоти давлатӣ ва ташкилотҳои аҳамиятноки ҷамъиятӣ, бахшида шуда буданд.

Лоиҳаи қонун «Дар бораи дастрасӣ ба маълумот» барои дидабароии Парлумони Қазоқистон соли ҷорӣ ба нақша гирифта шудааст.

Тренинг барои рӯзноманигорон оид ба равшаниандозии мавзӯҳои ҳифзи ҳуқуқ

Алмато, 2-3 март

Дар толори тренингузарони Намояндагии IWPR дар Қазоқистон барои рӯзноманигорон тренинги мавзӯҳои гуногунро равшанкунанда, баргузор шуд. Ба сифати тренерон рӯзноманигори машҳури қазоқ Андрей Гришин, муҳаррири мониторинги Бюрои байналмиллалӣ Қазоқистон оид ба ҳуқуқҳои инсон ва риояи қонунгузорӣ, ичунин директори намояндагии IWPR дар Қазоқистон Олга Досибиева баромад карданд. Дар доираи тренинг иштирокчиён, ки асосан рӯзноманигорони ҷавон, инчунин донишҷӯёни факултаи рӯзноманигорӣ буданд, дар бораи мушкилиҳои асосӣ дар соҳаи ҳуқуқҳои инсон дар Қазоқистон, доир ба мақсадҳо ва вазифаҳои рӯзноманигории ҳифзи ҳуқуқ, фарқияти он аз дигар самтҳои касбӣ, афзалиятҳо, камбудӣҳо, хатарҳо ва монеаҳо, инчунин мақоми махсуси рӯзноманигорони ҳифзи ҳуқуқ, маълумот гирифтанд.

Қисми зиёди тренинг ба намунаҳои рӯзноманигории ҳифзи ҳуқуқӣ – масалан, тафтишоти рӯзноманигорӣ – жанри дар асл «аз байн рафтаистода», вале аз рӯи анъана ба «пилотажи олий» дар ин касб ба шумор меравад. Тренерон ҳамчунон диққати калонро ба ҷабҳаҳои ҳуқуқӣ ҷалб карданд – меъёрҳои байналмиллалӣ ва маҳаллии қонунгузорӣ, мувофиқат ва номувофиқатии онҳо. Муфассал таҳлил карда шуд, кадом меъёрҳои қонунгузори Қазоқистон тарафдор ва муқобили рӯзноманигорон «кор» мекунанд. Тавре маълум аст, ба ахирӣ мушкилиҳои деринаи ҳуқуқӣ қазоқистонӣ дахл доранд – ҷазои ҷиноӣ барои тўҳмат, мўҳлатҳои номаҳдуди деринагӣ ва андозаи даъвоҳо.

Азбаски рӯзноманигории ҳифзи ҳуқуқӣ дар доираи маҳдуди ВАО маъмул аст, ба фикри Андрей Гришин, яке аз фрилансерони фаъол, муҳим аст, ки иштирокчиёни тренингро бо имкониятҳои ҳақиқат дар корбарии минбаъда дар ин арса шинос кард.

Бинобар ин, иштирокчиён дар давоми тренинг, рӯйхати ВАО-и афзалиятдоштаи нашрӣ ва бархати тартиб доданд, ки ба маводҳои ҳифзи ҳуқуқ ҳавасманд ҳастанд. Бо назардошти он, ки қисми аҳамиятноки ВАО-и мавзӯи ҳуқуқӣ инсонро баррасикунада қазоқистонӣ нестанд, дар доираи тренинг тарзҳои пешкаши иттилоот барои ВАО-и маҳаллӣ ва хориҷӣ, ки тавре маълум аст, баъзан хеле фарқ мекунанд, ҷудо карда шуданд. Иштирокчиён ҳамчунин дар бораи сарчашмаҳои маълумот ва шарҳдиҳиҳои коршиносон дар байни ТҒҲ-ҳо, сохторҳои давлатӣ, ҳамкасбон ва инчунин тарзҳои ҷустуҷӯи мавзӯҳои барои хонандагон шавқовар, ки ба мавзӯ «рангҳои» нав бахшида, диққатро ҷалб месозанд, огоҳ шуданд.

Тренерон ҳамчунин ба чунин ҷабҳаҳои рӯзноманигории ҳифзи ҳуқуқӣ ба монанди этикаи касбӣ ва бехатарӣ диққати ҳозиронро ҷалб намуданд. Тавре маълум аст, дастурҳои махсус барои рӯзноманигороне, ки ба аксияҳо, гирдиҳамоӣҳо, ҷараёнҳои судӣ ва ғ. равшанӣ меандозанд, вучуд доранд. Ғайр аз ин, ҳангоми тафсири мавзӯҳои ҳифзи ҳуқуқӣ, муҳим аст, ки рӯзноманигор ба бадшавии вазъи ҷабрдида ва шиддат бахшидани муноқиша оварда нарасонад. Ин ва дигар ҷиҳатҳои муҳими рӯзноманигории ҳуқуқӣ инсонро баррасикунада, предмети сессияҳои алоҳида дар доираи тренинг гаштанд. Барои баъзе иштирокчиён мавзӯи тадриҷан нав буд, аксари «сиррҳо»-и касбӣ барои онҳо навиғарӣ гаштанд. Дар рафти тренинг иштирокчиён аллакай нақшаҳои маводҳои ояндаи худро таҳия намуданд.

МУСОҲИБАҲОИ АКТУАЛӢ

НИГИНА БАҲРИЕВА:

Ҳомиёни ҳуқуқи тоҷик аз тазоҳурот гуфтушунидро афзалтар медонанд

Ҳуқуқҳимоятгари машҳури тоҷик дар бораи мушкилиҳо ва махсусиятҳои ҳаракати ҳифзи ҳуқуқ дар Тоҷикистон нақл мекунанд.

IWPR: Қариб ки дар тамоми кишварҳои ИДМ ҳомиёни ҳуқуқ бо муаррифии ВАО-и расмӣ ва ҳукуматҳо бештар ба сифати мавҳум тасвир шудаанд, на чун муоризон ё мунаққидони ҷиддӣ. Ба фикри шумо, чаро дар кишварҳои ИДМ ҳомиёни ҳуқуқро он қадар дӯст намедоранд?

Нигина Баҳриева: Вобаста аз он ки суҳан дар боби кадом кишвари собиқ

Шӯравӣ меравад, мавзӯи тобишҳои гуногун мегирад. Ман гуфта наметавонам, ки нисбати ҳомиёни ҳуқуқ ва умуман ҳаракати ҳифзи ҳуқуқ дар кишварҳои ИДМ муносибат яқраг бошад.

Ҳамчунин ин вобаста аз он аст, ки дар ин кишварҳо ҳифзи ҳуқуқ чӣ гуна пайдо шудааст. Масалан, дар Россия ҳомиёни ҳуқуқӣ нахустин собиқ сиё-

сатмадорон буданд. Ончо ба фаъолияти Ҳимояи ҳуқуқ муносибат дигар аст. Онҳо аслан кӯшиш доштанд, то дар сатҳи сиёсӣ масоили асосии хусусияти демократӣ ва ҳуқуқҳои инсон доштаро баррасӣ намоянд.

Бинобар ин, амалҳои бештар сиёсиро, масалан, дар Россия солҳои аввали таъсисёбии ҳаракати Ҳимояи ҳуқуқ мушоҳида кардан мумкин аст. Айни ҳол фаъолияти Ҳимояи ҳуқуқ дар Россия бештар маҳдуд гаштааст, вале онҳо ба қадри кофӣ соҳибхисос ҳастанд. Ман гуфта наметавонам, ки онҳо муоризони ҷиддӣ нестанд. Онҳо изҳоротҳои хеле ҷиддӣ, тадқиқотҳо ва баҳодиҳиҳо дар соҳаи ҳуқуқҳои инсон ба амал меоваранд, вале масъала дар он аст, ки ҳукумат ва давлат чӣ гуна Ҳамаи инро қабул мекунад.

Дар бораи ҳаракати Ҳифзи ҳуқуқ дар Украина ва Гурҷистон суҳан рондан хеле душвор аст: онҳо ниҳоят фаъоланд, вале ба назари ман дар ин кишварҳо низ мушкилиҳои ҷиддӣ вучуд доранд.

Дар Қирғизистон Ҳимояи ҳуқуқ ба ошкорбаёнӣ рағбат доранд. Бинобар, дар ин ҷо маъракагузаронӣ маъмултар аст: митингҳо, пикетҳо, гуфтушунидҳои ҷамъиятӣ. Гурӯҳҳои хеле зиёд дар назди мақомоти ҳукумати давлатӣ вучуд доранд, ки дар онҳо Ҳимояи ҳуқуқ нуқтаи назари худро истодагарӣ менамоянд.

Як муддате, Ҳамаи ин боиси кам истифода гаштани бархӯрди ҳуқуқӣ ҳангоми Ҳифзи ҳуқуқҳои инсон дар Қирғизистон гашт, ба монанди: Ҳимоя дар суд, истифодабарии механизмҳои хусусияти байналмиллалӣ дошта.

Вале солҳои охир ин вазъият бештар ба тавозун омадааст. Мисол, ман бисёр Ҳамкасбоне дорам, ки даъвоҳои судии доғро истифода мебаранд ва кӯшиш мекунанд, ки қонунҳо дар кишвари онҳо ба кор дароянд. Воқеан маҳз қонунҳои бекористода – мушкилии умумӣ барои Ҳамаи кишварҳои мо мебошад.

Дар Тоҷикистони мо Ҳифзи ҳуқуқ бештар хусусияти мусрифона ва ҳатто оромона дорад. Дар ин марҳила ин раванди эъзоршаванда аст. Дар Тоҷикистон дар бораи якданд марҳилаи ташаққулиёбии сектори Ҳафриҳукумати суҳан рондан мумкин аст.

Мавҷи нахустин мисли дигар кишварҳои собиқ Шӯравӣ оғоз ёфта буд. Пас аз соҳибистиқлолшавӣ, бо афзоиши фаъолнокии сиёсӣ дар кишвар, ташкилотҳои ҷамъиятӣ пайдо шудан гирифтанд, ки шакли ҳуқуқӣ-ташкилиашон дар намуди ҳаракатҳои сиёсӣ-ҷамъиятӣ буданд.

Барои иттиҳодияҳои ҷамъиятии он замонҳо сиёсикунони фаъолияти онҳо хос буд. Иттиҳодҳои ҷамъиятӣ ҷонибдори ин ё он ҳаракати сиёсӣ дар кишвар шуда, ба муборизаи сиёсӣ барои ҳокимият фаъолонан ҷалб мешуданд ва ниҳоят хусусияти антагонистиро (мутазоди) соҳиб мешуданд.

Дар натиҷа бештари онҳо охири соли 1992 фаъолияти худро қатъ карданд ва ё фаъолияти баъзеи онҳо мавқуф ё манъ (барои мувофиқат накардан ба фаъолияти оинномавии иттиҳоди ҷамъиятӣ) карда шуда буд.

Давраи дуввуми инкишофи ТҲҲ-ҳо ба ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997 рост омад. Ташкилотҳои Ҳафриҳукумати ин давра бо кӯмаки ташкилотҳои байналмиллалӣ башардӯстона таъсис дода мешуданд. Шаклҳои асосии фаъолияти ин ташкилотҳо – паҳнгардонии кӯмаки башардӯстона ба аҳоли, мубориза бурдан бо бемориҳои сирояткунанда (домана, табларза), баргардонидани гурезагони тоҷик ва муҳоҷирони маҷбурий ба кишвар, ҷустуҷӯи бе ному нишон гумшудагон дар давраи ҷанги шаҳрвандӣ шуда буд.

Дар он замон ин чиз фаҳмо буд, зеро дар кишваре, ки ба қашшоқӣ гирифтанд шуда буд ва мушкилии ягона зинда мондан буд, суҳан рондан дар бораи ягон гуна ҳуқуқҳои инсон хеле душвор буд.

Афзоиши фаъолнокии ҳаракати Ҳимояи ҳуқуқӣ дар кишвар аз соли 2000 мушоҳида мешавад. Ташкилотҳои нахустини Ҳимояи ҳуқуқ асосан ба расонидани кӯмакҳо, машғулиятҳои ҳуқуқӣ машғул буданд. Дар кишвар асосан Қабулгоҳҳо ва машваратгоҳҳои ҳуқуқӣ барои шаҳрвандони камбизоат ба фаъолият сар карданд.

Дар баробари ин ташкилотҳо оид ба ҳуқуқҳои занон ва кӯдакон паҳн шудан гирифтанд. Хусусияти Ҳимояи ҳуқуқии мо ва умуман ҳаракати Ҳафриҳукумати дар Тоҷикистон он буд, ки аксари ин ташкилотҳо дар зери қаноти ташкилотҳои байналмиллалӣ таъсис меёфтанд. Онҳо ба қадри кофӣ мустақил набуданд. Вақте маблағгузориҳои доимӣ ҳаст, вақте ба ҷои ту фикр мекунанд, лоиҳа менависанд ва ту танҳо вазифаи иҷрокунандаро дорӣ, он гоҳ дар бораи сохтани стратегияи оянда, баландбардориҳои иқтисодии худ фикр на мекунӣ.

Ин яке аз сабабҳои асосии суст будани Ҳимояи ҳуқуқ ва умуман сектори Ҳафриҳукумати дар кишвар мебошад. Вале минбаъд, ташкилотҳои нав пайдо шудан гирифтанд ва сатҳи ихтисоснокии онҳо баланн шудан гирифт. Лоиҳа ва барномаҳои зиёде баррасӣ шуда буданд, ки барои мустақамгар-

донии иқтисодии ТҲҲ-ҳо равона шуда буданд: тарзи навиштани лоиҳаҳо, тарзи пайдо кардани маблағҳо барои амалигардонии онҳо, вале касе наметавонид, ки ин таҷрибаро чӣ гуна истифода бурдан лозим, то ки вазъият ба таври системавӣ тағйир ёбад.

Айни ҳол, Ҳимояи ҳуқуқ дар Тоҷикистон ба сатҳи таҳлилгарӣ баромадааст. Ин ҷо мушкилиҳои ҷиддӣ ҷой доранд, зеро потенциали лозима мавҷуд нест. Шахсонан, ки онҳоро ба сифати коршиносон дар соҳаи гендерӣ, ВАО ва ҳуқуқҳои инсон ҷалб менамоянд, ангуштшуморанд.

Агар чорабиниҳои дар кишвари мо гузаштаистодаро мушоҳида намуда бошед, пас яқинан дарёфтаед, ки дар онҳо доиман як гурӯҳи муайяни одамон иштирок менамоянд. Вале ин вазъият қариб ки дар тамоми кишварҳои мо ҷой дорад. Гурӯҳи коршиносон хеле камшуморанд. Аз як тараф хуб аст, ки як доираи муайяни таҳлилгарон вучуд дорад, вале муҳимаш он ки ин доира васеъ шавад, зеро мушкилиҳое, ки мо дорем, аз мутахассисон дида зиёдтаранд.

Ташкилотҳои донорӣ ва байналмиллалӣ боз ҳам бештар талаб доранд, ки барои мустақамгардонии иқтисодии таҳлили ҷомеаи шаҳрвандӣ ташаббусҳо баррасӣ карда шаванд. Мо наметавонем то абад мушовирони хориҷиро даъват намоем, ки барои мо ҳуҷҷатҳои таҳлилии омода созанд. Мо бояд худ инро ёд гирем: ин ҳам арзон ва ҳам самараноктар аст, зеро ба коршиносии мо вазъ аз наздик ва шинос аст.

Барои Ҳимояи ҳукумати мо гуфтан мумкин аст, ки онҳо барои ҳамкорӣ бо ҷомеаи шаҳрвандӣ омода ҳастанд, Ҳамеша ба чорабиниҳо, вохӯриҳои корӣ, мизҳои мудаваар ҳозир мешаванд ва мушкилиҳоро муҳокима менамоянд. Вале на Ҳамеша ин ба ягон натиҷа меоваранд. Бисёр вақт чунин мешавад, ки вохӯрии корӣ хотима меёбад ва дигар корҳо низ бо ҳамон тамом мешаванд. Аз инҷо бармеояд, ки мо худ то охир корро нотамом мондем, ва аз тарафи дигар – на Ҳама вақт иродаи сиёсӣ қабул кардани қарорҳо вучуд дорад. Мо дар кишвари худ аз рӯи масали «Об сангро сӯроҳ мекунанд» кор мекунем. Вале ба ҳар ҳол бо мурури замон мо ба тағйиротҳо мерасем.

IWPR: Умуман, оё имрӯз Ҳимояи ҳуқуқӣ Тоҷикистон вазифаҳои худро иҷро мекунанд? Махсусиятҳои ин ҳаракат дар кишвари мо чист?

Баҳриева: Дар соҳаи Ҳимояи ҳуқуқ мо мутахассисони зиёд дорем. Масалан, агар дар бораи ҳуқуқҳои инсон суҳан ронем, пас ин – ҳуқуқшиносон ҳастанд.

Ҳарчанд ҳуқуқшинос будани ҳимоягари ҳуқуқ ҳатмӣ нест, ӯ бояд танҳо ма-соили ҳуқуқҳои инсонро хуб бидонад. Ҳаракати ҳимояи ҳуқуқи мо хотираи хеле тоза ва тавре мегӯянд таърихӣ дорад – ин ҷанги шахрвандӣ. Бинобар ин, нисбати ҳар гуна тазоҳуротҳои оммавӣ, муроҷиатҳои оммавӣ мо муно-сибати эҳтиёткорона дорем. Ҳар чизе, ки боиси ошӯбҳо мешавад, ҳимояи ҳуқуқи мо қабул надорад. Ва агар он набошад, бояд илочи дигар кофт. Дар ҳолати мазкур – ин гуфтушунид аст. Кӯшиши гуфтушунид кардан – чараёни нисбатан дарозмуддат мебошад, ҳар-чанд баъзан боз ҳам самараноктар.

Инҷо ба мо истодагари нуктаи назари худ намерасад. Баъзан чунин меша-вад, ки мо ягон равандро хуб оғоз ме-кунем. Агар дар хотир дошта бошед, кӯшишҳои муҳокимаи қонуни дастрасӣ ба ахбор, лоиҳаи қонун дар бораи ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои динӣ шуда буданд.

Оғози кор ҳамеша хеле хуб аст. Таҳ-лил муҳокима мекунад. Ва вақте ки савол ба миён меояд «Давомаш чӣ? Дар натиҷа қонун чӣ гуна мешавад?», дар ин сурат амалкуниҳои минбаъда нестанд. Назорати ин чараён бояд дар парлумон сар шавад, бо вакилон вохӯ-риҳо гузаронида шаванд, онҳоро бо-варӣ кунонидан лозим аст, ки мушки-лиҳои муайян дар лоиҳаи қонун вучуд доранд ва онҳоро бояд ҳал кард. Вале ин кор рӯй намедихад, мо то охир на-меравем.

IWPR: Ин бо чӣ вобастагӣ дорад?

Баҳриева: Гумон дорам, аксаран бо ҳукумат сарбасар шудан намеҳоянд. Онҳо лоиҳаҳои якҷоя амалӣ мегардо-нанд, бо ҳукумат кор мебаранд ва на-меҳоянд, ки «тахтабанд кунанд». Аз дигар тараф, ба назари ман далелҳо, донишҳои лозима намерасанд, ки ҳақ будани худро исбот кунанд.

Мо кам ташкилотҳое дорем, ки ба пе-шбарии қонунгузорӣ аз нуктаи назари ҳимоя, яъне худ чараён машғул ша-вад. Барои ин нафақат як мизи му-даввар гузаронидан лозим. Зеро мизи мудаввар – ҳоло пешравӣ нест. Аз баҳодихӣ, таҳлил, коркарди тавсияҳо, гузаронидани вохӯриҳои гуногун сар карда, то ташаббускори нишастҳои парлумонӣ кор бурдан лозим. Вале дар мо чунин нишастҳо гузаронида на-шудаанд.

Дар хотир як мизи мудавварро до-рам, вақте яке аз вакилон чунин гуфт: «Шумо ҳамеша шикоят доред, ки қо-нунҳо хуб нестанд, ҳамоҳангии қонун-гузорӣ нест. Беҳтараш шумо гӯед, ки чӣ бояд кард? Зеро мо чандин бор кӯшиш кардем ва лоиҳаҳои қонунро нашр намудем ва аз шумо ягон таф-

сире нагирифтем». Мо барои ҳалли мушкилиҳои муносибати системавӣ на-дорем. Асосан хизматрасониҳои ҳада-мотӣ расонида мешаванд.

Дар баъзе кишварҳо баръакс, ташки-лотҳо аз расонидани хизматрасониҳои тамоман дур мешаванд ва дар сатҳи тағйиротҳои системавӣ кор мебаранд. Чунин муносибат онҳоро таъсирпазир мегардонад. Лаҳзае мерасад, ки онҳо худ мушкилиро дигар намефаҳманд, зеро бо одамон алоқа надоранд.

Лоиҳаҳои лозим ҳастанд, ки дар онҳо хизматрасонӣ ва амалҳои системавӣ дар вобастагӣ аз ҳамдигар мебошанд. Қабулгоҳҳои ҳуқуқӣ бояд фароҳам оварда шаванд. Ҳамзамон ин қабул-гоҳҳо бояд қобили таҳлил кардани ах-борот дошта, ба сатҳи гуфтушунидҳо ва дигар намудҳои амалкуниҳои барои ҳифзи манфиатҳои ҷамъиятӣ, вақте дар қонунгузорӣ ё дар таҷрибаи исти-фодабарии ҳуқуқ мушкилиҳо ҳастанд, гузаранд.

IWPR: Аз рӯи баҳодихии Freedom House (Хонаи Озоди), Тоҷикистон ба категорияи кишварҳои ноозод тааллуқ медиҳад, гарчанде қаблан ин мақом «қисман озод» ба ҳисоб мерафт. Ба фикри шумо вазъият то чӣ дараҷа ме-тавонад боз иштидод ёбад?

Баҳриева: Дар ин масъала баҳодихии баробар хеле душвор аст. Вале ба ман вазъият аз нуктаи назари риояи ҳуқуқҳои инсон дар кишвар писанд нест. Тамоюли гуфтушуниди боз ҳам кушода бо созмонҳои байналмиллалӣ ва ҷомеаи шахрвандӣ пайдо шудааст. Ва инро бояд қоиладон шуд.

Бештар лоиҳаҳои қонунҳо муҳокима мешаванд ва ташаббусҳои ҳамҷоя вучуд доранд. Ислоҳотҳои хеле зиёд дар ин ё он соҳа ҷой доранд. Барои беҳшавии вазъият тамоюлҳои хуб ҳастанд. Дар дохили мақомоти ҳоки-мияти давлатӣ ташаббусҳои зиёди барои беҳгардонии масоили кадрӣ ра-вона кардашуда, ҳамчунин кӯшишҳои ислоҳотдорорӣ дар худ система ҳастанд. Ҳамаи ин боиси он мешавад, ки бо қадамҳои хурд бошад ҳам, мо ҳатман ба ягон навъи муваффақият дар соҳаи ҳуқуқҳои инсон ноил мегар-дем.

Аз дигар ҷониб ҳаракатҳое ҳастанд, ки онҳоро ҳамчун усули «як қадам ба пеш, ду қадам ба қафо» баҳодигорӣ кардан мумкин аст. Масалан, он чизе ки дар доираи васоити ахбори омма рӯй медиҳад. Дар ин ҳол ҳокимияти судӣ ба «ҳокимияти чаҳорум» ҷанг эъ-лон намудааст. Ин тамоюли хеле бад аст.

Дар низомии қонунгузорӣ вобаста ба ВАО ислоҳот рӯй намедихад. Ҳамаи

он санадҳое, ки қабул мешаванд, ин ё он тарз вазъиятро дар доираи озодии баёни андеша ваҳимтар мегардонанд. Ин ба он оварда мерасонад, ки имрӯз бар зидди ВАО даъвогарӣ менамоянд, фардо бошад, чунин шуда метавонад, ки бо дигарҳо, масалан, ташкилотҳои ҷамъиятӣ барои маърузаҳояшон ё ди-гар ҳисоботҳои монанде, ки дар онҳо танқид ҷой дорад, ин амал рух диҳад. Ва ин оқибат ба даъвогарии барои таҳқири шаъну шараф оварда мера-сонад, дар навбати худ касе чизе гуф-тан дигар намеҳояд. Тавре мегӯянд, танқиди конструктивӣ дигар аз байн меравад.

Агар вазъиятро дар дигар кишварҳо таҳлил намоем, он гоҳ натиҷагирӣ ниҳодҳо доир ба озодии баёни андеша аз ҷониби намоёндогони САҲА нишон доданд, ки Тоҷикистон ва Қазоқистон дар як сатҳ ҷойгир шудаанд. Шукри худо, ки мо аз ин ҷиҳат аз Ўзбекистон ҳоло дур ҳастем. Дар асл, ин тамоюл боиси пайдошавии ду мушкилии ҷид-дӣ мегардад: маҳдудияти озодии баё-ни андеша ва бӯҳрони муайяни ҳоки-мияти судӣ.

Ин сабабгори он мегардад, ки боварии ноустуворе, ки ҳоло нисбати ҳокимия-ти судӣ мавҷуд ҳаст, тамоман аз байн меравад. Додгоҳ бошад, куллан си-мои муҳофизи ҳуқуқҳои инсонро гум мекунад. Ва ин бӯҳрони мутлақи низо-ми судӣ дар маҷмӯъ мебошад.

IWPR: Ба фикри шумо вазъиятро чӣ гуна беҳтар сохтан мумкин аст?

Баҳриева: То ба наздикӣ мо ме-гуфтем, ки қонунҳое лозиманд, ки ба меъёрҳои байналмиллалӣ ҷавобгӯ бо-шанд. Айни ҳол чунин қонунҳо зиёд ҳа-санд. Вале дар ду самт кор бурдан ло-зим аст. Дар додгоҳҳо ҳам даъвогарӣ кардан ва ҳам ҳимояи манфиатҳои худро дар мақомоти додгоҳӣ талаб кардан лозим аст.

Мо механизми бисёр хуби додгоҳӣ конституцсиониро дорем, ки ба он қариб касе муроҷиат намекунад. Та-вассути он ба қонунгузорӣ тағйирот ворид кардан, манфиатҳои худро дар ҳолатҳое, ки парлумон қонунҳои ғай-риконтитуцсионӣ қабул мекунад ва додгоҳҳо онҳоро истифода мебаранд, ҳимоя кардан мумкин аст. Низомии ҳуқуқӣ хеле фарох аст ва роҳ надодан ба иштибоҳ инҷо имконпазир аст.

Беҳаракати боиси он мегардад, ки чизе тағйир намеёбад. Он бо ҷоҳили ва ё баъзан бо тарс маънидод карда ме-шавад. Вале зарур аст, ки худ ҷомеаи шахрвандӣ ва аҳоли фаъол гарданд.

IWPR: Чунин эҳсос карда мешавад, ки дар кӯшиши даст ёфтан ба ҳамдигар-фаҳмӣ бо ҳукумат ҳомиёни ҳуқуқ но-

дида гирифтани мушкилиҳои асли ва нақзи муқарраротро дар кишвари мо афзалтар медонанд. Ба назар мерасад, ки ҳатто дар Ўзбекистони ҳамсоя – кишваре, ки нисбати мо пӯшидатар аст, ҳомиёни ҳуқуқ мавқеи бештар фаъолонро ишғол мекунанд. Дар ин бора чӣ фикр доред?

Баҳриева: қисман бо ин нуқта розӣ ҳастам. Вале гуфта наметавонам, ки дар Ўзбекистон ҳомиёни ҳуқуқ бештар фаъол ҳастанд. Онҳо камтар ҳастанд, вале овози онҳо, аниқтараш овози маънос гашташон баландтар аст.

Нисбати онҳое, ки дар Ўзбекистон кӯшиши ягон кор кардан ҳоло доранд, аҳсант мегӯям. Дар чунин шароит – ин дар нӯги арра қадам монданро мекунанд. Аксари ҳомиёни ҳуқуқ берун аз кишварашон маскан доранд ва ин чиз хеле бад аст.

Дар кишвари мо кӯшиш доранд мушкилиҳоро бардошта муҳокима намоянд, вале нисбати баъзе масъалаҳо бештар назари танқидомез бояд дошт. Гумон намекунам, ки ин ба «ранҷидани» ҳукумат меоварад. Онҳо низ дарк мекунанд, ки баъзе чизҳоро тағйир додан лозим аст.

Фикр мекунам, ҳукумат омода аст, дар ҳоле, ки агар танқид асоснок карда шуда бошад, ба гуфтушунид бароянд. Масалан, дар бораи системаи додгоҳӣ бояд аниқ суҳан ронем, чияш бад аст ва албатта, чӣ бояд кард. Ва ҳамин гуна дар дигар соҳаҳо низ амал кардан лозим.

Бисёр вақт дар ягон чорабиниҳо мақомоти давлатӣ мегӯяд: «Албатта, ба шумо осон аст. Шумо ҳамеша танқид доред. Гумон доред, ки мо дар бораи мавҷудияти мушкилиҳо огоҳ нестем? Бештараш биғӯед, ки вобаста аз он буҷае, ки мо дар ихтиёри худ дорем ва бо он кадрҳое, ки дар мо кор мекунанд, чӣ бояд кард? Ва мо дар яқоягӣ фикр мекунем, ки дар ин самт чӣ кор карда мешавад».

IWPR: Дар қатори сабабҳои асосии мушкилиҳои ҳимояи ҳуқуқ дар Тоҷикистон, ки дар маърузаи HRW қайд шудаанд – ин дастнорасии адолати додгоҳӣ, вайронкориҳои мурофиавӣ ва муносибати номақбул бо боздоштшудагон, назорати шади ҳукумат аз болои созмонҳои ғайриҳукуматӣ ва динӣ, хизбҳои сиёсӣ, ВАО, мушкилиҳо бо дастрасӣ ба озуқаворӣ ва ғ. мебошанд. Ба ақидаи шумо, кадом мушкилӣ имрӯз бештар тезтунд аст ва чаро?

Баҳриева: Дар асл ба кучое ангушт назанӣ дар ҳама ҷо мушкилиҳои тезтунд вучуд доранд. Вале соли қорӣ ман ба ҷои аввал мушкилиҳои озодии

баёни андеша, дастрасӣ ба иттилоъ, адолати мурофиаҳои додгоҳиро мебаровардам. Ин се мушкилиест, ки дар ду моҳи аввали соли 2010 дар ҷойи аввал меистанд. Мушкилиҳои аз хона хориҷкунӣ низ ҳоло ҳам хеле саривақтӣ мебошанд.

IWPR: Паҳн кардани саҳмияҳои НОБ-и Роғун хусусияти оммавино касб мекунанд. Ба кафолатҳои президент ва талаби он, ки харидорӣ намудани саҳмияҳо бояд ихтиёран бошанд нигоҳ накарда, дар аксари ташкилотҳо фишанги маъмурии таъсиррасонӣ истифода бурда мешавад. Президент – ин сатҳи баланди ҳукумат мебошад. Вақте ӯ ба таври оммавӣ изҳор менамояд, ки ӯ кафолат медиҳад, ки ин пардохтҳо бояд ихтиёри бошанд, мо ба ҳарфҳои ӯ бояд бовар кунем.

Агар дигар мақомоти ҳукумат дар сатҳи муассисаҳои таълимӣ ва дигар мақомоти давлатӣ харидани саҳмияҳои НОБ-и Роғунро маҷбур мекунанд ва одамон бо ягон сабаб аз ин даст мекашанд ва бинобар ин, онҳо бо мушкилиҳои муайян дучор мегарданд, он гоҳ онҳо метавонанд ба худӣ ҳамон додгоҳ муроҷиат намоянд. Дар ин бора гуфтанро оғоз кардан лозим ва баъд нигоҳ кардан, ки бо чӣ анҷом меёбад.

Маҷбур кардан мумкин нест. Саҳмияро нахаридӣ: ба ту дар донишгоҳ санҷиш нагузоштанд, саҳмияро нахаридӣ: ариза аз кор равиатро навис ва ғ. Ин қонуншиканӣ аст. Даъвати харидорӣ намудани саҳмияҳои Роғун ҳаст, даъвати кӯмак кардан ва иродаву масъулияти шаҳрвандии ҳар як инсон ҳаст, ки вобаста ба имконияти худ, сатҳи ватанпарастии худ онҳоро меҳарад ё на.

Фаҳмост, ки ин саҳмияҳо барои тағйир додани вазъият дар кишвар вобаста ба бӯҳрони энергетикӣ равона карда шудаанд. Вале инҷо дараҷаи муайяни нобоварӣ ҷой дорад. Чӣ қадар саҳмия харидорӣ шудааст? Маблағҳои он кучо шуданд, чӣ гуна тақсим мешаванд? Агар ин низом дуруст роҳандозӣ гардад ва ҷараёни ин раванд шаффоф бошад, шояд аксари онҳое, ки то ин дам аз харидории саҳмия худдорӣ мекарданд, фикри худро дигар мекунанд.

IWPR: Нигина, шумо метавонед сабабҳои депортатсия (ихроҷ шудани) худро аз Бишкек моҳи декабри соли гузашта равшанӣ андозед?

Баҳриева: Сабабҳо маълум нашуданд, вале метавонам гуфтам, ки дар ин бора чӣ фикр чӣ тахминҳо дорам.

Гап дар сари он аст, ки ман коршинос дар бахши ҳимояи ҳуқуқҳои инсон дар СММ ҳастам. Аз соли 2004 инҷониб

дар барномае, ки онро Гурӯҳи ҷавони ҳуқуқҳимоякунанда дар Қирғизистон амалӣ мегардонад – «Курсҳо барои ҳимоятгари амалкунанда оид ба имплементатсияи Пакти байналмиллалӣ ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ, сиёсӣ ва санади факултативӣ дар он» фаъолият дорам.

Дар доираи барнома, коршиносон, ки дар қатори онҳо аъзоёни кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон, судьяҳои бонуфуз ва ҳимоятгарон аз кишварҳои гуногуни Аврупо ва ИДМ – ба ҳимоятгарон тарзи дуруст тартиб додани шикоятҳои шахсино ба кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон меомӯзонанд.

Масалан, агар Тоҷикистон аъзои Санади факултативӣ аст ва нахустин чунин шикоятҳо соли 2000 дода шуда буданд, дар Қирғизистон то соли 2004 ягон шикоят набуд, гарчанде онҳо ба Пакт ва Санади факултативӣ чанде пештар ҳамроҳ шуда буданд.

Августи соли 2009 маро ба ин семинар даъват намуданд. Онҷо ҳимоятгароне буданд, ки дар мурофиа доир ба ҳодисаҳои Ноокат иштирок доштанд. Хотиррасон мекунам, ки ноябри соли 2008 дар Ноокат ҷашнгирии иди Рамазонро манъ карда буданд ва ин ҳама боиси рӯй додани тазоҳуроти муқобилатовар ва таъқиботҳои судӣ гашта буд.

Ҳимоятгароне, ки одамони маҳкумшударо ҳимоя мекарданд, нисбати ҳуқуқвайронкуниҳои гуногуни инсон ба монанди шиканҷадиҳӣ, мурофиаи ноадолати судӣ ва дигар қонуншиканиҳои суҳан меронданд. Сипас, ба ман шикоятҳои аввалинро фиристода хоҳиш менамуданд, ки ман онҳоро баҳоғузори намоям, ки онҳо то чӣ андоза ба протсекураҳои муроҷиатномаӣ ба кумитаи СММ мувофиқат доранд.

Декабри соли 2009 бо даъвати офиси омбудсмении Қирғизистон ман ба Бишкек ба семинар доир ба мониторинги муассисаҳои маҳкам сафар кардам, вале дар онҷо департаментсия карда шудам, бо шартӣ дар давоми 10 сол ба ин кишвар ҳуқуқи ворид нашудан. Вақте аз сабабҳо пурсон шудам, ба ман шарҳ доданд, ки ман моҳи сентябр дар Қирғизистон бо мақомоти ҳифзи ҳуқуқ мушкилӣ доштам.

Вале ин ба ҳақиқат рост намеояд. Ман ҳеҷ гоҳ на бо ҳадамоти гумрук ва на бо ниҳодҳои марзбонӣ ва на бо санадҳои ягон мушкилӣ надоштам. Айни ҳол ман барои ҳимоя намудани манфиатҳои худ дар Бишкек бовархат тайёр карда, ба ҳамсабақони худ аз Гурӯҳи мустақили ҳифзи ҳуқуқ равона кардам. Ман ният дорам қарори депортатсияро (ихроҷро) бекор намоям.

**Зарина Эргашева,
Душанбе**

БЕРНД РЭЧЕЛ: Таҳқиқи тандурустии Туркменистон ба омӯзиши рахнаи сиёҳ шабоҳат дорад

12-уми апрел ташкилоти байналмиллалӣ тиббӣ башардӯстонаи «Пизишкони бидуни марз» («Médecins Sans Frontières» - MSF), ки фаъолияти худро дар кишвар дар моҳи декабр қатъ карда буд, маъруза ро номи «Туркменистон: системаи ношаффофи тандурустӣ» интишор намуданд. Маъруза ба баъзе масоили асосӣ дар соҳаи тандурустӣ равшанӣ меандозад. Ҳукуматдорони Туркменистон ба ин маъруза ба таври манфӣ вокуниш намуданд. Агентии давлатии иттилоотӣ ТДХ хабар дод, ки дар ҷаласаи охири девони вазирон, Ҷангоми муҳокимаи ин масъала, қайд шуд, ки Туркменистони имрӯза дорои «системаи нодир ва хуб ба роҳ мондаи тандурустӣ буда, он дар солҳои мустақилият амалан дастрасӣ ва самаранокии худро тасдиқ намудааст».

Мулоҳизаҳои худро нисбати тандурустии Туркменистон дар мусоҳиба бо NBCA Бернд Речел, омӯзгор дар соҳаи тандурустии иҷтимоӣ дар мактаби беҳдошт ва тандурустии тропикии Лондон, тадқиқотчи обсерваторияи Аврупо оид ба системаҳо ва сиёсати тандурустӣ, инчунин ҳаммуаллифи кори «Тандурустӣ дар Туркменистон баъд аз Ниёзов», изҳор намуд. Ҷаноби Речел дараҷаҳои бакалаври иҷтимоишиносӣ, магистр дар соҳаи тадқиқотҳои наҷодӣ ва этникӣ, ва доктор дар соҳаи тадқиқотҳои россиягӣ ва шарқӣ-авропогиро дорад. Шумо системаи тандурустии туркмениро чӣ гуна баҳогузори мекунед?

Речел: Системаи тандурустии туркмениро бо ҳамон мушкилиҳо дучор мешавад, ки дар дигар кишварҳои Осиёи Марказӣ вучуд доранд, ба мисли сатҳи баланди бемориҳои сироятӣ, ба монанди сил, фавтҳои баланди кӯдакону занон. Вале вазъият дар Туркменистон боз бо набудани шаффофият душвор мегардад. Ҳукумат бисёр вақт ҷониби сиёсати инкоркунӣ ва тағурукунии нишондиҳандаҳо мешавад. Яке аз мушкилиҳои асосӣ дар он аст, ки нишондиҳандаҳои саҳеҳ оид ба системаи тандурустӣ ва саломатии аҳоли тамоман вучуд надоранд. Нишондодҳои омории ҳукуматӣ ё интишор намешаванд, ё нодуруст ҳастанд. Масалан, ин ба фавтҳои модарон дахл дорад. Нишондиҳандаҳои пешниҳодшуда оид ба фавтҳои модарон дар Туркменистон ҳатто аз ҳамин нишондиҳандаҳои Нидерланд пасттар ҳастанд – ки ин барои кишваре ба мо-

нанди Туркменистон имконнопазир аст. Ғайр аз ин, ҳукумати Туркменистон таъкид дорад, ки таи чанд соли охир дар кишвар ягон ҳодисаи бемории ВИЧ ба қайд гирифта нашудааст, ки ин тамоман ғайриимкон аст. Дар ҳолатҳои, ки нишондодҳои омории ҳукуматӣ нестанд, ё нодуруст ҳастанд, дар кишварҳои худ мо метавонем, тадқиқотро барои ба даст овардани ҳолати нисбатан аниқ доир ба вазъи вучуддошта, истифода барем. Вале гузаронидани тадқиқоти мустақилона дар Туркменистон айни ҳол имконнопазир аст. Кӯшиши таҳқиқи саломатии аҳолии Туркменистон бо омӯзиши рахнаи сиёҳ муқоиса шуда метавонад.

NBCA: Дар маърузаи MSF ба сифати пасти нигоҳубини тиббӣ ва ихтисоснокии пасти ҳайати тиббӣ бо сабабҳои гуногун таваҷҷӯҳ зоҳир карда мешавад. Ин омодагии сусти кормандони тиббӣ, тарс аз речае, ки нигаронӣ ва шубҳадориро дар қатори духтурон бо сабаби ҷойивазкунии зиёди кадрҳо ба миён меоварад, фароҳам месозад. Аз рӯи маълумотҳои шумо, сатҳи хизматрасонии тиббӣ дар Туркменистон чӣ гуна аст?

Речел: Тибқи маълумоти ман, сифати пасти хизматрасонии тиббӣ, алалхусус норасоии ҳайати ихтисосманди тиббӣ яке аз мушкилиҳои асосии тандурустиро дар кишвар нишон медиҳад. Ҳукумати Ниёзов ба сектори таълимӣ талафоти ҷиддӣ расонид, аз ҷумла ба таълими ҳайати тиббӣ ва ҳарчанд айни ҳол давраи омӯзиш боз дароз карда шуд, сифати таълимот

зери суол қарор дорад. Ба монанди дигар ҷумҳуриҳои собиқ Иттифоқи Шӯравӣ, пардохти ғайрирасмии ҳаққи хизматрасониҳои тиббӣ падидаи паҳн-гашта шудааст. Он ба маоши пасти кормандони тиббӣ иловапулӣ бошад ҳам, дар асл бисёр вақт барои табобати нодаркор сабаб мешавад ва дар натиҷа, сифати хизматрасонии тиббӣ пасттар мешавад.

NBCA: Чӣ гуна пинҳонкунии бемориҳои сироятӣ, сифилис ва ВИЧ, ки дар маърузаи MSF ёдовар мешавад, ба саломатии ҷомеа таъсир мерасонад? То чӣ андоза он ислоҳ карда мешавад?

Речел: Пинҳон доштани далелҳои бемориҳои сироятӣ дар ягон сурат ислоҳ карда намешавад. Он танҳо зиён расонида, беморонро аз гирифтани табобати лозима маҳрум карда, хатро барои аҳоли зиёд мегардонад. Инро дар мисоли вирусии пневмонияи ғайримӯқаррарӣ нишон додан мумкин аст, ки ҳукуматдорони Чинӣ онро то дер пинҳон карданд ва пас аз он якчанд барангезишҳои миқёсашон калони ин беморӣ дар тамоми олам ба вуқӯъ омад.

NBCA: Ба назари шумо, ҳукуматдорони туркмен барои таъмин намудани шаффофият дар тандурустӣ оё омода ҳастанд? Барои ин чӣ бояд кард?

Речел: Мо гузаронидани баҳодиҳии мустақили вазъро дар соҳаи тандурустии кишвар, инчунин дар ҳуди сохтор талаб доштем, вале ин кӯшишҳо инҳисор карда шуданд. Ҷомеаи ҷаҳонӣ чораҳои бештарро доир ба талаби таъмини шаффофият дар системаи тандурустӣ бояд бинад. Дар сурати набудани нишондодҳои асосӣ доир ба системаи тандурустии кишвари номбаршуда, беҳбудшавии он ғайриимкон аст.

**Мусоҳибаи Инга Сикорская,
сармуҳаррири IWPR дар
Туркменистон ва Ўзбекистон**

Африқоихои Қазоқистон барои ҳуқуқи иқомат мубориза мебаранд

Шаҳрвандони дигар кишварҳо, ки дербоз дар ҳудуди Қазоқистон умр ба сар мебаранд, мегӯянд, ки бо худсарӣ ва хоҳиши рӯшоди берун кардани онҳо аз кишвар аз ҷониби ҳукуматдорон дучор мешаванд.

Шаҳрванди Мали, Идрисса Траоре дар ҷараёни муноқишаи ҳуқуқӣ бо ҳадамоти муҳоҷирати Қазоқистон қарор дорад ва онро дар ҷаримабандии ғайриқонунӣ ва таҳдиди рондан дар сурати насупоридани ҷарима, айбдор месозад.

Тасмими Траоре дар мавриди эътироз кардан нисбати полиси муҳоҷиратӣ тирамоҳи соли гузашта, ба ҷои таслим шудан, чунон ғайриоддӣ буд, ки дар бораи ин ҳодиса рӯзномаи машҳур «Время» навиштааст. Дар нигоҳи аввал, ба назар мерасад, ки суҳан дар бораи муҳоҷири ба наздикӣ ба Қазоқистон омада меравад, вале дар асл, Траоре дар ин ҷо аллакай давоми 20 сол, пас аз он ки касби байториро ҳанӯз дар замони Қазоқистони Шӯравӣ омӯхтааст, зиндагӣ дорад.

Ӯ яке аз ҳудуди 200 африқоие, ки дар Қазоқистони соҳибистикполгашта, пас аз хатми донишгоҳ муқим шудаанд, мебошад. Новобаста аз он, ки онҳо муддати тӯлонӣ дар ин кишвар зиндагӣ доранд, аксарият аз душвориҳои шикоят доранд, ки бо ин сабабҳо наметавонанд мақоми қонунӣ гиранд.

Соли 2004 Траоре иҷозат ба иқомат гирифт, вале ҳангоме ки августи соли гузашта ӯ ҳуҷҷатҳояшро барои дароз кардани мӯҳлати буду бошаш супорид, ба ӯ гуфтанд, ки ӯ бояд ҷарима ба миқдори 100 доллар супорад, ки онро ҳанӯз соли 2007 ба ӯ барои истиқомат ва кор кардан дар Остона, ба ҷои иқомат кардан дар Алмато мувофиқи бақайдгирӣ, бор карданд.

Траоре таъкид дорад, ки ҷаримаро сари вақт супорида буд, мансабдорон бошанд, дар навбати худ мегӯянд, ки дар бораи супоридани ҷарима нишондод надоранд. Вале муҳимаш он, ки африқоӣ набояд ин ҷаримаро месупорид, зеро ҳамчун шаҳрвандони хориҷие, ки иҷозати иқомат доранд,

ҳуқуқи ҳаракати бемонеа дар ҳудуди кишвар доранд.

Бо дар даст надоштани иҷозатнома барои иқомат, Траоре ба кор даромада наметавонад. Шиноснома низ надорад, зеро дар яқоягӣ бо дигар ҳуҷҷатҳо барои дароз кардани иҷозатномаи иқомат супоридааст.

Траоре нисбати Идораи полиси муҳоҷиратӣ барои бастанӣ ҷаримаи ғайриқонунӣ ва маҳрум кардан аз имконияти пулкоркунӣ барои рӯзгузаронӣ ба суд даъво намуд; ҳамчунин ӯ ба додситонӣ бо хоҳиши дида баромадани аризаи ӯ дар бораи таҳдидҳо нисбати ӯ аз ҷониби мансабдор аз идораи полиси муҳоҷиратӣ муроҷиат кард, ки дар онҳо ахирӣ таҳдид кардааст, ки «сабаби маҳрум кардани ӯ аз иҷозатнома барои иқоматро дарёфт мекунад». «Барои ман ин акун қори принцип мебошад. Ман чизе дигар наметасулам», – гуфт Траоре ба IWPR, ва афзуд, ки дар ҳолати «набудани озодии ҳаракат, интиҳоби ҷои кор дар доираи қонун» дигар монда наметавонад.

Виктория Тюленева, ҳуқуқшинос аз Бюрои байналмиллалӣ Қазоқистон оид ба ҳуқуқҳои инсон, парвандаи Траореро мебарад. Ба гуфтаи вай, ӯ пурра ҳуқуқ дорад, ки аз насупоридани ҷарима боисрор саркашӣ кунад. Тюленева мегӯяд, ки ҳадамоти муҳоҷиратӣ дар ин ҳолат ба Траоре ҳамчун ба шаҳрванди хориҷӣ муносибат мекунад, ки дар кишвар аз рӯи виза қарор дорад – ва дар ин сурат ҳаракатҳои ӯ маҳдуд шуда буданд – дар ҳоле ки дар асл, ӯ сокини доимии кишвар буда, дар ин асос ҳуқуқи ҳаракати озод карданро ба монанди шаҳрвандони Қазоқистон дорад ва дар полиси маҳаллии муҳоҷиратӣ набояд аз қайд гузарад.

Мансабдоре, ки бо парвандаи Траоре машғул аст, Айкелди Асанов, ҷониши-

ни сардори идораи полиси муҳоҷирати Алмато, таъкид дорад, ки ҳамаи хориҷиён бояд аз қайд гузаранд. «Онҳо бояд қонунро бечунучаро риоя намоянд, – гуфт ӯ. – Агар ин ба онҳо маъқул набошад, (...) бигзор даст кашанд (аз ҳуқуқ барои иқомат)».

Асанов масъалаи қонунӣ будани ҷаримаи басташударо дида набаромадааст ва муроҷиатҳои минбаъда ба полиси муҳоҷиратӣ дар ин бобат бе ҷавоб монданд. Дигар африқоӣҳое, ки дар Қазоқистон маскан доранд, мегӯянд, ки ҳангоми кӯшиши гирифтани ҳуқуқ барои дар кишвар мондан, бо ҷунин мушкилиҳо низ дучор мешаванд. Ламин Бангура, шаҳрванди Серра-Леоне, раиси Иттиҳоди африқоӣҳои Қазоқистон, Траореро дастгирӣ мекунад. Ӯ мегӯяд, ки худ низ дар гузашта бо ҷунин душвориҳои ҳангоми гирифтани иҷозатнома барои иқомат дучор мешуд. «Ин ҳама аллакай чандин сол давом дорад, – гуфт ӯ. – Гӯё дар полиси муҳоҷиратӣ барқасдона тарзҳои азоб додани моро, ҳангоми наздик омадани мӯҳлати дарозкунии иҷозатнома барои иқомат, меандешанд. Вақте ба онҳо як коғазро биёри, онҳо дигарашро талаб мекунанд, гарчанде аз рӯи қонун он лозим нест».

Бангура мегӯяд, ки нисбати африқоӣҳо дискриминатсия мекунад ва таъкид мекунад, ки ба (намондагони) дигар миллатҳо ҷунин муносибат нест. Мо бошем, мисли рондашудагон ҳастем». Дар натиҷа мегӯяд ӯ, африқоӣҳо худро дар ин кишвар бегона ҳис мекунанд ва мансабдорон мехоҳанд, ки онҳо кишварро тарк кунанд.

«Мо кучо меравем? – мегӯяд Бангура. – Мо ин ҷо зану кӯдак, ҷои кор дорем». Франсис аз Гана мегӯяд, ки нақши калонро ришвахӯрӣ мебозад – қормандони полис омода ҳастанд, қонуншиканиҳоро ба ивази пора безъетибор созанд. «Баъзан, ба назари ман ҷунин

мерасад, ки онҳо махсус ин системаро ташкил кардаанд, ки ба мисли говҳои ҷушой аз африқоӣҳо пул ҷушанд, - мегӯяд Франсис. — Пулро гирифта, онҳо чашм мепӯшанд, ва лаҳзаи навбатиро барои пулситонӣ интизор мешаванд». Ба фикри Тюленева, гап ин ҷо дар муносибати боғаразона нисбати африқоӣҳо нест — бо чунин муносибат ҳамаи муҳоҷирон дучор мешаванд. «Чунин вазъият ягона нест ва муносибатҳои полиси муҳоҷиратӣ ва муҳоҷиронро инъикос менамояд. Ин ҷиҳат барои аксари миллатҳо, ки иттиҳоди муҳоҷиронро ташкил медиҳанд, хос аст», - гуфт ӯ.

Аз рӯи нишондодҳои ЮНЕСКО, дар Қазоқистон аз 300 ҳазор то як миллион муҳоҷирон қарор доранд ва аксари онҳо — коргарони мавсимӣ аз кишварҳои ҳамсояи Қирғизистон, Ўзбекистон ва Тоҷикистон мебошанд.

Денис Чивага, Ҳамоҳангсои лоиҳаи Идораи Комиссариати Олии СММ оид ба корҳо бо гурезагон «Мадади ҳуқуқӣ ба гурезагон» мегӯяд, ки полиси муҳоҷиратӣ муҳоҷиронро ҳамчун сайди сабук мепиндорад. Дар навбати худ ин аз он рӯй медиҳад, ки худӣ муҳоҷирон бисёр вақт ҳуқуқҳои қонунии худро намедонанд. «Айни ҳол полиси муҳоҷиратӣ дар симои муҳоҷирон пеш аз ҳама сарчашмаи даромадро мебинанд, - мегӯяд ӯ. — Ин имкон медиҳад қонунро ҷунун тоб диҳанд, ки барояшон бурднок бошад». Пас аз он ки парвандаи Траоре овозадор шуд, полиси муҳоҷиратӣ хабар дод, ки аризаи ӯ барои дароз кардани мӯҳлати иҷозатнома барои иқомат метавонад тасдиқ карда шавад, вале айни ҳол, парванда, ба гуфти онҳо, бо сабабҳои техникӣ боздошта шудааст. Траоре мегӯяд, ки мехоҳад муносибати дигари ҳукуматдорони муҳоҷиратиро бинад, ҳарчанд одамони дар ҳолати ӯ буда, чизи бисёре талаб намекунанд. «Бигзор ба монанди кишвари худ набошад ҳам, ақаллан қонунӣ кор кунем; қонунӣ иқомат кунем, бе тарси он ки то фардо касе ба онҳо нагӯяд, ки шумо ғайриқонунӣ кор мекунед, - гуфт ӯ. — Ҳар лаҳза ба онҳо метавонанд гӯянд: ту ин ҷо чӣ кор мекунӣ?».

**Андрей Гришин,
Алмато**

Ҳукумати Қирғизистон бо ғасибон мубориза мебарад*

Дар ҳоле, ки ғасби худсаронаи заминҳо ба таҷовуз меорад, ҳукумати нави кишвар ба таъмини тартиботи ҳуқуқӣ даъват менамояд.

Ҳукумати нав дар Қирғизистон дар зери фишор қарор дорад: аз он барқарор кардани тартиботи қонуниро бо сабаби муборизаи шадид барои замин дар гирди пойтахт — шаҳри Бишкек талаб мекунанд.

8 апрел

Ҳарчанд ишғолгариҳои замин хусусияти худсарона, номуташаккилона ва оммавӣ доранд ва бо сабаби мушкилиҳои аслии одамон ба миён омаданд, як қатор таҳлилгарон шубҳадоранд, ки ба қадре ин амалҳо Ҳамоҳангсозӣ карда мешаванд, шояд аз ҷониби муҳолифони оштинопазири ҳукумати нав.

Иҷрокуандаи вазифаи вазири корҳои дохилаи Қирғизистон изҳор намуд, ки 19 апрел Ҳангоми ғасби замин наздики деҳаи Маевка, шимолтар аз Бишкек, панҷ нафар ҳалок гашта, 40 одам захмдор гаштаанд.

*Ҳангоми аз нашр баромадани бюллетен, тағйиротҳое ба амал омаданд, ки мо онҳоро барои тафсир додан муҳим донистем. Ва алалхусус:

Дар натиҷаи бетартибиҳо дар Маевка 120 нафар дастгир шуданд, ҳафт нафари онҳо ҳамчун гумонбаршудагон. Онҳоро ба ҷавобгариҳои ҷиноӣ ҷалб месозанд», - изҳор намуд 6 май дар нишасти матбуотӣ раиси Ҳадамоти давлатии бехатарии миллии ЧҚ Кенешбек Душебоев. Пас аз харобкориҳои Маевка дар зери Ҳимоя пурра қарор дорад. Друзиначиёни халқӣ дар якҷоягӣ бо сокинони маҳаллӣ аз ғасбкунӣ заминҳои наздикбудаи киштро муҳофизат мекунанд. Мавзёро гурӯҳҳои пурзӯршудаи милиса назорат мекунанд.

Чи тавре ки маълум гашт, 7 май дар мавзеи дигар, наздики шаҳраки истиқомати «Кара-Жигач», зиёда аз 30 ғасбкунандагони заминҳо ба ИҚД-и вилояти Чуй ва ШҚД-и ноҳиявӣ оварда шуданд. Айни ҳол суди ноҳиявӣ қарори ҷалб кардани сӯиқасдкунандагонро аз рӯи моддаи 105 «Ғасби худсаронаи заминҳо»- и Кодекси ҷавобгарии маъмурии ҚҚ қабул мекунанд. Баробари ин, то 7 май дар пойтахти Қирғизистон наздики 5 ҳазор ғасби худсаронаи замин ба ҳисоб гирифта шудааст. Ва онҳо то ҳол аз Ҳукумати муваққатӣ ба онҳо ҷудо кардани қитъаҳои замин – 4 сотихи ба ҳар кас ва аз ҳудуди шаҳро талаб доранд. Дар ин бора намоёндагони онҳо дар нишастии матбуотӣ хабар доданд. Ғасбкунандагон боварӣ доранд, ки ба онҳо ниҳоят қитъаҳо ҷудо карда медиҳанд.

Айни ҳол ҷи ғасбкунандагон ва ҷи сокинони Бишкек ва деҳоти гирду атроф, ки заминҳои дар наздик будаашон ба ғасби ғайриқонунӣ дучор шуданд, қарори ҳукумати навро интизор ҳастанд. Зеро то имрӯз ин мушкили ҳалли худро наёфтааст.

Чунин ғасбсозии заминро асосан муҳоҷирон анҷом медиҳанд, ки дар ҳустуҷӯи зиндагии беҳтар ба пойтахт наздиктар мешаванд. Ин ҳодисаҳо сари чанд вақт аз замоне, ки Қирғизистон давлати соҳибистиқлол гашт, тақрор шуда, ҳангоми бесарусомониҳои сиёсӣ зиёд мешаванд. Мавҷи охирини ғасбкунӣ пас аз эътирозҳои оммавии 6-7 апрел, вақте Қурмонбек Боқиев аз вазифа сарнагун шуд, ва оппозиция ҳукумати нави муваққатиро таъсис дод, ба вуқӯъ омаданд. Ҳазорон одамон барои худ дар атрофи пойтахт ба ҳушдорҳои ҳукумати нав, ки баро пешгирии ин амалҳои ғайриқонунӣ чораҳо меандешад, нигоҳ накарда, қитъаҳои заминро аз худ мекарданд.

Дар Маевка ғасбкунандагон қитъаҳои заминро нишонаҳо гузоштанд, ва сипас тӯда шуда сӯи маркази Бишкек бо нияти талаб кардани эътирофи ҳуқуқҳои онҳо ба замин равона шуданд. Иҷрокунандаи вазифаи мири Бишкек Исо Омурқуло, ки ба назди ғасбкунандагон баромад, баъдтар гуфт, ки ба онҳо танҳо ваъдаи онро додааст, ки ҳукуматҳои муниципалӣ масъалаи заминро муҳокима менамоянд. «Дар хати шаҳр қитъаҳои озод нестанд. Ва ғасб кардани моликияти дигарон, заминҳои қорамро мо иҷозат намедиҳем», - гуфт ӯ ба IWPR.

Вақте ғасбгарони замин ба Маевка баргаштанд, онҳо ҷо задухӯрдҳои шадид байни онҳо ва сокинони маҳаллӣ, ки

аз ҳуҷуми ғасбгарон ба заминҳояшон дар ғазаб буданд, ба амал омад. Дар ин деҳае, ки дар якҷанд километр аз Бишкек ҷойгир аст, қирғизҳо, русҳо ва туркҳои месхитинӣ, ки онҳоро Сталин дар давраи Ҷанги дуҷони қазонӣ аз Қарғоз ба Осиёи Миёна бадарға карда буд, сокин ҳастанд.

Хабарнигори IWPR, ки ба Маевка пас аз ин ҳодисаҳо омада буд, аллакай рӯи деҳаро дуд пӯшониданд буд, хонаҳо ва амборҳои наздиҳоҷагии сӯхташуда ва мошинҳои хокистаршударо дарёфт кард. Як сокини деҳа, туркзан, ки ба хонааш ҳуҷум карданд, мегӯяд, ки ғасбгарон амалҳои худро бо он маънидод карданд, ки дар эътирозҳо иштирок карда, Боқиевро сарнагун карданд, акнун барояшон подош лозим аст.

Ӯ суҳанони ғасбгаронро, ки ба маъмурияти нав нигаронида шуда буданд, ба хотир меорад: «Мо ба шумо Хонаи сафедро додем, шумо ба мо замин диҳед!».

Ба мисли ин зан, дигар сокинони деҳа низ, ки аз ҷониби IWPR пурсиш шуданд, то ҳол дар ҳолати номаълумӣ ҳастанд. Ба он нигоҳ накарда, ки ғасбгарон қирғизони этникӣ буданд, сокинон фикр доранд, ки ба онҳо бе фарқи ят, новобаста аз тааллуқоти этникӣ ҳуҷум мекарданд. «Ман аз дар байни қирғизон зистан наметарсам, - мегӯяд русзана аз Маевка. - Мо чандин сол паҳлӯ ба паҳлӯ зиндагӣ дорем. Вале акнун бошад, ман аз дар Қирғизистон истодан метарсам». Худи ҳамон беғоҳ барои паҳш кардани зӯрварӣ ба деҳа қорамдони милиса фиристода шуданд; ҳамчунин онҳо штаби ҳалқии мусаллаҳ «Патриот» равон шуд, ва дар натиҷа зиёда аз сад нафар дас-

тгир шуданд. Тибқи гуфтаҳои онҳо, айни ҳол тартибот барқарор шудааст.

Рӯзи дигар, 20 апрел боз як барангезиши ғасбкунӣ худсарона дар ҷануби кишвар ба амал омад, вале ин бор ҳамаш оромона гузашт. Гурӯҳи одамон, бо оилаву кӯдакону пиронсолон, қитъаҳои заминро бо қанабҳо нишона карда, хаймаҳо гузоштанд, то ин ки нияти истодани худро нишон диҳанд. Ягон истифодабарии қувва қайд карда нашуд. Мир Омурқулов ба IWPR гуфт,

замине, ки ғасбгарон талаб доштанд, ба зонаи сабз дохил мешуд ва дар он ҷо ҳукуматдорон нияти сохтани манзили бисёррошона доштанд.

ҲУКУМАТДОРОН АЗ АКСУЛАМАЛҲОИ ҚОТЕЪОНА ХАБАРДОР МЕКУНАНД

Рӯзе пас аз ҳодисаҳо дар Маевка сарвазири муваққатӣ Роза Отунбоева қарореро паҳн намуд, ки мақомоти ҳифзи ҳуқуқ фармони таъмини беҳатари қазонӣ, ҳифзи ҳаёт ва пешгирии ҳамлаовариҳо ба манзил ва моликияти ҳусусӣ, инчунин ба объектҳои шаҳрвандӣ ва ҳарбири гирифтаанд. Ӯ огоҳ кард, ки мақомоти ҳифзи ҳуқуқ нисбати чунин ҳодисаҳо дастури кушодани оташро доранд.

Котиби матбуоти ВҚД Раҳматилло Аҳмедов изҳор намуд, ки айни ҳол чорабиниҳои тафтишотӣ доир ба муқаррарсозӣ ва сабабҳо ва мавридҳои воқеаи руҳодошуда, инчунин саркардагон ва дигар иштирокчиёни бетартибҳои оммавӣ муқаррар карда шуда истодаанд. Пас аз сарнагун кардани Боқиев, мақомоти ҳифзи ҳуқуқи Қирғизистон дудила буданд ва наредонистанд ба кадом нерӯ ҳамроҳ шаванд, махсусан пас аз таъйиншавии вазири нави қорҳои дохила. Ба ин ишора карда, мири Бишкек гуфт, ки «мақомоти ҳифзи ҳуқуқи, ки дар рафти воқеаҳои моҳи апрел сарсон шуда буданд, акнун боз метавонанд қазонӣро муҳофизат намоянд».

Сокинони деҳаи Ленинский, дар наздикии Маевка, боварӣ надоштанд, ки қорамдони милиса дар ҳолати забти заминҳояшон ба кӯмақашон меоянд ва шахсонӣ ношисро дар замини худ дида, гурӯҳҳои худмуҳофиза ташкил намураданд. «Мо ба онҳо имкон намедиҳем, ки замини моро гиранд», - гуфт сокини деҳа, ки номи худро гуфтани нахост. Ӯ илова намуд, ки Ленинский ба қувваи худ умедбаствааст, зеро милисаҳо ба Маевка хеле дер омаданд.

ТАЪСИРИ ПИНҲОН ДАР АМАЛ?

Дар шаҳри Чалолобод, дар ҷануби кишвар, ҷонибдорони Боқиев, ки дар аввали ҳафта биноҳои маъмурияти маҳаллӣ ва бинои телевизионро ғасб карда буданд, боз бо қорамдони милиса 21 апрел дар задухӯрд шуданд. Ақидаҳои вучуд доранд, ки барои ғасби заминҳо мардумро махсусан барангезониданд ва ҳатто амалҳои онро муҳолифони ҳукумати нав ҳамроҳангезӣ менамуданд. «Амалҳои онҳо, ки заминро ғасб мекунанд, моҳирона ҳамроҳангӣ мешаванд, - гуфт Омурқулов. - Агар ин тавр намебуд, одамони оддӣ, ки аз минтақаҳо омадаанд, наредонистанд,

ки дар кучои Бишкек қитъаҳои замин вучуд доранд».

Яке аз волонтерони штаби «Патриот», ки ба Маевка ба кӯмаки милисаҳо омад, изҳор кард, ки ҳарчанд талаботи ғасбгарон оиди ба онҳо додани замин дар мушкилиҳои аслии асос меёбанд ва аз афташ ин ҳаракатҳои онҳоро касе роҳбарӣ мекунад. «Ғасбгарон – ин асосан ҷавонони синнашон аз 15 то 25 мебошанд. Ба мо имкон шуд, то онҳо ҳамсӯҳбат шавем, аксари аз онҳо мусофир буда, дар шаҳр кор мекунад. Онҳо дар ҳақиқат хонаву дар надоранд, ё ин ки иҷора мешинанд, ё дар хонаи ҳешовандон меистанд, - гуфт Эрлан Ҷусупов, дружиначи.

Баъзе аз ҷавонон мегӯянд, ки агар ин амалҳо ташкилкардашуда намебуданд, ба ин чораҳои канорӣ даст намезаданд».

«Бо ғасби худсарона шахсони муайян роҳбарӣ мекунад, ба онҳо хӯрок медиҳанд, май менӯшонанд: мо дидем, ки аксари онҳо дар ҳолати мастӣ қарор доранд. Ман чунин мешуморам, ки ин бархӯрди ташкилшуда бо мақсади барангехтани аксуламали зӯрварона ва изҳор намудан, ки ҳукумати нав вазъиятро назорат карда наметавонад ва онҳо низ метавонанд ба хунрезӣ оваранд (ба монанди маъмурияти дар ин айбдоршудаи Боқиев). – Мавзӯи этникӣ бошад – гашти иловагист, ки бори дигар диққатро ба худ ҷалб кунанд».

СИЁСАТИ ЭТНИКӢ – БОЗИИ ХАТАРНОК АСТ

Татьяна Виговская, конфликтолог, директори генералии Хазианаи ҷамъиятии «Эгалите», гуфт, ки муноқишаҳо атрофии масоили замин дар ҳақиқат ба масоили иқтисодӣ дахл доранд, новобаста аз «рангубори этникӣ», ки онҳо соҳиб шуданд. «Муноқишаҳои этникӣ худ, вучуд надоранд, - мегӯяд ӯ. – Муноқиша ҳамеша атрофии арзишҳо, ки дастрас нестанд сар мешавад. Сабаби асосии онҳо, ки ба хонавайронкунӣ рафтанд – «Шумо ҳама чиз доред, мо бошем, надорем. Инқилоб ба амал омад, акнун мо ҳамаро кашида мегирем». Ҷиҳати этникӣ танҳо чунин нақшо ин ҷо мебошад, ки ақидаҳои иҷтимоие вучуд доранд, ки ин ё он этнос нисбати дигараш арзишҳои молии бештаре дорад».

Сарлавҳаҳои хабарӣ доир ба муноқишаҳои этникӣ мушкилии ҷиддӣ барои ҳукумати нав мебошанд, зеро он меҳодад ҳам дар хона ва ҳам дар хориҷи кишвар соҳиби холҳо гардад. Рӯзи дигар пас аз задухӯрд дар Маевка президенти Россия Дмитрий Медведев,

ки умуман сарварварони нави Қирғизистонро пазирай дорад – ба вазири мудофия амр додаст, ки шаҳрвандони Россия ва моликияти онҳоро дар ин давлати осиемарказӣ муҳофизат намоянд. Аз изҳороти ӯ нофаҳмо буд, ки низомиини россигӣ, ки дар қирғизистон пойгоҳи ҳарбӣ-ҳавоӣ доранд, амалҳои чи гунаро метавонанд пешбинӣ намоянд. Ҳарчанд туркҳо-месхитиҳо аз Туркия нестанд, ин кишвар низ нигарони худро нисбати бехатарии онҳо изҳор намуд. Сафир Нежат Акчал ба Маевка ташриф оварда, сафорати ӯ ният дорад, ки ба ин деҳа кӯмаки ба шардӯстона расонад.

НАЗАРИЯИ БЕСАРУСОМОНӢ

Новобаста аз мавҷудияти тахминҳо дар бораи дастгирии пинҳонии сиёсии ғасби заминҳо, таҳлилгарон ба чунин натиҷа омаданд, ки масоили принципалӣ дар ҳақиқат вучуд доранд. Ҷавоне аз шумораи онҳое, ки дар Маевка заминҳоро ғасб менамуд, ба IWPR гуфт, ки амалкарди онҳо асосе дорад. «Охир ин хеле оддӣ аст – ба одамон қитъаҳои замин ҷудо карда медоданд ва муноқиша ҳалли худро меёфт. Мо намефаҳмем барои чӣ ба мо наметавонанд замин диҳанд», - гуфт ӯ.

Ӯ таъкид дорад, ки ғасбкунӣ ба ин монанди заминҳо, ки пас аз «инқилоби лолаҳо» моҳи марти 2005 ба амал омад ва Боқиевро ба сари ҳокимият овард, барои онҳое, ки ин корро карданд, бомуваффақият анҷом ёфт. «Агар он минтақаҳо, ки пас аз соли 2005 ғасб шуда буданд ва минбаъд қонунӣ гардонид шуданд, он гоҳ заминҳои моро низ хоҳноҳ қонунӣ мегардонанд», - гуфт ӯ.

Сарвари ҳизби Коммунистон Исҳоқ Масалиев, ки спикери парламон таъйин гашт, гуфт, ки таърихи ғасбкунӣҳои ғайриқонунии заминҳо аз солҳои 90-ум, каме пеш аз он, ки давлат соҳибистиқлол гашт, оғоз меёбад.

«Ин амали бад анъана гаштааст – ҳар дафъа пас аз тағйирёбии ҳукуमत за-

минҳо ғасб мешаванд», - гуфт ӯ. Ғайр аз масоили ҳуқуқӣ, Масалиев дар бораи афзоиши шумораи масканҷӯҳои ғасбгарон ҳарф мезанад, ки ин нишонаи бад аст, зеро шаҳрҳо бояд боло афзоиш ёбанд, на ба паҳлӯ. «Шаҳраҳои саросема сохташуда, мушкилии камбизоатӣ ва ҷинойткориро иштидод медиҳанд – зеро шароитҳои хонаҳои навсохташуда, ки дар он одамон зиндагӣ мекунад, даҳшатовар ҳастанд: он ҷо роҳҳои хуб, коммуниқатсияҳо, қубури об нестанд», - маънидод мекунад ӯ.

Гулнуро Абазбекова аз институти Омбудсмении ҚҚ бо он ақида розӣ аст, ки ҷудо кардани шумораи зиёди қитъаҳои замин барои ғасбгарон – қадами нодуруст аст. «Ин ҷаҳолат аст, ғасбгарон моликияти дигарон, заминҳои киштро азхуд карданд, ин чиз бояд ба таври қатъиёна ҷилавгирӣ карда шавад, - мегӯяд ӯ. – Асосан ғасбгарон одамони ҷавон ҳастанд, ки даромади доимӣ надоранд. Ҳатто агар ҳукуматдорон ба онҳо замин ҷудо кунанд, онҳо наметавонанд, дар он ҷо чизе созанд – барои ин маблағ надоранд. Он ҷо нерӯи барқ, роҳҳо нестанд ва шаҳр бошад, чунин бори вазнинро ба сари худ гирифта наметавонад».

Виговская ҳамчунин фикр дорад, ки ҳукумати нав барои паҳш кардани чунин амалҳо бояд чораҳои саҳтгирона андешад.

«Издихом бояд донад, ки ба сари онҳо роҳбар ҳаст», - илова намуд ӯ. Вай бесарусомониҳои ба ин монандро моҳҳои наздик пешгӯӣ мекунад. «Ҳаргуна табаддулоти зӯрваронаи ҳукумат аз паси худ беқонунӣ, таҷовуз ва зӯрвариро меоварад», - гуфт Виговская. «Азбаски ҳоло вазъият аз ҷониби ҳукумат хуб назорат карда намешавад, чунин барангезишҳои низоъҳо, ба монанди Маевка, метавонанд боз хеле дер давом ёбанд. Дар давоми ним сол онҳо дам ба дам дар ҳар ҷо мушоҳида карда мешаванд. Вале албатта, объекти асосии ғасби заминҳо Бишкек мешавад. Ин вобаста аз ақидае, ки дар Бишкек ҳама зиндагии хуб дошта, худӣ далели зистан дар пойтахт зиндагиро беҳ мегардонад», - гуфт ӯ.

Асил Осмоналиева, Бишкек

8 апрел Дӯкноҳо бо сабаби наҷот ёфтани аз горагарон, молҳояшонро мебароранд

Кишварҳои ҳамсоя бо хавотирӣ сӯи Қирғизистон менигаранд

Хабарнигороне, ки аз ҷониби NBCA дар минтақаи осиемарказӣ пурсиш шуданд, фикр надоранд, ки воқеаҳои қирғизистонӣ дар кишварҳои ҳамсоя воқуниши силсиладорро ба миён меорад, вале хатари номуташанниҷшавии вазъият ба ҳар ҳол ҷой дорад.

Пас аз он, ки 6-7 апрел дар Қирғизистон дар талотуми тазоҳуротҳои эътирози оммавии одамоне, ки норозӣ аз вазъии вазнини иқтисодӣ ва режими фассоди роҳбарикунанда, президенти Қирғизистон Қурмонбек Боқиев аз вазифааш озод карда шуд, ҳукумат ба дасти Ҳокимияти муваққатӣ, ки аз намояндагони оппозитсия таъсис дода шуд, гузашт.

Дар натиҷаи бесарусомониҳо дар Бишкек, пойтахти Қирғизистон, 84 нафар ҳалок гашта, қариб 1600 захм бардошанд. Муддате президенти маъзул дар деҳаи авлодиаш Тейити вилояти Чалолобод, дар наздикии сарҳад бо Ўзбекистон, бо ҳамроҳии бародаронаш, собиқ мансабдорони олии ҳукумати қирғиз паноҳ ҷуста, барои дастгирии худ кӯшиши ташкил додани намоишҳои эътирозӣ дошт ва Ҳукумати муваққатиро ғайриқонуний меномид.

16 апрел вазъияти дуҳокимиятӣ дар кишвар бо даҳолати се кишвар – Россия, ИМА ва Қазоқистон, ки ҳоло раиси САҲА мебошад, ҳалли худро ёфт. Барои Россия ва ИМА Қирғизистон аҳамияти стратегӣ дорад, зеро дар ҳудуди он пойгоҳҳои ҳарбии ҳарду кишвар ҷойгир шуда, Қазоқистон, ҳамсояи деринааш, аз рӯи анъана алоқаҳои зич дар аксари соҳаҳо бо Қирғизистон дорад. Худи ҳамон рӯз, бо рейси ҳавоии нерӯҳои ҳарбӣ-ҳавоии Қазоқистон Бақоев аз Қирғизистони баошӯбомада ба Тироз, маркази вилояти дар ғарби Қазоқистон, ки бо вилояти шимолии Қирғизистон – Таласс ҳамсарҳад аст, бароварда шуд. Хабар дода мешавад, ки дар кишвари ҳамсоя истода, Боқиев ариза барои истеъфо навиштааст. Баъдтар маълумоте расиданд, ҳавопаймо бо Боқиев Қазоқистонро тарк кард. Дар лаҳзаи навиштани ин мақола аниқ маълум нест, ки нахустпрезиденти қирғизӣ дар қучост. Матбуоти Қазоқистонӣ ва тоҷик ва телевизион ба таври васеъ ҳодисаҳоро дар Қирғи-

зистони ҳамсоя равшанӣ андохтанд ва ВАО-и Ўзбекистону Туркменистон бошанд, ин мавзӯро хомӯшона паси сар карданд. Ҳатто воқуниши расмии ҳукуматҳои кишварҳои ҳамсоя набуд, танҳо сарвари Қазоқистон Нурсултон Назарбоев даъват намуд, ки «ҳамаи нерӯҳо барои барқарор намудани ҳокимият муттаҳид шуда, одамоне оддӣ аз худсарӣ ҳифз карда шаванд». ВКХ Ўзбекистон бошад, изҳор намуд, ки воқеаҳои рӯйдода, кори дохилаи Қирғизистон мебошад».

Хабарнигорони ўзбекии NBCA чунин мешуморанд, ки воқеаҳои дар Қирғизистон шуда ва ба он монанд, дар кишвари онҳо гумон аст ки рӯй диҳанд, зеро авзои эътирозкунанда дар ҷомеа он қадар бузург нестанд, вале хатари муайяне ҳаст, чӣ дар ҳукуматдорон ва чӣ дар одамоне оддӣ.

Фарҳод Толипов, номзади илмҳои сиёсӣ, досенти Донишгоҳи иқтисодии ҷаҳонӣ ва дипломатия аз Тошканд мегӯяд, ки новобаста аз ҳомишии ВАО-и маҳаллӣ, воқеаҳои Қирғизистон – «мавзӯи № 1 дар сатҳи муҳокимаи ҷамъиятӣ» мебошад. «Ба мо ҳатто лозим меояд, ки дар мактабҳои олии лексияҳои алоҳида гузаронем, то ба донишҷӯён фаҳмонем, ки дар Қирғизистон дар асл чӣ рӯй дод, - нақл мекунад Толипов, - вале ба ман, ҳамчун омӯзгор ягон бор саволе нагузошта шуд, ки: «Оё чизе монанд дар мо низ рӯй дода метавонад?» Яъне, ҳатто чунин фикр ба сар намеояд, ки мардум муқобили президенти худ равад. Аз муҳокимаҳои ҷамъиятӣ фаҳмо аст, ки кишвари мо худро дар ягон ҳолат бо Қирғизистон баробар намекунад, ки барои аксарият он ҳамчун кишвари дурдаст ба ҳисоб меравад».

Вале хабарнигорони дигари ўзбек ба нигароние ишора мекунад, ки дар байни одамоне фарогир шудааст, ки аксари онҳо дар ноҳияҳои наздисарҳадӣ ва дар ҳудуди Қирғизистон хешу табор доранд. Ҳаррӯз дар якҷанд минтақаҳои тариқи дидбонгоҳҳои назоратӣ аз сарҳади ўзбеку қирғиз садҳо одамоне мегузаштанд – касе ба кор, дигаре ба меҳмонӣ. Пас аз воқеаҳо дар Қирғизистон сарҳад маҳкам шуд. «Мо ба таври назаррас ҷораҳои эътирозро қавӣ гардонидем; масалан одамоне, ки додситониро муҳофизат мекунад, акнун бронезилетҳо мепӯшанд ва манъи мошин дар назди аксари муассисоти давлатӣ иҷозат нест», - қайд мекунад Саидҷаҳон Зайнабитдинов,

раиси ҷамъияти ҳифзи ҳуқуқи «Апелятсия» аз Андиҷон, маркази вилоят дар шарқи кишвар, ки бо Қирғизистон сарҳади бевосита дорад.

Баробари ин Зайнабитдинов дилпур нест, ки эътирозҳои оммавии ба ин монанд ва ивазшавии ҳукумат аз рӯи сценарияи қирғизӣ дар Ўзбекистон имконпазир ҳастанд, зеро ҳадамотҳои махсус хушёрона аз паси шаҳрвандон мепоянд. «Мо ҳамаро зеро назорати пурра гирифтаем, - мегӯяд ҳамсӯҳбат аз Андиҷон. – Аллакай маъракаи ҳарсолаи баҳорӣ доир ба муайянкунии вазъият дар кишвар оғоз ёфт, вақте шаҳрвандонро як-то як-то ба додситонӣ даъват намуда, пурсуков мекунад». Ба Туркменистони ҳамсоя, ки дастрасӣ ба Интернет тадриҷан маҳдуд карда шудааст, ва аксари веб-захираҳои русӣ ва осиемарказӣ инҳисор мебошанд, маълумот доир ба воқеаҳои Қирғизистонӣ хоҳ нохоҳ паҳн шудааст. «Дар кӯчаҳои Ашқобод навбатдории патрулӣ қавӣ гардонид шуда, беғоҳирузӣ ҳатто ҳуҷҷатҳои одамоне тафтиш менамоянд», - қайд кард воқеанигори NBCA.

Тоҷигул Бегмедова, диссидент ва ҳомии ҳуқуқи туркман, ки дар Булғористон маскан гирифтааст, мегӯяд, ки ҳукумат «нигаронии хеле қиддӣ» дорад, охир аксари туркманҳои ҷавон дар макотиби олии Қирғизистони ҳамсоя таҳсил доранд ва шоҳидони воқеоти рӯйдода дар ин кишвари осиемарказӣ гашта истодаанд. «Ҳукумати Туркменистон оромона хобида наметавонанд, онҳоро безобита карданд, - тафсил медиҳад Бегмедова. – Вале худи аҳоли зеро гипноз қарор дорад ва наметавонад ба ҳодисаҳои Қирғизистон воқуниши дуруст диҳад, зеро мардум аз имконияти гуногуни изҳори ақида маҳрум аст ва бинобар ин, барои он ки ҳодисоти қирғизистонӣ метавонад дар Туркменистон рух диҳад, ягон асос нест».

Рашид Абдулло, сиёсатшиноси тоҷик аз Душанбе, нигаронӣ аз он дорад, ки ҳодисаҳои ҷамъиятии сиёсии Қирғизистон ба муносибатҳои иқтисодии кишварҳои Осиеи Марказӣ ба таври манфӣ таъсир мерасонанд. «Мавсими обёрикунӣ наздик омадааст, бояд дар бораи обёрикунӣ киштзорҳо фикр кард. Қирғизистон ба монанди Тоҷикистон дар болооби дарёҳои асосии осиемарказӣ ҷойгир аст ва одатан мо дар қабули қарорҳо оид ба сар додани об зич ҳамкорӣ менамоем. Акнун чӣ гуна кор мебарем, ҳоло маълум нест.

Фаҳмост, ки вақте чунин ҳодисаҳо рӯй медиҳанд – масъалаи обёрикунӣ дар қафо мемонад».

Ярослав Разумов, коршинос аз Қазоқистон, шаккокона қайд намуд, ки ҳодисаҳо дар Қирғизистон «қонунӣ ва ногузир» буданд, вале ба Қазоқистон ва дигар кишварҳои минтақа ягон таъсир намерасонанд. «Қирғизистон на онқадар бузург ва нерӯманд аст, то барои касе хатарнок бошад, ва дар минтақа аҳамияти қудратӣ надорад. Ба ӯ ҳоло аз ҷама зиёд маҳз дастгирии давлатҳои ҳамсоя лозим аст», - хулоса кард ӯ.

(Мақолаи мазкур дар доираи лоиҳаи «Ахбороти хулосавии Осиеи Марказӣ», ки аз ҷониби хазинаи National Endowment for Democracy маблағгузорӣ мешавад, таҳия карда шудааст.)

ГУЗОРИШИ МАХСУС

Таълимоти ибтидоии Қирғизистон дар шароити бозор ба тағйирот ниёз дорад

Сабаби асосии пастшавии сатҳи маълумотнокиро коршиносон дар норасоии маблағгузорӣ аз ҷониби давлат ва набудани ислохотҳои кулӣ дар системаи таълим аз 20 соли охири меҳонанд.

Нишастҳои навбатии парламонӣ дар Қирғизистон дар моҳи март ба дастрасии кӯдакон ба таълимгири бахшида шуда буданд. Комиссияи махсус таъсисёфтаи вакилон дар давоми ним сол амалигардонӣ ва риояи қонунгузори Қирғизистонро дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдакон ба гирифтани таълимро дар 31 мактаб аз саросари кишвар, омӯхт.

Пеш аз нишастҳои парламонӣ инчунин як қатор мизҳои муддавар ба ин мавзӯ баргузор шуданд, ки аз ҷони-

би IWPR дар манотиқи Қирғизистон ташкил шуданд. Тавре дар мусоҳиба бо IWPR Раиси Комиссияи муваққати вакилон Гулжамол Султаналиева қайд намуд, вакилон нигоҳ доштани ҳуқуқҳои конституционии кӯдаконро барои гирифтани таълими ройгон мақсади худ меҳонанд. Бо сабаби тичоратишавии системаи таълим, ки аз замони соҳибистиқлолшудан ба амал омадааст, бисёр вақт амалигардонии ин ҳуқуқи кӯдакон аз оилаҳои камбизоат хеле мушкил мегардад.

Аз рӯи омор зиёда аз 40 ҳазор кӯдакон дар Қирғизистон ба мактаб намераванд. Ин рақамро соли 2009 маркази омӯзиши ақидаи ҷамъиятӣ «Эл-Пикир» ошкор намуд, ки бо дастгирии ЮНИСЕФ ин таҳқиқотро дар мактабҳои ҷумҳурӣ гузаронид. Зимни нишондоди ғайрирасмии ТҒҲ-ҳо, кӯдакони ба мактаб намерафта се маротиба зиёд ҳастанд. Мувофиқи Тадқиқоти миллии камбизоатии кӯдакон ва нобаробарии Институти таҳлили стратегӣ ва баҳодихӣ дар назди Президент, дар якҷоягӣ бо ЮНИСЕФ, дастрасӣ ба таълимоти томактабиро танҳо 11% кӯдакон дар Қирғизистон доранд.

Дар Вазорати маориф ва улуми ҚҚ қайд намуданд, ки танҳо дар Бишкек 20 мактаб намерасад, дар музофот бошад, ин рақам чанд маротиба зиёд аст. Дар Идораи таълимоти томактабӣ, мактабӣ ва берунимактабии Вазорати маориф ва улуми ҚҚ гуфтанд, ки мактабҳо дар Бишкек барзиёд пур ҳастанд, ба ҳисоби миёна, ба 30-50%, дар натиҷа дар мактабҳои алоҳида дарсҳо се смена бурда мешаванд. Коршиносон ба он ишора мекунанд, ки норасоии мактабҳо – ин сабаби ягона нест, вақте ҳазорҳо кӯдакон дар Қирғизистон дар системаи маориф фарогир нестанд.

ТАЪЛИМОТИ РОЙГОН ҶИ ҚАДАР АРЗИШ ДОРАД

Яке аз ин сабабҳо коршиносон вайронкунии Сарқонуни кишвар Қонуни ҚҚ «Оид ба маориф» меноманд, ки таълимоти ройгони ибтидоӣ ва миёнаро кафолат медиҳанд. Дар асл омӯзиши кӯдак дар мактаб хеле гарон мебошад. Тибқи нишондодҳои тадқиқотҳои ТҒҲ-ҳои ҳифзи ҳуқуқи «Лигаи муҳофизатгарони ҳуқуқҳои кӯдакон», пардохтҳои воридотӣ ҷангоми дохилшавӣ ба мактаб аз 200 сом (\$4,5) то 20 ҳазор сом (\$454) вобаста аз мақоми мактаб тағйир меёбанд.

Пас аз дохилшавӣ волидон инчунин ҳақпулии ҳармоҳаро пардохт менамо-

янд, ки аз 100 сом (\$2,3) то 600 доллар такон меёбад. Ин нишондодҳо дар натиҷаи мониторинги худ барои соли 2009 Комиссияи муваққати вакилон оид ба омӯзиши амалигардонӣ ва риояи қонунгузори ҚҚ дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдакон ба таълим пешкаш намуд. Чунин пардохтҳо барои макотиби шаҳрӣ ва як қатор мактабҳои минтақавӣ хос ҳастанд. Тавре мутахассисон қайд мекунанд, афзоиши хароҷот барои омӯзиш ва нигоҳдории кӯдакон дар муассисаҳои таълимӣ пеш аз ҷама ба оилаҳои камбизоат таъсир расонид. Андозаи маоши миёна дар Қирғизистон соли 2009 аз рӯи маълумоти Кумитаи миллии омор, 6009 сом (\$136)-ро ташкил дод, дар пойтахт бошад – 8777 сом (\$199). «Пештар мо ҳар сол барои таъмири мактаб пул месупоридем, акнун бошад боз барои таъмири синф. Ғайр аз ин, ҳар моҳ барои латулут, сатилҳо ва дигар лавозимот барои синфхона пул додан лозим меояд. Ман маҷбур мешавам, дар ду ҷой кор кунам, то ки маблағи таълимро пардохт наоям. Барои ин қариб сеяки маошам меравад», - гуфт ба IWPR модари яке аз толибаҳои мактаби пойтахт.

Барои қонунигардонии пулҷамъварихо дар мактабҳо Хазинаҳои ҷамъиятӣ таъсис дода мешаванд ва пулҷамъовариҳоро «пардохтҳои хайриявӣ» меноманд. Вале аз рӯи аризаҳои волидон, ҷамъовариҳо ягон вақт ихтиёрӣ

нестанд. Дар сурати дасткашӣ кардан, кӯдак зери фишор мемонад, ҳатто то хоричшавӣ аз мактаб. «Ба ман киноя карданд, ки агар мо пардохтҳои ҳармоҳаро супорида натавонем, он гоҳ кӯдакро ба дигар мактаб гузаронем. Ба таври кушода инро намегӯянд, вале агар хоҳанд хорич кунанд, албатта сабаб меёбанд», – гуфт модари яке аз толибаҳои гимназия. ӯ ба монанди аксари волидон дигар, намехоҳад бо маъмурияти мактаб муноқиша намояд, бинобар ин, дар бораи қонуншиканиҳои ба мақомоти дахлдори назораткунанда хабар намедихад. Охир бисёр вақт кӯдакони чунин волидон зери фишор мемонанд.

Тибқи нишондодҳои ТҶҲ-и «Лигаи ҳифзунадагони ҳуқуқҳои кӯдак», бисёр вақт хонадагон аз қониби муаллим фишори рӯҳӣ мебинанд. Ба мисоли танқиди доимӣ, таҳқир, мазаллат ва дигар шаклҳои таҷовузи рӯҳӣ мебошанд.

Зимни гуфтаҳои рӯҳшиноси мактабӣ Татьяна Молчанова, ин намуди таҷовуз аз ҳама паҳншуда мебошад ва барои инкишофи кӯдак бештар фалокатбор мебошад.

МЕНЕҶМЕНТИ МАКТАБӢ ДАР ШАРОИТИ БОЗОРГОНӢ

Аз нимаи аввали солҳои 90 дар макотиби Қирғизистон хизматрасониҳои пулакии таълимӣ ворид карда шуданд. Ин хизматрасониҳои иловагии пулакии пас аз дарсӣ, инчунин синфҳои шартномавӣ дар баробари бучетӣ мебошанд, ки дар онҳо мактабҳо шароитҳои беҳтари омӯзиширо барои кӯдакон кафолат медиҳанд. Ба ақидаи коршиносон, дар қонунҳои Қирғизистон ҷудокунии аниқ байни пардохтҳои ихтиёрӣ ва маҷбурӣ нест, ва ин заминаи мусоидро барои ришвахӯрӣ фароҳам меоварад. Ҳаҷми воситаҳои пулӣ, ки аз волидон ворид мешаванд, хеле баланд аст, хароҷотҳо бошанд, қариб ки назорат бурда намешаванд», – фикр дорад, роҳбари «Лигаи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак» Нозгул Турдубекова.

Дар навбати худ, баъзе директорон андеша доранд, ки ҷамъовариҳои «пардохтҳои ихтиёрӣ» зарур мебошанд, зеро маблағҳои давлатӣ «барои ҳеҷ чиз намерасанд». Ҳиссаи хароҷотҳои бучетии ҚҶ дар соҳаи маориф соли 2010 – 7,2 млрд сом (\$164 млн.)-ро ё 3% МДУ ташкил дод. Тавре вакилон ва намояндагони ТҶҲ-ҳо қайд мекунанд, давлат маорифро «аз рӯи принципи

боқимонда» маблағгузорӣ менамояд». «Имрӯз директор (мактаб) соҳибкор шудааст. Ғайр аз, таҳияи барномаҳои таълимӣ, ӯ маҷбур аст дар бораи таърифи молиявӣ фикр кунад ва аз паи он бошад, ки аз кубурҳои мактабӣ обнарезад», – гуфт Калича Умуралиева, машваратчи ҳазинаи ҷамъиятии «Наше право». Дар вазъияти кунунӣ қараёни беисти масоили молиявӣ-хоҷағӣ қисми зиёди вақти кори роҳбарони мактабҳои миёнаро азхуд мекунад, қайд мекунад Умуралиева.

Ба фикри директории гимназияи пойтахтии № 62 Людмила Байбородина, бо сабаби норасоии маблағгузорӣ пеш аз ҳама худ хонадагон зарар мебинанд. Бо сабаби маоши паст, мактабон норасоии тезутунди кадрҳо ҳис мекунанд. Ставкаи муаллими навпеша, тибқи нишондодҳои Вазорати маориф ва улум, – қариб ду ҳазор сом (\$45)-ро ташкил медиҳад. «Дар мактаби мо бештар нафақахӯрон кор мекунанд, зеро муаллимони ҷавон ба ивази чунин маоши паст дар мактаб кор кардан намехоҳанд. Муаллимони низ одам ҳастанд, фарзанд доранд, онҳоро бояд хӯронанду пӯшонанд. Бинобар ин, мо барои иловапулӣ ба омӯзгорон аз пардохтҳои волидон маблағ ҷудо мекунем», – гуфт Байбородина.

Вакили Парлумони ҚҶ, аъзои Фраксияи сотсиалдемократӣ Ирина Карамушкина худ дар гузашта ба сифати муаллим дар мактаб кор мекард ва мушкилиҳои маоши пастро хуб медонанд. «Имрӯз муаллим барои тафтиши ҳаррӯзаи дафтарҳо танҳо 15 сом (\$0,3) дар як моҳ мегирад. Ин музди пасттарин ба ҳаҷми корҳои иҷромекарда мувофиқат намекунад», – гуфт вакил, ва ба он ишора кард, ки ба ҳисоби миёна дар ҳар синф то 30 нафар таълим меёбад.

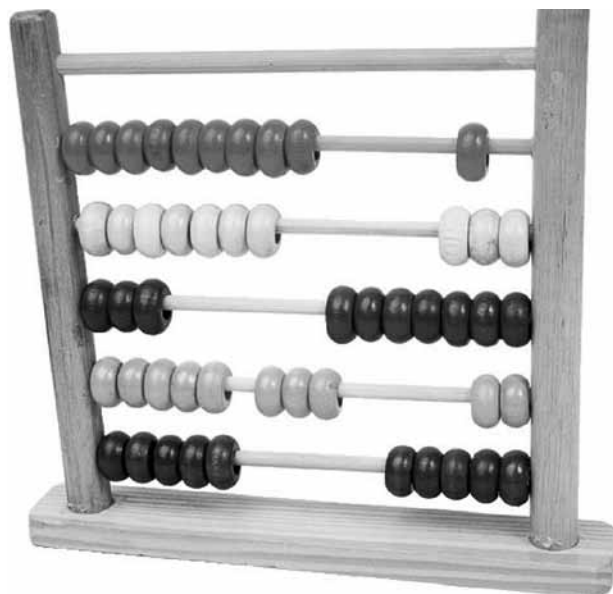
Дар Вазорати маориф ва улум хабар доданд, ки дар кишвар мактабҳо ҳастанд, ки дар онҳо то 46 нафар, яъне аслан ду маротиба зиёдтар аз меъёр таълим мегиранд. Давлат чандин бор барномаҳои маблағгузориҳои иловагиро қорӣ намуда буд, вале ба ақидаи коршиносон, онҳо натиҷаҳои қаноатбахш надоданд. Яке аз онҳо барномаи ҳавасмандгардонии «Муаллими ҷавон» гашт. Он танҳо дастгирии иловагии молиявиро барои омӯзгорони ҷавон бо мақсади

мустақкамгардонии онҳо дар маноқи ҷумҳурӣ дар назар дошт. Аз рӯи нишондоди Вазорати маориф, таи чор соли вуҷуд доштани он, ба мактабҳои минтақавӣ 600 нафар муаллимони раво карда шуданд. Вале, фикр мекунад Калича Умуралиева, чунин дастгирии давлатӣ масъалаи норасоии кадрҳои омӯзгориро дар кишвар ҳал намекунад, зеро «иловапулӣ хеле паст» мебошанд, махсусан дар баробари беқурбшавӣ.

ШҶРОҶОИ САРПАРАСТОНА

Барои ҳалли мушкилии ҷамъовариҳои ғайриқонунӣ, ташкилотҳои ҳуқуқҳои кӯдакони ҳифз мекунанд, лоиҳаи қорӣ намудани шҶроҳи сарпарастонаро ташаббус намуданд. Ҳадафи онҳо дар назорати бучаи мактаб ва таъмини шаффофияти таълими амалиётҳои молиявӣ аз қониби доираи васеи одамон – муаллимони волидон, намояндагони ТҶҲ-ҳо ва мақомоти таълимӣ гузошта шуд. Дар баъзе мактабҳои кишвар чунин мақомот аллакай тариқи таҷрибавӣ амал мекунанд, вале ташаббуси лоиҳаи умумиро дар нишастҳои парламентии соли қорӣ ба амал мегардонанд. Яке аз ташаббускорони лоиҳаи шҶроҳи сарпарастона – Калича Умуралиева чунин мешуморад, ки ин қорабинӣ гузариши тамаддунии маориф ба муносибати бозоргонӣ мебошад.

Идеяи сарпарастӣ барои Қирғизистон нав аст ва бинобар ин, боиси пайдошавии баҳсҳо мегардад. Муқобилони таъсиси системаи нав мегӯянд, ки ин қараёни хароҷоти маблағҳо тарричан мушкил месозад. Ғайр аз ин, сарпарастӣ ба қорбарии макотиби деҳот халал мерасонад, ки барои онҳо мушкилии ҷамъовариҳои ғайриқо-

нунӣ, ҳамчун қоида масъалаи мубрам нест. «Дар минтақаҳо мактабҳо бо ҳама чизи зарурӣ аз бучаҳои маҳаллии шаҳрӣ таъмин карда мешаванд. Мо зарурияти ҷалбкунии кӯмаки иловагӣ аз ҷониби волидонро надорем», - меғӯяд Раби Чекиева, директори мактаб дар ноҳияи Исик-Атини вилояти Чуй.

КҶДАКОН-МУҲОҶИРОН

Яке аз гурӯҳҳои бештар муҷаввази кӯдакон, ин кӯдакони муҳоҷирони дохилӣ мебошанд. 80%-и онҳо аз нафароне иборатанд, ки бо ин ё он сабаб маҷбур аст кор кунад, новобаста аз он ки дар қонун меҳнати кӯдакона манъ карда шудааст. Ғайр аз ин, оилаҳои муҳоҷирон тез-тез бо душвории бақайдгирӣ аз рӯи ҷои истиқомат дучор мешаванд. Ва ҳарчанд бақайдгирӣ барои дохил кардани кӯдак ба мактаб ҳуҷҷати зарурӣ нест, аксари директорон кӯдакони беқайдро ба мактаб қабул намеkunанд. Боз як мушкилии мубрам барои кӯдакон гузаштани пурсиш барои дохилшавӣ ба мактаб ё гузаштан аз мактаби деҳа ба шаҳрӣ мебошад.

Моҳи августи соли гузашта, вазири маориф ва улуми Қирғизистон фармоне-ро ба имзо расонид, ки гузаронидани пурсиширо ҳангоми гузаштан аз як мактаб ба дигар манъ мекунад, зеро мувофиқи принципи баробарӣ, мактабҳои шаҳрӣ дар назди деҳотӣ бартарият надоранд. Вале «аксари директорон ҳатто дар бораи ин фармон нашунидаанд. Ва албатта, онро иҷро накардаанд», - гуфт Раби Чекиева.

Дар пойтахт боз як монеа дар роҳи дохилшавӣ ба мактаб боз ҳам пардохтҳои воридотӣ мебошанд. Дар ҳоле ки мактабҳои «элитӣ» барзиёд пуранд, аксари кӯдакон ба мактаб аз рӯи қайди зист дохил шуда наметавонанд. Тавре ҳомиҳуқуқ Нозгул Турдубекова қайд мекунад «элитикунонӣ» наҳамеша дар бораи сифати таълимот шаҳодат медиҳад, бештар, ин масъалаи тичоратикунӣ мебошад.

ИСЛОҲОТҲОИ МАОРИФ

Ба андешаи коршиносон, сатҳи пасти таълимот, ки имрӯз вучуд дорад, дар оянда дар сифати мутахассионе, ки давлат пас аз чанд сол қабул мекунад, таъсир мерасонад. Яъне мушкилии таълимот умуман ба ҳолати иҷтимоию иқтисодӣ дар кишвар нақш мегузорад. «Давлат худ барои худ чуқурӣ меко-

бад. Оянда мутахассисони бесавад кор меkunанд, кадрҳои баландихтисос бошанд, кишварро тарк меkunанд. Охир онҳо инҷо худро хӯронида наметавонанд», - мешуморад Калича Умуралиева. Ба гуфти вазири маориф ва улуми ҚҚ Абдилда Мусоев, системаи имрӯзаи таълимот дар ислохотҳои самарабахш ниёз дорад.

Айни замон вазорат дар якҷоягӣ бо комиссияи муваққати вакилон стратегияи марҳилавии рушди маорифро баррасӣ намуда истодааст. «Дар як лаҳза ислохот гузаронида намешавад. Он кореро, ки мо ҳоло иҷро мекунем, пас аз 5-10 сол натиҷа медиҳад», - изҳор намуд вазир.

Нозгул Турдубекова аз «Лигаи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак» мешуморад, ки хурсандиовараш он аст, ки Вазорати маориф бо сектори шаҳрвандӣ барои ҳалли ҳамҷоя дар соҳаи маориф ҳамкориҳои фаъолонро оғоз кардааст. «Қонунҳои мо дуруст ва хуб ҳастанд. Вале онҳо риоя намешавад. Ҳоло барои мо муҳим аст, ки иҷроиш ва танзими онҳоро пайгирӣ намоем. То ин ки онҳо ҳарду ҷонибро қонеъ гардонанд: ҳам волидон ва ҳам муаллимонро», - гуфт вакили парламенти ҚҚ, аъзои фраксияи Коммунистон ва раиси Комиссияи муваққатӣ оид ба омӯзиши амалигардонӣ ва риояи қонунгузориҳои ҚҚ дар соҳаи ҳуқуқҳои кӯдакон барои таълимгирӣ Гулжамол Султоналиева.

Коршиносон ба он ишора доранд, ки дар назди мактабҳои, ки барои зинда мондан, маҷбур буданд маблағҳои иловагиро ҷалб созанд, ҳазинаҳои ҷамъиятии сершумор таъсис дода шуда буданд, ки васоити аз волидон пардохтшударо ҷамъ меоварданд. Вале тавре дар нишастҳои парламентӣ нахуствазир Тажикан Калимбетова қайд намуд, ин ба қонунгузорӣ муҳолифат менамояд, зеро мактабҳои муассисаҳои давлатӣ ҳастанд. Палатаи ҳисоби ҚҚ танҳо маблағҳои бучаи давлатиро тафтиш менамояд, ҳамин тариқ, мебарояд, ки пардохтҳои ихтиёрии волидонро касе назорат намекунад. Дар натиҷаи чунин тичоратикунонии мактабҳои кӯдакон аз оилаҳои камбизоат барои гирифтани таълим маҳдудшуда мекунанд, ҳарчанд ин ҳуқуқи конститусионии онҳо мебошад.

Тавре Аъзоёни Комиссияи муваққатӣ қайд меkunанд, онҳо ният доранд, ба қонунгузорӣ тағйирот дароранд, бо он, ки дар навбати аввал маҳз ҳамин мушкилиро ҳал намоянд. Ба ҳар ҳол

нишастҳои парламентӣ дар Бишкек гузашта, натавонистанд иштирокчиён - мақомоти иҷроияи ҳукумат, Парлумон, маъмурияти мактабҳои ва ТҒХ-ро ба ақидаи ягона оваранд, ки чиро ва чи гуна дар система бояд тағйир дод, то ҳуқуқи конститусионӣ барои дастрасӣ ба таълимот таъмин карда шавад.

Ҳамин тариқ, масалан вазири маориф ва улуми ҚҚ Абдилда Мусоев, ки дар нишастҳои парламентӣ ширкат дошт, изҳор намуд: «Далелҳои алоҳидаи қонуншиканиҳо дар мактабҳои ҷой дошта наметавонанд. Вале ҳамаи онро умумӣ кардан ва ҳамчун падидаи системавӣ, ки барои тамоми системаи маориф хос аст, маънидод кардан, нодуруст аст. Мо бояд фаҳмем, оинномаҳои мактабҳоро аз нав ба қайд гирем бо он, ки ҳангоми қабули кӯдак ба мактаб, ҳуқуқи ӯ ба дастрасӣ ба таълим маҳдуд карда нашавад». Вале дар кӯча бозор аст, муносибати сотсиалистона - ин таърих шудааст, ва агар хизматрасониҳои таълимоти тичоратиро пурра манъ кунем, дар системаи маориф нуқта мондан мумкин аст».

*Евгения Ким,
Бишкек*

ГУЗОРИШИ МАХСУС

Тоҷикистон: пас аз талоқ Занон бе ҳеҷ чиз мемонанд

Қонун ба ҳама ҳуқуқҳои баробарро фароҳам меоварад, аммо шумораи ками занон меконанд, ки пас аз ҷудошавӣ онҳо ба моликияти шавҳар ҳуқуқ доранд

Наргис Ҳамробоева, Душанбе, 5 Марти соли 2010

«Хушдоманам маро бо фарзандонам ба осонӣ гирифтун паси дар кард», – ба хотир меорад Азиза, ки чӣ тавр пас аз занги шавҳараш аз Россия дар бораи он, ки бо ӯ ҷудо мешавад, ин ҳодиса рӯй дод.

«Ӯ гуфт, ки дигар пояро ба хонааш намонам ва ба хонаи волидонам гум шавам», – илова мекунад Азиза.

Ба монанди бисёр занон дар Тоҷикистон, Азизаи 24-сола пас аз тӯй ба хонаи шавҳар кӯчид. Бародарони шавҳараш низ он ҷо бо оилаҳояшон мезистанд ва муноқишаҳо байни онон аз он вақте сар заданд, ки шавҳари Азиза дар қатори садҳо ҳазор шаҳрвандони дигари Тоҷикистон ба хориҷа ба ҷустуҷӯи кор равон шуд.

Дар аввал ӯ ба хона пул мефиристонд, вале сипас, бо баҳонаи он ки бекор мондааст, пул фиристониро қатъ кард. Пас аз ин, азбӯени оила Азизаро «муфтхӯр» номида, ба он айбдор карданд, ки ӯ ба ҷои пул кор кардан, дар хона бо ду фарзанди хурд нишастааст.

Акнун Азиза бо волидон зиндагӣ дошта, худро дар хонаи худ ҳис наме-

кунад, зеро се бародари ӯ ба наздикӣ оиладор шуданианд ва аз рӯи анъана занҳояшонро ба хона меоранд.

Мувофиқи қонунҳои Тоҷикистон, пас аз ҷудошавӣ шавҳарон ба занҳо алимент бояд супоранд. Мутаассифона, Азиза чун аксари занони Тоҷикистон дар бунбасте қарор дорад, – аз назари қонун ӯ ҳеҷ вақт оиладор набуд. ӯ ва шавҳараш аз рӯи урфу одатҳои мусулмонӣ издивоҷ карда, қайди расмиро нагузаштаанд. (Муфассал дар ин бора дар мақолаи Таджикистан: Брачные клятвы не всегда являются гарантом защищенности женщин, *RCA* № 564, аз 30 январи 2009 сол хонед.)

Ҳуқуқшинос Саодат Шарипова мегӯяд, ки никоҳҳои ғайриқонунӣ бисёр вақт боиси он мегарданд, ки занҳо аз ҳуқуқи гирифтани алимент ва тақсими моликияти ҳамроҳ ҷамъкардашуда маҳрум мешаванд. Вале ӯ илова мекунад, ки ҳатто бо доштани шаҳодатномаи қайди никоҳ, ҳамсари собиқ на ҳамеша метавонад ба тақсими моликият муваффақ гардад, зеро хона на ба оилаи онҳо, балки ба оилаи калони шавҳар тааллуқ дорад ва ҳатто шояд ӯ дар ин манзил ба қайд гирифта шуда набошад.

Директори иҷроқунандаи Лигаи занон-ҳуқуқшиносони Тоҷикистон Зебо Шарифова, мегӯяд, қисми зиёди ҳодисаҳо, ки ташкилоти ӯ бо онҳо дучор мешавад, иборат аз он аст, ки занон барои ситонидани моликият баъди ҷудошавӣ кӯмак мегӯянд.

Гулнора Аҳророва, директори маркази бӯҳронии занона «Боварӣ» дар назди Кумитаи кор бо занони Тоҷикистон, тасдиқ мекунад, ки аксари занони ҷудошуда, ҳатто бо вучуди доштани шаҳодатномаи никоҳ, ҳуқуқҳои худро ба қадре наметавонанд, ки мустақилона даъвогарӣ намоянд.

«Пас аз ҷудошавӣ онҳоро бераҳмона ба кӯча мепартоянд ва онҳо сархамона иттиҳоди мекунанд ва наметавонанд, ки мубориза бурда, манфиатҳои худро дар додгоҳ ҳифз карда метавонанд», – мегӯяд Аҳророва.

Аҳророва ҳодисаи ба наздикӣ бо зане аз ноҳияи Ёвон дар ҷануби Тоҷикистон бо номи Моҳтоб руҳдодаро ба хотир меорад.

Назар ба дигар занон Моҳтоб дар вақти ҷудошавӣ ба таври расмӣ оиладор буда, соҳиби се фарзанд буд. Хонае, ки дар он зиндагӣ мекард, ба ном хусур сабт шуда буд ва ҳешовандони шавҳар ба ӯ кушоду равшан фаҳмониданд, ки пас аз ҷудошавӣ дар он ҷо дигар иқомат карда наметавонад.

Ҳоло ӯ дар масҷид аз ҳисоби хайрияҳои одамон зиндагӣ дорад.

«Мо ба ӯ кӯмак расонидем, то ариза нависад ва мақомоти лозимаро, ки ӯ бояд онҷойҳо муроҷиат намояд, нишон додем. Ба ӯ вакили ҷимоякунандаро барои ҳифзи манфиатҳои ӯ дар додгоҳ пешкаш намудем, – гуфт Аҳророва. Дар сурате, ки мушкилии ӯ дар сатҳи маҳаллӣ ҳал наёбад, мо ба ӯ кӯмак мерасонем, ки ба сатҳи ҷумҳуриявӣ барояд».

Аҳророва мегӯяд, ки гарчанде занҳои деҳот махсусан бо сабаби сатҳи пас-ти маълумотнокӣ ранҷ мебинанд, дар шаҳрҳо низ чунин ҳодисаҳо кам нестанд.

«Баъзан маълум мешавад, ки зан ҳатто шиноснома ва шаҳодатномаи таваллуди фарзандонашро надорад, намедонад, ки дар сурати ҷудошавӣ ба чӣ ҳуқуқ дорад», – мегӯяд ӯ.

Ҳамчунин қисмати занҳое вучуд доранд, ки шавҳардор ҳисобида намешаванд, – ин занҳои дуввум ва саввум. Дар замони пас аз шӯравӣ шумораи бисёрникоҳӣ афзоиш ёфт, ки онҳо аз рӯи урфу одатҳои динии мусулмонӣ сурат гирифтанд, ҳарчанд чунин никоҳҳо мисли пештара дар қонунгузори дунявии кишвар манъ карда шудаанд.

Барои аксари занҳо чунин никоҳҳо бештар зарур мебошад. Ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997 қариби 25 ҳазор занҳоро бевазан кард ва духтарони бисёр, ки ба синни хонадоршавӣ расидаанд, бе дастгирии иқтисодӣ ва эътибори иҷтимоӣ монданд. Норасоии мардон ҳоло ҳам вучуд дорад, зеро сатҳи ҳазор шаҳрвандони Тоҷикистон барои мардикорӣ ба Қазоқистон ва Россия муҳоҷират мекунад.

Зани дуввум ҳуқуқҳои қонунӣ барои алимент, ҳиссаи моликият ё мерос дар сурати ҷудошавӣ ё марги шавҳар надорад.

Ҳуқуқшинос Қаюм Юсуфов нақл мекунад, ки аз ҷониби зане, ки дар никоҳи бақайднагирифташуда қарор дорад, даъвогарӣ кардан душвор аст.

«Дар чунин маврид зан бояд тасдиқ намояд, ки ӯ бо шавҳараш якҷоя хоҷагидорӣ менамуд, шохид бояд ёфт, – гуфт ӯ. – Кӯмак расонидан ба чунин занҳо хеле душвор аст, вале суд тамоми кӯшишҳоро ба харҷ медиҳад, то ин ки ҳуқуқҳои зани бадбахт ё фиреб додашударо ҳифз кунад ва ба мард фаҳмонда диҳанд, ки дар кӯча на зани собиқаш, балки модари фарзандонаш менамояд».

Юсуфов ишора менамояд, ки мувофиқи қонунҳои Тоҷикистон, кӯдакон новобаста аз он, ки дар никоҳи қонунӣ ё ғайриқонунӣ ба дунё омадаанд, ҳуқуқҳои баробар доранд.

Ҳукумати Тоҷикистон нисбати мушкилҳои занҳои ҷудошуда огоҳ аст ва кӯшиш дорад онҳоро ҳал кунад.

«Афзоиши шумораи талоқҳо моро маҷбур сохт ба занҳое, ки аксар вақт

пас аз бекор кардани никоҳ бесару парноҳ мемонанд, кӯмак расонем, – гуфт 11 январ дар нишастии матбуотӣ сардори Кумитаи кор бо ҷавонон дар назди ҳукумати кишвар Хайринисо Юсуфӣ. – Нисбати ин масъала ман ба дастгирии президент хеле умедвор ҳастам».

Юсуфӣ ба ҳамсарон тавсия дорад, ки ҳамчун шарт баستاني никоҳ шартномаи пешазникоҳиро ба имзо расонанд. Аксари аҳолии Тоҷикистон исломи сунниро пайравӣ менамояд, сипас ба қадри камтар мусулмонон исмоилиён, насрониён ва пайравони дигар динҳо низ вучуд доранд. Барои мусулмонон баستاني никоҳ бо фотиҳаи мулло – никоҳ, – таҷрибаи муқаррарӣ мебошад. Соли 2007 ҳукумат қонуни манъ кардани гузаронидани маросимҳои динии никоҳро бе қайди давлатии никоҳ қабул кард.

Гумон меравад, ки қонунгузори нав шумораи никоҳҳои бақайд гирифтанишударо кам кардааст, вале барои рояи он чораҳо дидан лозим аст. Юсуфов мегӯяд, ки одамонро аз ҳуқуқҳои шон огоҳонидан лозим аст.

«Аксар вақт вайронкунии ин қонун мушоҳида карда мешавад, – мегӯяд ӯ. – Муллоҳо аксаран ба гапи волидон ё хешовандон бовар мекунад, ки гӯё ҷавонон албатта ба ЗАГС мераванд. Вале дар асл ин рӯй медиҳад ё на – касе намедонад».

Аъзои Маҷлиси олии парлумони Тоҷикистон, фақеҳи машҳур Ҷоҳи Акбар Тӯраҷонзода ба хотир меорад, ки вақти вакили Шӯрои Олӣ буданаш солҳои 1990-1995, ӯ пешниҳод карда буд, ки ба муллоҳо иҷозати бақайд гирифтани никоҳҳоро аз номи давлат диҳанд, вале пешниҳоди ӯ дастгирӣ наёфт.

Тӯраҷонзода мегӯяд, ки бидуни қонун ислом мардонро вазифадор мекунад, ки занҳои худро чӣ дар никоҳ, чӣ дар вақти ҷудошавӣ бояд таъмини кофӣ кунанд.

ӯ мегӯяд, ки хешовандони наздики арӯс барои доштани ҳуқуқҳои моликият, кафолати хаттиро то баستاني ақди никоҳ бояд ба даст оранд.

«Агар шартномаи никоҳӣ дар Аврупо танҳо каме зиёда аз 100 сол пеш ва сеъ паҳн гашта бошад, дар ислом чунин таҷриба ҳоло 1400 сол пеш арзи вучуд дошт», – гуфт ӯ.

Ҳатто дар ҳоле, ки зан қарори дуюм зан шуданро қабул кунад, ва қайди расмиро гирифта натавонад, Тӯраҷонзода мегӯяд, ки қонуни мусулмонӣ

талаб дорад, ки шавҳар ба зан манзили алоҳидаро таъмин бояд кунад. Тӯраҷонзода такрор кард, ки хешовандони арӯс вазифадор ҳастанд аз домод тасдиқи хаттии онро ҳатман гиранд, ки моликияти ӯ дар ҳолати ҷудошавӣ ё марги сардори хонавода ба зан ва фарзандони ӯ мегузарад.

«Ман мефаҳмам, ки дар таҷриба имрӯз кор дигар сурат дорад, вале зан метавонад ҳуқуқҳои худро ба моликият бо даъвати шохидоне, ки дар ақди никоҳи динии онҳо воқеъ буданд тасдиқ намояд ва падар буданро дар сурати доштани фарзанд, муқаррар намоянд», – гуфт ӯ.

Наргис Ҳамробоева

ДУХТАРОН ДАР ТОҶИКИСТОН БА МАКТАБ НАМЕРАВАНД

Душвории молиявӣ бо ақидаи васеъ паҳншуда тақвият меёбад, ки барои писарон гирифтани маълумот аз духтарон дида, муҳимтар аст.

Ду духтари хурдии Хосият Наҷмиддинова метавонанд як умр бе шаҳодатномаи маълумоти миёна монанд, зеро модарашон мепиндорад, ки доштани маълумот танҳо барои писаронаш афзалият дорад.

«Рости гап, кӯдакон либоси мактабпӯшӣ надоранд, – мегӯяд модари шаш фарзанд аз Душанбе, пойтахти кишвар. – Ғайр аз либос, ба онҳо боз лавозимоти мактабӣ лозим аст, ки ман онро таъмин карда наметавонам».

Шавҳари Наҷмиддинова барои мардикорӣ ба Россия, ба монанди садҳо ҳазор ҳамватанонаш сафар кардааст. Вале вақте се моҳ пеш ӯ ба хона фиристодани пулро қатъ кард, оилааш аз сарчашмаи асосии даромад маҳрум гашт.

Ду духтари калони зан, Сайёра ва Мафтуна пас аз синфи нӯҳ – муҳлати камтарини ҳатмии гирифтани маълумоти ибтидоӣ дар кишвар, ба мактаб рафтанд.

Ҳарчанд дар ин марҳила, кӯдак метавонад дар асоси қонунӣ хонданро партояд, духтарон соҳиби диплом оид ба «маълумоти нотамоми миёна» мегарданд ва барои гирифтани маълумоти олий ин дониши гирифтаашон кифоя нест.

Барои ду духтари хурдӣ ба мактаб рафтан ҳоло барвақт аст, вале Наҷмиддинова мегӯяд, ки барои ба мактаб фиристондани ду писараш кӯшиш ба харҷ медиҳад, зеро маҳз онҳо, на духтаронаш, дар оянда барои оилаҳо яшон пул кор мекунад. Сайёра ба модар дар хона кӯмак мерасонад, духтари дуомаш бошад, Мафтуна, дар қаҳвахона кор мекунад.

Вазъият дар оилаи Наҷмиддиновҳо мисоли маълумоти тамоли афзоишбандаест, ки духтаронро бо сабаби танқисии молиявӣ ё барои он ки арзиши хониши онҳо ҳамчун сармоягузори ояндадор баҳогузори намешавад, хонишро тамом накарда аз мактаб мегиранд. Духтарон назар ба писарон, хусусан дар деҳот, бисёртар ба чунин ҳолат дучор мешаванд.

Фонди кӯдакони Созмони милалӣ муттаҳид (ЮНИСЕФ) маълумот медиҳад, ки соли 2008 25% духтарон ҳатто синфи нӯҳро тамом накарда, мактабро тарк намуданд. Бештар онҳо баъди синфи чоруми мактаби ибтидоӣ, ба синни даҳсолагӣ нарасида, хонишро мепартоянд. Нишондодҳои Вазорати маориф барои ҳамон сол нишон медиҳанд, ки аз даҳ чор духтари то синфи нӯҳ хонда, аз имконияти боз ду соли хониш истифода набурда, мактабро партофтаанд.

Ҳарчанд меҳнати кӯдакони дар мамлакат расман манъ карда шудааст, дар асл, духтарони мактабро партофта, вобаста аз он ки агар оилаашон дар хоҷагии қишлоқ машғул бошад, дар хонаву саҳроҳо кор мекунад ва агар дар шаҳр зиндагонӣ дошта бошанд, бо дигар кор машғул мешаванд.

Соли сипаришуда Маркази миллии маълумотнокии калонсолони Тоҷикистон мониторинги вазъияти меҳнати кӯдаконро дар Душанбе гузаронид, ки дар натиҷа аз 230 кӯдакони коргар 80 духтари мактабро аз мӯҳлат пеш партофта, маълум карданд.

Тавре Ҷамоҳангсози таҳқиқот Ирина Щаснович хабар дод, баъзеи онҳо то синфи чор хонда, дигарон бошанд, тамоман ба мактаб нарафтаанд. Ба қатори онҳо асосан кӯдакони дохил мешаванд, ки волидонашон мисли ҳазорон ҷамъатанони худ, дар хориҷи кишвар

кор мекунад, ё ин ки «муҳоҷирони дохилӣ» – нафароне, ки аз деҳотҷойҳои дурдаст ба шаҳр ба ҷустуҷӯи кор меоянд, мебошанд.

Мувофиқи қонунгузори Тоҷикистон монетаравӣ дар гирифтани маълумоти ҳатмии нӯҳсола, аз ҷиҳати ҷиноӣ ҷазо дода мешавад ва дар ду соли охир волидони он кӯдаконе, ки таълими мактабӣ намегиранд, ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашида шуда, суд онҳоро ба пардохти ҷарима ба маблағи якчанд ҳазор доллар маҳкум кардааст.

Пул – яке аз сабабҳои, ки волидон фарзандонашонро аз мактаб мегиранд, ё мисли Наҷмиддинова ба писарон назар ба духтарон дида, бартарӣ медиҳанд. Тавре Щаснович ишора медиҳад, баъзеҳо кӯдаконро ҳатто дар мактаб ба қайд намегузоранд.

Зимни гуфтаҳои Щаснович барои ба мактаб баргардонидани баъзеи аз ин кӯдакон, хулосаи таҳқиқоти гузаронидаашро ба Вазорати фарҳанг равона намуда, дар пойтахт бо муовинони директорони мактаб аз рӯи корҳои тарбиявӣ семинар гузаронида шуд.

Ба ин талошҳо нигоҳ накарда, мегӯяд ӯ, «то ҳол кӯдаконе, ки дар рӯйхати мубуданд, сарфи назар аз он, ки муаллимони хоҷагии таълим додани онҳоро изҳор намуданд, бо таълимгирӣ фарогир нашудаанд».

Дилором Ҷабборова, ҷамоҳангсози лоиҳаҳои ташкилоти ҷамъиятии «Бонувони фардо» мегӯяд, ки ҳолати молиявӣ аксарияти оилаҳо, аз ҷумла оилаҳои муҳоҷирон ва сокинони деҳот, дар натиҷаи бӯҳрони иқтисодии тӯлкашида, ба қадре бадтар шудааст ва дар минтақа таъсири худро мерасонад.

Таълимоти давлатӣ дар Тоҷикистон ройгон аст, аммо тавре, ки Ҷабборова қайд менамояд, аксари оилаҳои имконияти харидани либоси мактабӣ ва дигар лавозимоти ба кӯдакони хониш лозимиро, надоранд. Арзиши шумораи камтарини сарулибос барои хонандаи синфи як 50 долларро ташкил медиҳад; ҳол он ки маоши миёнаи моҳонаи Тоҷикистон ба 60 доллар баробар мебошад. Аз нисфи зиёди аҳолии мамлакат берун аз ҳади ақали камбизоатӣ, ки онро Бонки умумиҷаҳонӣ муқаррар намудааст, зиндагӣ менамояд.

Бо назардошти интиҳоби душвори иқтисодӣ, ки бо он оилаҳо дучор мешаванд, ҳайратовар нест, ки духтарон, ба монанди оилаи Наҷмиддиновҳо,

ки дар он модар худ духтаронро аз мактаб гирифтааст, ба мактаб намераванд. Вақте писарон хонадор мешаванд, махсусан дар деҳотҷой, онҳо дар оилаи волидон мемонанд, дар ҳоле ки духтарон ба хонаи шавҳаронашон мекуҷанд. Ин маънии онро дорад, ки дар ҳаёти оилаи волидонашон онҳо дигар иштирок наменамоянд.

Гулҷаҳон Бобосодиқова, раиси Ассотсиатсияи занони маълумоти олий дошта, мегӯяд, ки чунин муносибати анъанавӣ дар шикасти тамоми кӯшишҳои ҳукумат ва дигар ҷонибҳо барои ба духтарон дастрас намудани таълимгирӣ, нақши худро мебозад.

«Духтаронро одатан чунин тарбия мекунад, ки аз ҷама муҳимаш барояшон бомуваффақият ба шавҳар баромадан, кадбонуи хуб шудан, ба шавҳар итоат кардан ва соҳиби фарзанд шудан мебошад», – мегӯяд Бобосодиқова.

Шумораи зиёди духтарони мактабро партофта, аз он шабоҳат медиҳад, ки танҳо қисми ками онҳо соҳиби маълумоти олий мешаванд. Баъди пошхӯрдани Иттифоқи Шӯравӣ ва соҳибистиқлол гаштани Тоҷикистон, фоизи духтарони маълумоти олий мегирифта аз 34% дар соли 1991 то 29% дар соли ҷорӣ хониш кам шудааст.

Аз соли 1997 инҷониб дар кишвар ба духтарон аз ноҳияву деҳаҳои дурдаст барои гирифтани маълумоти олий квотаҳо амал мекунад. Тибқи нишондодҳои Вазорати маориф, дар соли ҷорӣ хониш, ки сентябри соли гузашта оғоз ёфт, ба макотиби олии кишвар 635 духтар қабул гашт, ки нисбати соли гузашта 15% зиёдтар аст. Шумораи умумии духтароне, ки аз рӯи квота таълим меёбанд, айни ҳол 4500 нафарро ташкил дод.

Тавре Ҷабборова мегӯяд, дар Тоҷикистон якчанд ҳуҷҷатҳо ва барномаҳои ба имзо расидаанд, ки барои баландбардории нақши зан дар ҷомеа ва баробарҳуқуқии гендерӣ равона карда шудаанд ва аслан ҷиҳати мусбӣ доранд. Вале мушкилӣ дар он аст, ки «онҳо амалӣ намегарданд, зеро сохтори аниқ ё мақомоте нест, ки маҳз барои амалигардонӣ ва назорати онҳо масъулнокӣ дошта бошанд».

Мисли аксари коршиносоне, ки барои ин хабаргузори пурсиш шудаанд, Ҷабборова мепиндорад, ки ҳалли мушкилӣ дар барномаҳои ҷамъиятии таълимгирӣ гузошта шудааст – духтарон, волидони онҳо ва пешвоёни динро дар ин ҷомеаи аслан мусулмонӣ дар

бораи ҳуқуқҳои занҳо ва муҳимияти гирифтани маълумот огоҳонидан лозим аст. Бобосодиқова меафзояд, ки барои бардоштани мавзӯи «аҳамият ва бартарияти» таълимгири ВАО-ро истифода бурдан лозим аст.

Абдулхамид Нозимов, раиси Раёсати маълумоти касбии олий ва таълимоти баъдидипломи Вазорати маориф, нақл намуд, ки мутахассисони раёсати ӯ дар тамоми кишвар бо мақсади ошкор намудани духтарони ба мактаб намерафта, сафар карда, кӯшиш менамоянд онҳоро барои ба мактаб баргаштан ва аз квотаҳои донишгоҳҳо истифода бурдан, ташвиқот баранд.

«Барои ҳалли ин мушкилӣ, ҳамкориҳои ҳамаи ҷонибҳо лозим аст, – мегӯяд ӯ. –

Мутаассифона, чунин ҳамоҳангии ҳаракату амалҳо нест, ҳарчанд ба назар мерасад, ки ҳама як мақсад доранд».

Нозимов чунин мешуморад, ки мансабдорони сохтори маориф бояд бо ҳукуматдорони маҳаллӣ, додситонӣ, ТҒҲ-ҳои маҳаллӣ ва ташкилотҳои байналмиллалӣ барои баландбардории маълумотнокӣ дар байни духтарон ва волидонашон кор баранд.

Щаснович бо он нукта розӣ аст, ки фаъолияти ҳамоҳангшуда нест. «Аксари ташкилотҳо дар ин самт кор мекунанд, вале ҳама худ ба худ амал мекунанд, – мегӯяд ӯ. – Дар ин масъала бошад, муносибати ягона ва корбарии пайгирона лозим аст... Агар як ташкилот метавонад чунин кӯдаконро пайдо

намояд, дигараш метавонад ба он мусоидат намояд, ки онҳоро ба мактаб ё дигар курсҳои таълимӣ муқаррар намояд».

Тибқи гуфтаҳои Бобосодиқова, соҳибмаълумот будан ба зан имконияти сатҳи баланди зиндагӣ кардан, инчунин ҳифзи ҳуқуқиро фароҳам меоварад.

«Аз рӯи мушоҳидаи бисёрсола, занҳои бомаърифат ба зулми хонаводагӣ камтар гирифтормешаванд, аз ҷиҳати молиявӣ бештар мустақиланд, – гуфт ӯ. – Бар замми ин, онҳо модарони хеле хубанд».

Нафиса Писаречева,

ЎЗБЕКИСТОН

ГУЗОРИШИ МАХСУС

Меҳнати кӯдакон дар Ўзбекистон то ҳол «анъанавӣ» ба шумор меравад

Маълум нест, ки қазои нисбатан саҳт барои истифодабарии меҳнати кӯдакон самарабахш аст, зеро мансабдорон беаҳамаиятӣ мекунанд, волидон бошанд, аз гирифтани даромади иловагӣ хурсанд ҳастанд.

Ҳавои бад Аъзами 13-соларо танҳо шод мегардонад, зеро маҳз дар чунин ҳаво ӯ аз шустани автомобилҳо бисёртар пул кор мекунад. «Хубтар аст, вақте барф ё борон меборад, – мошинҳо тезтар чиркин мешаванд, – мегӯяд ӯ. – Дар як рӯз ман метавонам қариб панҷ доллар ИМА кор кунам».

Ба монанди дигар кӯдакони ҳамсоларо – ва аз ӯ ҳам хурдтар – Аъзам маҷбур аст кор кунад, то ба буҷаи камшумори оилааш кӯмак расонад, ҳарчанд инро ӯ пас аз дарс мекунад. Падари ӯ дар сохтмон кор мекунад ва музди ночизе мегирад, модараш бошад, дар хона бо додари хурдиаш мешинад.

Мушкилии меҳнати кӯдакон дар Ўзбекистон солҳои охир фаъолон дар матбуоти хориҷӣ баррасӣ мешавад, ки ҳақиқати ба кор ҷалб кардани нобилигон барои парвариш ва чидани пахта – моли содиротӣ, ки даромади

асосиро ба ҳазинаи давлатӣ меоварад, кушода шуда буд. Соли 2007 харидорони калонтарин аз ИМА ва Аврупо даъват намуданд, ки молҳои аз пахтаи Ўзбекистон истеҳсолшуда ро харидорӣ накунанд, ки ин ҳукумати Ўзбекистонро барои аксуламал водор сохт ва соли 2008 кишвар ду ҳуҷҷати байналмиллалиро ба тасвиб расонид – Конвенсияи шаклҳои бадтарини меҳнати кӯдакон ва Конвенсияи синни хурдтарини қабулшавӣ ба кор. Қонунгузориҳои меҳнатии миллии Ўзбекистон фаъолияти меҳнатии нобилигонро то 16-солагӣ манъ мекунад.

Меъёрҳои, ки Ташкилоти байналмиллалӣ меҳнат истифода мебаранд, намудҳои меҳнати кӯдаконро фарқ мекунад. Тибқи ин меъёрҳо, қори сабукро кӯдакони 12-13 сола карда метавонанд, нисбатан душворро – кӯдакони синнашон 14-16 сола ва намудҳои қорҳои, ки «хатарнок» ҳисобида меша-

ванд, барои кӯдакони то синни 18-сола манъ карда шудаанд.

**ИНКОРКУНИИ РАСМӢ,
ТАСДИҚӢБИИ ХУСУСИ**

Пас аз батасвибрасонии ду конвенсия ва тасдиқ кардани нақшаи миллии амалкуниҳо изҳоротҳои расмӣ пайдо шуданд, ки таҷрибаи истифодабарии меҳнати кӯдакон дигар вучуд надорад. Изҳоротҳо тирамоҳи соли 2008 Ҷангоми мавсими ҷамъоварии ҳосил, новобаста аз шаҳодатҳои зиёди мушоҳидагон дар бораи иштироки кӯдакон дар қорҳои пахтаҷамъоварӣ, садо доданд.

Ҷалби кӯдакон ба саҳроҳо инчунин баҳорон, Ҷангоми киштукори пахта низ мушоҳида мешуданд (Бихонед: Ўзбекистон: аз байн бурдани меҳнати кӯдакон дар пахта оё имконпазир аст?) (Читайте Узбекистан: искоренить детский труд на хлопке возможно?)

Вобаста ба ин масъала фишорро ҳис карда, намояндагони ҳукумати Ўзбекистон мегӯянд, ки агар кӯдакон кор кунанд ҳам, ин танҳо бо он сабаб, ки инро волидонашон мецоҳанд. Дар Ўзбекистон пахтапарварӣ муташаққилона мебошад, давлат ба фермерон талқин мекунад, ки ба кадом ҳаҷм ва дар кучо ин зироатро парваранд, нерӯи иловагии кориро пешкаш менамояд ва сипас, тамоми ҳосилро ба арзиши аз нархи бозориаш ба маротиб камтар харидорӣ менамояд. Ин омилҳо дар чашмони мунаққидони ҳукумат холҳои мусбиро зам намекунанд. Онҳо ишора бар он доранд, ки мансабдорони давлатӣ дар соҳаи таълимот то ҳол агар ҳавасманд накунанд, пас иҷозат медиҳанд, ки хонандагон ба сахроҳо барои ҷамъовариҳои ҳосил бароянд, мактабҳо бошанд нақшаҳои худро барои истеҳсоли пахта муқаррар месозанд. Ғайр аз ин, кӯдакон иҷро кардани кори калонсолонро дар шаҳрҳо давом медиҳанд. Онҳоро паси дӯконҳо, дар хизматрасонии қаҳвахонаҳо, тозакунии пойафзол ва боркашонӣ дар бозору стансияҳои роҳи оҳан дидан мумкин аст. Давлат нақши куллро дар идоракунии ин намуди фаъолияти иқтисодӣ намебозад, вале он ҳамчунин барои бартарафсозии он даст ба даст наметананд. Корманди шӯъбаи кадрҳои яке аз ширкатҳои ҷамъиятии нақлиётӣ дар Тошканд кори кӯдаконро ба сифати кондукторони автобусҳо ҳамчун як кори муқаррарӣ мебинад.

«Албатта ҳама медонанд, магар инро пинҳон кардан мумкин аст? – мегӯяд ӯ. – Кӯдаконро аз рейсҳо танҳо дар вақти тафтишотҳо (молиявӣ) дур мекунанд».

Кори кондукторонро одатан фарзандони ронандагони автобусҳо иҷро мекунанд ва ба онҳо танҳо қисми маоши калонсолонро медиҳанд, албатта аз пушти мақомоти расмӣ, мегӯяд зан ва илова мекунад, ки худ писарашро ба чунин кор даровардааст, то буҷаи оилаашро пуртар кунад. «Ман медонам, ки барои писарбача бо чунин корҳо машғул шудан барвақт аст, лекин мо илочи дигар надорем, – мегӯяд ӯ. – Шавҳарам ба мардикорӣ ба Россия рафтааст ва таи ду соли охир ба фарзандонаш ягон тин нафиристодааст».

Модари дигар, ҳамшираи тиббии яке аз беморхонаҳои Тошканд, ҳамчунин барои сафедкунии он ҷиҳат, ки фарзандонашро барои кор кардан мефиритад, камбизоатиашро сабаб меоварад. «Мо чор фарзанд дорем ва ҳарчанд ману шавҳарам кор мекунем, пули бисёр кор кардан муяссар намешавад, – мегӯяд зан. – Писари калониам 15-сола ва духтари 14-солаам низ кор мекунанд. Масалан, духтарам пас аз мактаб дар беморхона ба санитаркаҳо ёри мерасонад».

Ғафур, мансабдор аз Вазорати меҳнати иҷтимоӣ мегӯяд, ки дар Ўзбекистон кӯдакон ҳамчун анъана дар корҳои хонагӣ ба волидон кӯмак мерасониданд. «Дар Ўзбекистон кӯдакон ҳамеша ба волидон ёри мерасониданд, махсусан дар қишлоқҷойҳо, – мегӯяд ӯ. – Дар деҳот ин ҳамчун поймолкунии ҳуқуқҳои кӯдак қабул карда намешавад, зеро дар он ҷо ин аз рӯи одат ва табиӣ мебошад, тавре ки барои шаҳриён як бор дар як ҳафта бо кӯдакон ба бонго ё кино рафтан. Барои кӯдакон низ ин чиз табиӣ аст. Аз як тараф ин вобаста аз урфу одат ва аз тарафи дигар вобаста аз он, ки дигар чизи машғулшавӣ надоранд».

МУНОСИБАТИ СКЕПТИКӢ НИСБАТИ СИСТЕМАИ НАВИ ҶАЗОДИҲӢ

Аз 1 феввали соли 2010 ислоҳҳо ба кор даромаданд, ки ба андозаи аз 120 то 245 доллари ИМА аз волидон ё кордиҳандагоне, ки кӯдаконро истифода мебаранд ва ба саломатӣ беҳа-

тареи онҳо зарар расонида метавонанд, ҷаримаро пешбинӣ мекунанд. Таҳлилгароне, ки аз ҷониби IWPR пас аз он, ки қонун дар палатаи поёнии парламон моҳи ноябри соли 2009 гузашт, пурсиш шуданд, самаранокии ин чорабиниҳо зеро шубҳа гузошанд, бо назардошти он, ки кӯдаконро дар сахроҳо тирамоҳи соли 2009 новобаста аз манъкунии чунин таҷриба, коркардаи стода диданд. (Муфассал дар ин бора дар мақолаи (Ўзбекистон: барои истисмори кӯдакон ҳукуматдорон ҷарима ситониданианд») (Ўзбекистон: за эксплуатацию детей власти хотят штрафовать).

«Барои чӣ аз ман ҷарима мегиранд? – мегӯяд Қудрат Валиев, хўҷаини ошхона дар бозори Фарғонаи Тошканд. Духтари 15-солаи ӯ Малика дар паси мизи бар кор мекунад, инчунин ба падар дар ошхона ду фарзанди хурдиаш ёри мерасонад. – Барои он ки ман фарзандонамро тарбия мекунам, ки аз кор натарсанд, ва ба волидон кӯмак расонад? Сабаберо намебинам, ки барои чӣ ӯ дар вақти озод, пас аз мактаб кор накунад».

Аудитори яке аз ширкатҳои Тошкандӣ шубҳа дорад, ки ҷазодиҳии ҷорикардшуда ба кор меоянд, ва дар навбати худ барои он ки «кормандони» нобилиғ дар ягон ҳуҷҷатҳо қайд карда нашудаанд. «Ягон кордиҳанда ба таври расмӣ нобилиғро ба кор намегирад, вале агар ӯ бе қонунигардонӣ кор кунад ва маошашро берун аз муҳосибот гирад, чашмашро мепӯшад», – гуфт ӯ.

Сурат Икромов, сардори Гурӯҳи ташаббускори ҳомии ҳуқуқи мустақил аз Тошканд мегӯяд, ки дар чунин ҳо-

латҳо исбот кардани он, ки кордеҳ меҳнати ноболигро истифода бурдааст душвор аст, нисбати он, ки шумораи зиёди кӯдаконро барои ҷамъовари пахта мебароранд. «Агар мактабро маҳкам карда, ҳамаи кӯдаконро зӯран ба саҳро бароранд, – ин маҷбури аст, – мегӯяд Икромов. – Вале агар ноболигон ихтиёран дар саҳро бо волидон ё дар дӯконҳои хусусӣ, қаҳвахона кор кунанд, инро чӣ гуна маънидод кардан лозим? Кӣ инро ҳамчун поймолкунии ҳуқуқҳои кӯдак баҳогузори мекунад?».

КӯДАКОНИ КОРКАРДАИСТОДАРО «ШУМУРДАН ЛОЗИМ НЕСТ» МЕГУЯНД МАНСАБДОРОН

Абдурахмон Ташанов, корманди Ҷамъияти ҳуқуқҳои инсон «Эзгулик» (Шафқат) аз Тошканд, шубҳа дорад, ки қонунгузори бар зидди меҳнати кӯдакона коршоям мебарояд. Ба қавли ӯ, дар деҳот «мақомоти ҳукумати, додситонӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ худ дар истифодабарии меҳнати кӯдакон даст доранд. Табиист, ки ин мақомот худро ба ҷавобгарӣ кашида наметавонад».

Дар таҷриба, мегӯяд ӯ, «ягон механизме, ки бар зидди барҳамдиҳии меҳнати кӯдакона дар Ўзбекистон кор мекард, вучуд надорад. Айни ҳол, на ташкилотҳои давлатӣ ва на ҷамъиятӣ барои ҳалли ин мушкилӣ дар кишвар ягон гуна лоиҳаҳоро иҷро намекунаанд».

Корманди давлатӣ аз Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоӣ, ки аз муаррифии худ худдорӣ кард, тасдиқ кард, ки ҳукумат бо ҷамъовари нишондодҳо доир ба миқёси меҳнати кӯдакона машғул нест. «Мо ҳатто ҳисоб намекунем, ки чӣ қадар кӯдакон кор мекунаанд, бар ивази он, ки дар мактаб бихонанд, – гуфт ӯ. – Дар мо фикр мекунаанд, ки агар чунин мушкилӣ вучуд надорад, ҳисоб кардан низ лозим нест».

(Номҳои пурсишшудагон бо сабаби беҳатарӣ номида нашуданд.)

Кормандони IWPR дар Осиёи Марказӣ

МАҚОМОТИ РАСМӢ МУШКИЛОТИ ТАҶОВУЗИ ХОНАВОДАГИ- РО ИНКОР МЕКУНАНД

Анаъанаҳои фарҳангӣ ба он оварда мерасонанд, ки занҳо ба ҷои он ки тавассути суд адолат ҷӯянд, ба муносибати бераҳмона дар оилаҳояшон тан медиҳанд.

«Ман муддати тӯлонӣ ҳомиладор шуда наметавонистам ва ин боиси латуқуб шуданам буд, – нақл мекунад Каромат Одиловаи 27-сола. – Шавҳарам мегуфт, ки ба ман волидон ва ҷӯраҳояш механданд, зеро ӯ зани безуретро гирифтааст».

Кароматро ба шавҳар – бар зидди хоҳишаш – ба ҳешовандаш ба шавҳар доданд, ки он майзадаи ҷангҷӯӣ буд. «Вақте ман ҳомиладор шуда таваллуд кардам ... ӯ латуқуб кардани маро давом медод, таҳқир менамуд. Ман тоқат мекардам, зеро волидонам зидди ҷудошавиаам буданд ва мегуфтанд, ки агар аз шавҳарам равам, онҳоро шарманда мекунам», – мегӯяд зан.

Ба монанди аксари занҳои дигар дар ҳолати ӯ, Одилова наметавонад чӣ кор кунад. «Муроҷиат кардан ба мақомот (ҳифзи ҳуқуқ) душвор аст, онҳо одатан пушти мард мебошанд ва ҳатто вақте ман ариза (ба милисахона) менавиштам, ба ман гуфта буданд, ки гунаҳкор кардани шавҳари худ хуб нест», – мегӯяд ӯ.

Ҷимоятгар аз Тошканд, Лайло Ҳомидова мегӯяд, ки таҷовузи хонаводагӣ ва тарси қурбонӣ дар мубориза бурдан бо он аз урфу одати анъанавӣ вобаста аст, ки ба зан дар он нақши дуюмдараҷа ҷудо карда шудааст. Ҳатто онҳое, ки ҷасорат карда ба суд муроҷиат кардаанд, дар хатаранд. «Чунин рафтори занон бадахлоқӣ шуморида шуда, ӯ ба муҳокимаи оммавии сокинони маҳаллаи худ гирифта мешавад», – мегӯяд Ҳомидова. Дар маҳаллаҳо ба занҳо фишори саҳти ҷамъиятӣ бо мақсади гирифтани исботи суханҳои ӯ, расонида мешавад; пурсуҷӯӣҳои хурдабинонаи дӯстон, ҳамсоҳҳо ва ҳатто кӯдакони қурбонӣ, пас аз додани аризаи расмӣ, метавонад кифоя гардад, ки зан ниҳоят аризаашро гирифта ба он роҳ наметавонад.

Райҳон Абдураззоқоваи 26-сола аз шаҳри Бухоро дар ғарби кишвар давоми чор сол хомӯш меистод ва барои гирифтани ҳимояи ҳуқуқӣ танҳо он вақт муроҷиат кард, вақте пас аз латуқуби навбатии шавҳараш ба шӯъбаи ёрии таъҷили афтод. «Ҷ маро таҳқир мекард, ману кӯдаконро мезад, – мегӯяд ӯ. – Волидони ман ба ман гуфтанд, ки хомӯш истам, онҳо гуфтанд, ки ҳамсоҳҳо ба мо механданд ва онҳо аз ман рӯй мегардонанд, агар ман ба касе нақл кунам ё ба милиса муроҷиат кунам».

То даме, ки Абдураззоқова дар беморхона буд, бемори дигаре ба ӯ дар

бораи ташкилоти маҳаллии «Ойдин Нурӣ» нақл кард, ки бо расонидани кӯмаки ҳуқуқӣ ва машваратҳои рӯҳӣ барои қурбониёни таҷовузи хонаводагӣ машғул аст. Ба ҳар ҳол ӯ ҳоло қарор набаровардааст, ки ба онҳо муроҷиат кунад ё на.

Наталя Полянова, ҳуқуқшинос аз Тошканд, мегӯяд, ки занҳо ба суд бо мушкилиҳои худ кам муроҷиат мекунад. «Дар музофот бо вучуди хусусиятҳои этнофарҳангии баамаломата, онҳо латуқубро тоқат мекунад. Ошкор кардани далели таҷовуз шармандагӣ ба ҳисоб меравад ва духтарон натавонанд аз маломату таънаи волидони шавҳар, балки аз волидони худ ҳам метарсанд», – мегӯяд Полянова. Соли 1996 Ўзбекистон Конвенсияи СММ-ро дар бораи барҳамдиҳии тамоми шаклҳои дискриминатсияро нисбати занон ба тасвиб овард. Қонунгузори миллии барои ҳуҷумоварӣ қазодихиро пешбинӣ мекунад, вале нисбати истифодабарии таҷовузи хонаводагӣ ягон чорчӯбаи ҳуқуқӣ вучуд надорад. Набудани эътирофи мавҷуд доштани мушкилии таҷовузи хонаводагӣ монеаи ҳақиқӣ мебошад, мегӯянд коршиносон. «Чунин муқаррарот, ки зан набояд чиркоро аз хона барорад ва латуқубро тоқат кунад, аз давлате бармеояд, ки мавҷудияти мушкилиро эътироф намекунад», – мегӯяд Ҳомидова.

Ғайр аз набудани чорчӯбаҳои қонунӣ, аксари сиёсатшиносони ўзбек инкор мекунад, ки мушкилии таҷовузи хонаводагӣ чунин аст. «Дар ҷомеаи мо, бо эҳтироми хосса нисбати ҷинси зан, идроки ӯ ҳамчун модар, хоҳар, духтар, чунин мушкилӣ ба монанди таҷовузи хонаводагӣ бенишон мемонад, зеро мардон ҳамеша ба намояндагони ҷинси латиф эҳтиромона муносибат мекунад», – изҳор намуд ба IWPR Дилором Тошмухамедова, нахустспикери палатаи поёнии парлумони Ўзбекистон ва яке аз занҳои сиёсатшиноси машҳур дар кишвар. «Агар ҳодисаҳои зӯровари хонаводагӣ ҷой дошта бошанд ҳам, онҳо якбораина ҳастанд ва миқёси калон надоранд, мо барангезиши террори хонаводагиро ба монанди дигар кишварҳо намебинем... ва агар ин рӯй диҳад, меъёрҳои қонун ҳастанд, ки ба занҳо ҳимояи ҳуқуқҳояшонро имкон медиҳанд. Бинобар ин, гуфтан дар бораи мавҷудияти ин мушкилӣ дар Ўзбекистон шарт нест», – илова намуд ӯ. Фариди Акбарова, дигар зани машҳури сиёсатшинос, ҷонишини нахуствазири кишвар ва сардори Кумитаи

занҳои Ўзбекистон, ҳамчунин изҳор дорад, ки таҷовузи хонаводагӣ дар Ўзбекистон мушкилӣ нест. Ҳайратовар нест, ки дар шароитҳои мавҷуда занҳо барои даъвогарӣ кардан саросема намешаванд. «Занҳои ўзбек дар асл назди истибдоди шавҳарон бечора ҳастанд, – мегӯяд Хайитбой Ёқубов, роҳбари ташкилоти ҳифзи ҳуқуқӣ «Нажот» аз музофоти Хоразм дар шимолӣ кишвар. – Аксари онҳо ҳатто намедонанд, ки латуқубӣ доимӣ ва таҳқиққуниҳо поймолқунии ҳуқуқҳои қонунӣ онҳо мебошад. Онҳо на ин ки ба милиса рафтан намехоҳанд; дар асл онҳо намедонанд, ки ба ин тариқ ҳуқуқҳои худро ҳифз кардан мумкин аст, аз ҷумла ҳуқуқи худро барои зиндагӣ кардан, зеро ҳодисаҳои бо марг анҷом ёфта, хеле зиёданд».

Тибқи гуфтаҳои Ёқубов, аз оғози соли қорӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқӣ дар Хоразм, се ҳодисаи худқуширо ба қайд гирифтанд. Милиса онҳоро бо таҷовуз дар оилаҳо вобаста мекунад, чӣ рӯҳӣ ва чӣ ҷисмонӣ. Яке аз ҳодисаҳои ба наздикӣ рӯйдода бо Наргиза Оллабергановаи 22-сола, ки моҳи январӣ соли қорӣ худро ба дор кашидааст. Ба гуфти Ёқубова, ки бо омӯзиши ин ҳодиса машғул аст, Оллаберганова аз ҷониби шавҳараш ба таҷовуз гирифт шудааст. Ҳарчанд набудани маълумоти қушода ва дастрас ҷамъоварию оморо ғайриимкон мегардонад, аз афташ, марги Наргиза Оллаберганова ҳодисаи ягона набуд. Духтурони як беморхонаи Тошканд нақл карданд, ба наздикӣ ду зан – яке аз онҳо аз кафидани ҷигар дар натиҷаи латуқубӣ бераҳмонаи шавҳар, ки ба ӯ таоми пухташуда писанд наомадааст, дигаре низ аз осебҳое, ки шавҳараш расонидааст, ба ҳалокат расиданд.

Имрӯз дар Ўзбекистон шумораи ТҒҲ-ҳое, ки бо расонидани мадад ба қурбониёни таҷовузи хонагӣ машғуланд, хеле кам ҳастанд. Пас аз ҳодисаҳои хунини майи 2005, вақте қўшунҳои ҳуқумати издиҳомӣ эътирозқунандагонро дар шаҳри Андичон тирпарронӣ карданд, муносибатҳои Ўзбекистон бо кишварҳои ғарб якбора вайрон гаштанд. Шумораи зиёди ТҒҲ-ҳо, аз ҷумла ташкилотҳои ҳифзи ҳуқуқҳои занон ва марказҳои бӯҳронӣ, маҷбур шуданд бо сабаби набудани маблағгузорӣ, ё бо сабаби фишороварӣ аз ҷониби ҳуқумат фаъолияти худро қатъ кунанд. Танҳо якчанд ҳомиихуқуқон ва ташкилотҳои ҳифзи ҳуқуқӣ хизматрасониҳои

худро дар асоси ғайрирасмӣ давом медиҳанд.

«Тамоми марказҳое, ки ба чунин занон кӯмак мерасонанд, доимо дар зери фишороварӣ ҳастанд, – гуфт корманди яке аз марказҳои бӯҳронӣ дар вилояти Қизилқуми Ўзбекистон. – Сохторҳои давлатии расмӣ ба чунин фаъолият бо нобоварӣ муносибат карда, чунин мешуморанд, ки мо боиси эмансипатсияи занҳо гашта, гӯё онҳоро бар зидди шавҳароншон шўрандозӣ менамоем. Мо мефаҳмонем, ки духтарони зиёде аз дасти шавҳарони золимашон мемيرانд, вале ба мо мефаҳмонанд, ки ин тарзи ҳаёти оилаҳои ўзбек буда, элементҳои фарҳанги ғарбиро ба мо ворид сохтан лозим нест».

Корманди маркази бӯҳронӣ мегӯяд, ки кишвар дар асл дар як қатор марказҳои мадад ба қурбониёни таҷовузи хонаводагӣ мўҳтоҷ аст.

(Номҳои пурсишшудагон бо сабаби бехатарӣ оварда нашудаанд).

Бахтиёр Расулов – таҳаллуси рӯзноманигор дар Тошканд

МУБОРИЗ БАР ЗИДДИ СПИД БАРОИ АҚИДАҲОИ ХУД ДАР МАҲБАС НИШАСТААСТ

Хабари он, ки рӯҳшиноси ба пешгирии ВНМО/БНМО (ВИЧ/СПИД) машғул бударо ба маҳбас шинонидаанд, нигарони хабарнигоронро ба миён овард, ки инро қарори ғайримантиқӣ номиданд.

24 феврал васоити ахбори омма хабар доданд, ки Максим Попов, рӯҳшиноси 28-сола аз Тошканд 7 сол ба зиндон маҳкум шудааст ва аллакай мӯҳлати ҷазогириро дар Колонияи речаи умумии Навоӣ адо мекунад.

Мувофиқи хабардоди ҳадамоти радиои ўзбекӣ Озодлик RFR/RL, Максим Попов роҳбари ташкилоти ғайриҳукумати «Изис» буд, ки бо нашъамандон ва хизматрасонони ҷинсӣ дар мубориза бо ВНМО/БНМО кор бурда, барномаи мубодилаи сӯзанҳоро барои гирифтори наҷамандӣ амалӣ мегардонид. Сомонаи интернетии Ferghana хабар дод, ки бо дастгирии ХКСММ (ЮНИСЕФ), Максим Попов китоби рангаро барои ҷавонон интишор намудааст, ки дар он дар бораи чораҳои пешгирикунанда, ҷӣ гуна худро аз бемориҳои тариқи ҷинсӣ гузаранда эмин доштан, зарурияти истифодабарии лифофа, инчунин сӯзандорҳои наҷораина, ҳангоми истифодабарии наҷа, барои паст кардани хатари беморшавӣ, нақл мекунад. Вале Суди шаҳрии Тошканд доир ба парвандаҳои ҷинсӣ китоби Поповро ғайриқонунӣ эътироф кард, ки он ҷавонро барои истеъмоли маводи муҳаддира ва моддаҳои психотропӣ ҷалб мекунад, бинобар ин аз муаллиф даҳ адад китобро мусодира карда, ба ҳафт соли маҳбасшавӣ маҳкум намуд.

Хабарнигороне, ки аз ҷониби НБСА пурсиш шуданд, мегӯянд, ки маҳкум кардани шахсе, ки табақаҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҷаввазро огоҳ менамуд, ба ягон мантиқ рост намеояд. «Асри 21 – дар талотуми вабои БНМО, вале

бо «хувияти ўзбекӣ», – боғазаб мегӯяд сокини Тошканд, бо боварии он, ки маҳбаскунии Попов дар қатори ҷунин айбдорсозии бемаънӣ, ба монанди суд аз болои фото ва киноҳуҷатгузор

Умида Аҳмедова меистад. (Бихонед: Ўзбекистон: Умида Аҳмедова дар интизории гунаҳкорсии «бемаънӣ»). (Ўзбекистон: Умида Аҳмедова в ожидании «абсурдного» обвинения)

Ҳамсӯҳбати НБСА мегӯяд, ки ҳукуматдорон ибораи «номувофиқатӣ бо хувияти халқи ўзбек»-ро истифода бурдан дӯст медоранд ва зеро ин шиор ҳар касеро, ки ба назарашон ғояҳои пешрафтаре ташвиқ мекунанд, маҳкум карда метавонанд. «Ҳукми Максим Попов, мисоли балеги анбӯҳнокии адолати ўзбек мебошад», – гуфт ӯ.

Намоёнҳои ташкилоти ғайриҳукумати аз Тошканд гуфт, ки кампанияҳои иттилоотии муборизон бар зидди ВНМО/БНМО, ба монанди, оне ки рӯҳшиноси маҳкумшуда ташкил кардани шуд, дар кишварҳои бо Ўзбекистон ҳамсоя – Қирғизистон ва Қазоқистон, ки мардумаш аз рӯи урфу одат ва хувият бо халқи ўзбек монанд аст, васеъ истифода бурда мешавад. Вале онҳо гирифтаре таъқиб намешаванд. «Дар кишварҳои ҳамсоя дарк мекунам, ки дар ҷамъияти муосир бе дониш дар бораи беҳатарӣ нисбати вируси норасиҳои маснӯӣ одам (ВНМО) зистан номумкин аст», – мегӯяд корманди ТҲ.

Табиби ҷинсшинос аз беморхонаи давлатӣ, ки худро муаррифӣ кардан нахост, дар ҳайрат аст, ки ба ҳукумат-

дорон зеро панҷара шинонидани муаллифи китоби амалӣ ҷӣ лозим буд? Духтур ҷунин китобро «хеле дуруст» баҳогузори менамояд, зеро дар он маслиҳатҳои хуб зиёд дода мешаванд. «Бемаънӣ он ҷиз аст, ки одамеро, ки ба дигарон кӯмак расонидан мехост, маҳкум намуданд, – хулоса менамояд духтур. – Ҳоло дар байни ҷавонони Ўзбекистон БНМО (СПИД) хеле паҳн гаштааст, ҷавонон одоби беҳдошти надоранд, аксарият дар бораи ин беморӣ ҷизе наредонанд, дар мактабҳои фаҳми кушода нестанд, ки ин мушкӣ муҳокима карда шавад».

Елена Урлаева, намоёнҳои Альянси ҳифзи ҳукуқи ба қайд гирифтанишудаи Ўзбекистон аз Тошканд маҳбускунии шаҳрванди фаълро поймолсии «дағалонаи» ҳуқуқ ва озодии инсон меҳисобад. Якумаш, барои он ки ин амал пинҳонӣ, дар суди пӯшида татбиқ шуд, ки ҳукми тирамоҳи соли гузашта баровард ва танҳо ҳозир ин маълум гашт. Дуюмаш, айбдоршаванда имконияти додани аризаи шикоятиро наред. «Одам дар бораи мушкилӣ мегуфт, бо он мубориза мекунанд, вале ҳукуматдорони Ўзбекистон инро хеле дӯст наредоранд ва маҷбур месозанд, ки ҳама хомӯш бошанд», – эътирод мекунанд Урлаева.

Хабари он, ки рӯҳшиноси машғул ба пешгирии ВНМО/БНМО, ба маҳбас шинонида шудааст, ғазаби хабарнигоронро овард, ки онро ҳалли ғайримантиқӣ номиданд.

ТАФСИР:

Даъвати кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон барои ислоҳ кардани вазъият дар Ўзбекистон садои фарёдзаниро дар биёбон мемонад.

Моҳи март Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон вазъи ҳифзи ҳуқуқҳои дар Ўзбекистон дар доираи иҷроиши Пакти Байналмиллалӣ ҳуқуқҳои шахравандӣ ва сиёсӣ дида баромад. Аз рӯи натиҷаи ҷаласа хулосае интишор гашт, ки Ташкилоти байналмиллалӣ соҳиббэхтиром Human Rights Watch онро «шикастовар» номид.

Дар қатъномаи Кумитаи СММ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/hrcs98.htm>], нисбати вазъияти давомдор оиди истифодабарии шиканча дар Ўзбекистон, набудани озодии матбуот, озодии ҳаракат, озодии диндорӣ, таъқиботи давомдори ҳуқуқҳои инсондандагон, меҳнати маҷбурии кӯдакон дар кишвар нигаронию ҷиддӣ изҳор намуд. Кумита ҳамчунин афсӯси худро нисбати набудани тафтишоти пурра ва мустақилонаи ҳодисаҳои Андиҷонро изҳор намуд. Ҳукумати Ўзбекистон ҳеҷ вақт эътироф намекард, ки ҳуқуқҳои инсон – ин мушкилии калон барои ҷомае мебошад ва ҳеҷ гоҳ зарурияти иҷроиши ҳуҷҷатҳои байналмиллалӣ СММ-ро ба таври ҷиддӣ қабул намекард. Ҳукумат боифтихор арзёбӣ мекунад, ки аз аввали соҳибистиқлолшавӣ (соли 1991), зиёда аз 60 ҳуҷҷати байналмиллалӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон ба имзо расидааст. Ҳоло соли 1995 Ўзбекистон ба шаш ҳуҷҷатҳои асосии ҳифзи ҳуқуқҳои СММ ҳамроҳ шуд. Вале самаранокӣ аз пактҳо ва конвенсияҳои имзошуда на онқадар ҷашмрас аст.

Конвенсия бар зидди истифодабарии шиканча дар асл барои гурӯҳи кормандони милиса, ки Райҳон Соатоваро

таҷовуз мекарданд, ягон маънӣ надошт. Парвандаи Райҳон Соатова, ки аз тарафи гурӯҳи милисаҳои маст моҳӣ майи соли гузашта таҷовуз шуда буд, муносибати ҳукуматро нисбати мушкилии шиканча равшан намоиш медиҳад. Моҳи январӣ соли ҷорӣ Райҳон, дар маҳбас соҳиби фарзанд шуд, ки падари ӯ яке аз таҷовузгарон мебошад. Танҳо пас аз кӯшишҳои беандозаи ҳомиёни ҳуқуқ ва муроҷиати Манфред Новака, маърузачии махсуси СММ доир ба шиканчаҳо, додситонии ўзбек дар бораи таҷовузгарӣ парвандаи ҷиноиро кушод.

Ҳашт маърузачии махсуси СММ интизори даъвати ташриф овардан ба Ўзбекистон ҳастанд. Аз соли 2001 интизори даъват маърузачӣ оид ба вазъи ҳомиёни ҳуқуқ, аз соли 2004 – маърузачӣ доир ба озодии дин, аз соли 2005 – маърузачӣ оид ба қатлҳои ғайриқонунӣ ва худсарона, аз соли 2006 – маърузачӣ оид ба шиканча, аз соли 2007 – оид ба шаклҳои ҳозираи ғулумдорӣ ва барзидди таҷовуз нисбати закон, аз соли 2008 – интизори даъват, маърузачиён оид ба дастгиркуниҳои ғайриқонунӣ ва барои мустақилияти судяҳо ва ҳимоятгарон, мебошанд.

Вале ба чашм мерасад, ки солҳои наздик даъват намешавад. Соли 2002 ҳукуматдорон Тео Ван Бовен, маърузачии махсуси СММ-ро доир ба шиканча даъват намуданд: хулосаи ӯ дар бораи истифодабарии системавии шиканча то ҳол, ҳашт сол пас, рӯзмарра аст. Кумитаи СММ чандин бор роҳбарияти олии Ўзбекистонро даъват намуд, ки шиканчаро ба таври оммавӣ маҳкум созанд, вале ҳатто чунин амали оддӣ – дар назди мардум гуфтани он, ки шиканча ин бадӣ аст, – то ҳол иҷронашуда мондааст.

Ҳукумати кунунӣ аз ҳамагуна тафтишоти мустақил, ташкилотҳои ғайриҳукумати мустақил аз ҳукумат, саҳт дар ҳарос аст, ҳомиёни ҳуқуқҳои инчиро таъқиб мекунад, мусулмонони софро, ки сурати Каримовро дар масҷид дидан намехоҳанд, ба маҳбас мешинонад. Агар ҳукумат худ вучуд доштани мушкилиҳоро эътироф накунад, он гоҳ эҳтимолияти ҳал ёфтани онҳо низ кам аст. Дар чунин шароит даъватҳои Кумитаи СММ барои ислоҳ намудани вазъият садои ҷарас дар биёбонро мемонад. Ҳайати ҳукумати Ўзбекистон ба Нью-Йорк сафар кард, аллакай

дар рафти гуфтугӯ бо аъзоёни Кумита маълум гашт, ки аз рӯи бисёр нуқтаҳои ҷиддӣ мавзӯи рӯз, ягон гуна тағйирот ба амал намеоянд.

Воқеаҳои Андиҷон – яке аз нуқтаҳои дардманди режими имрӯза мебошанд ва гумони он, ки ҳукумат қобили гузаронидани тафтишоти мустақили ошӯби хунини соли 2005 аст, содда-лавҳона мебошад. Дар давоми қариб панҷ сол ҳукумат таърихи воқеаҳои онрӯзаро аз нав рӯйнавис карда, фарзияи худро баровардааст ва аз он ҳеҷ гоҳ рӯй намегардонад. Кумитаи СММ пардохти ҷубронпулии қурбониёни воқеаҳои Андиҷонро даъват менамояд, вале баҳабсгирии ба наздикӣ рӯйдодаи гурезаи андиҷонӣ Дилором Абдуқодирова, ки аз Австралия ба Ўзбекистон баргаштааст, гувоҳи он аст, ки ҳамаи «ошӯбгарон»-ро дар Ватан на ин ки ҷубронпулӣ, балки ҷазо интизор аст. Ба ҳар ҳол, қатъномаи Кумитаи СММ нишон медиҳад, ки нозирони байналмиллалӣ нисбати вазъи аслии ҳуқуқҳои инсон дар Ўзбекистон хато намекунад. Мутаассифона, СММ ягон механизмҳои дигари фишоровариро ба диктаторон, ба ғайр аз маҳкумосозии ҷамъиятӣ надорад, бинобар ин, барои тағйирдиҳии вазъият фишороварии пайгири аз ҷониби Иттиҳоди Аврупо ва ИМА лозим аст.

Ба мо, ҳомиёни ҳуқуқе лозиманд, ки кори худро идома диҳем – баланд ва доимо доир ба поймолкуниҳои ҳуқуқҳои одам арзёбӣ намоем. Мо бояд боисрор талаб кунем, ки шарикони байналмиллалӣ Ўзбекистон дар равобити худ бо речаи ўзбекӣ, ҳамеша масаъалаи риояи ҳуқуқҳои инсонро бардоранд, мо бояд талош намоем, то ҳаргуна кӯмаки башардӯстона ё техникӣ бо беҳбудшавии вазъият алоқаманд шавад. Масалан, яке аз индикаторҳои асосии тағйирёбии вазъият метавонад озодшавии ҷордаҳои ҳомиёни ҳуқуқ аз маҳбасхонаҳои ўзбек гардад. Азбаски Ўзбекистон ба даҳаи кишварҳои бештар таъқибгаронаи олам дохил мешавад, дар баробари чунин кишварҳои – рондашуда, ба монанди Бирма ва Кореяи Шимолӣ, муносибати кишварҳои демократӣ ба речаи ҳуқуқфармо дар кишвар бояд мувофиқат дошта бошад.

Умида Ниёзова, роҳбари форуми Ўзбекиву олмонӣ оид ба ҳуқуқҳои инсон ва коршиноси NBСA, ки дар Берлин ҷойгир шудааст.

ИНСОНПАРВОНАСОЗИИ ҚОНУНҶО БОЯД ҲАМВОРА АМАЛӢ ГАРДАД

Ғояи ба мусоҳида овардани қонунгузорию ҷиноӣ ва муурофиавӣ бояд бо таъсисёбии институти ҳақиқии мустақили адвокатура ва васеъгардонии ваколатҳои ҳимоятгарон дар судҳо дар ҳамаи марҳилаҳои дастгиршавӣ ҳамроҳӣ дошта бошад.

1 март дар ҷаласаи Шӯрои амнияти давлатӣ президент Қурбонгули Бердимухаммедов хабар дод, ки либерализацияи қонунгузорию ҷиноӣ муурофиавиро пешбинӣ кардааст. Алаҳусус, ворид сохтани тартиби назорати ҷамъиятӣ аз болои нигоҳдории маҳкумшудагон дар ҷойҳои маҳкумшавӣ, ҷалби онҳо ба тарбияи меҳнатӣ пешбинӣ шудааст. Дар Кодекси нави ҷиноӣ, ки онро парламент бояд баррасӣ намояд, мӯҳлатҳои зиёдтарини ҷазодиҳӣ барои ҷиноятҳои вазнин аз 25 то 15 сол кам карда мешаванд, чунин ҷазодиҳӣ ба монанди ҷаримаҳои пулӣ пешбинӣ карда мешаванд. Дар қатори дигар чораҳои сарвари туркман қавиғардонии нақши ҳимоятгаронро арзёбӣ намуд.

Зарурияти тағйироти қонунҳои ҷиноӣ ва муурофиавӣ, ки президент пешниҳод намуд, барвақт ба миён омада буд. Системаи ҷазодиҳӣ туркманӣ кӯҳна шуда, азнавсозиро талаб мекунад. Кишварҳои ҳамсоия осиемарказӣ кайҳо аст, ки ба ин роҳ қадам мондаанд, ҷазои ҷиноятҳои вазнинро сабук гардонидани, барои ҷиноятҳои хурд ҷарима қорӣ намуда, институти оштикуниро қонунӣ гардониданд. Дар Туркменистон бошад, то ҳол барои дуздии муғ дар маҳбас ба мӯҳлати 5 сол маҳкум карда метавонанд. Дар таҷрибаи ҷаҳонии ҳуқуқӣ барои чунин ҷиноятҳои одатан ҷаримаи калон муқаррар карда шудааст.

Ба ислоҳот он моддаҳои ниёздоранд, ки ҷазодиҳӣ аз се то панҷ сол барои авбошии бе ҷинояти вазнин дар назардоранд. Он низ ба ҳама шаклҳои ҷиноятҳои иқтисодӣ дахл дорад. Масалан, барои дуздии бо роҳи изофанависӣ (қаллобӣ) дар рафти маъракаи ҳосилҷамъоварӣ одатан мӯҳлати зиёдтарин — панҷ соли маҳбас дар

назар дошта шудааст. Ин меъёрҳо ба ҷинояти шартӣ ё ҷарима иваз кардан лозим аст.

Қонуни нав ҷазои нисбатан сабукро инчунин барои баъзе намудҳои ҷиноятҳои бояд дар назар дошта бошад, агар онҳо нахустин бор содир карда шудаанд. Дар таҷрибаи ҷаҳонии ҷиноӣ муурофиавӣ зеро чунин меъёр дуздиву ғоратгарӣ; ҷиноятҳои, ки ноболиғон содир мекунанд (ғайр аз махсусан вазнин — куштор, ҳамлаҳои ғоратгарона, таҷовуз), ҷиноятҳои иқтисодӣ, убури ғайриқонунии сарҳад, таҳқири намояндаи ҳокимият, саркашӣ кардан аз даъвати хизмати ҳарбӣ, дохил мешаванд. Вале тибқи қонунгузорию туркманӣ барои ин ҷиноятҳои, шаҳрвандон новобаста аз шарту шароитҳои содиршавии ҷиноят ба аз ду то ҳафт соли маҳрумшавӣ аз озодӣ маҳкум карда мешаванд, ҳарчанд таҷрибаи баровардани ҳукми нишон медиҳад, ки судҳои ҷазоро «аз рӯи максимум» муайян мекунанд.

Мунаққидон метавонанд эрод гиранд, ки дар қонунгузорию ҷиноӣ Туркменистон меъёрҳои сабукунанда ҳастанд, масалан, ба таъхир мондани ҳукми, ки мувофиқи моддаи 78 Кодекси ҷиноӣ бояд нисбати ҳомилидорон ва занҳои, ки кӯдакони хурдсолдоранд, истифода бурда шавад. Инчунин моддаи 68 вучуд дорад, ки маҳкумшавии шартиро дар назар дорад. Вале, мутаассифона, мониторинги ҳукми, ки аз ҷониби Ассотсиатсияи мо гузаронида шудааст, нишон медиҳад, ки аз соли 1996, ягонтои ин моддаҳо дар таҷриба истифода бурда нашудааст. Аз ҳама муҳим ба назари мо, ислоҳоти институти ҳимоятгарӣ мебошад. Якумаш, ваколатҳои мувофиқ ва таъмини айбдоршавандаҳо бо ҳимояи қонунӣ дар тамоми марҳилаҳои дастгиршавиро

ба ҳимоятгарон муҳайё намудан лозим аст.

Барои ин дар аввал қонуни навро «Оид ба ҳимоятгарӣ ва фаъолияти ҳимоятгар» қабул кардан лозим аст ва қонуни собиқ шӯравиро аз соли 1970, ки дар асл дар Туркменистон истифода бурда мешавад, бекор кардан лозим. Мувофиқи ин қонунгузорию фартутшуда, ҳимоятгарон дар кишвари мо ҳуқуқҳои асли надоранд. Онҳо ҳуқуқҳои дастрасӣ ба маҳкумшуда, то ба ӯ пеш овардани иҷозатномаи расмӣ барои дастгиршавиро надоранд, ки ин дар ҳамаи кишварҳои васеъ ба кор бурда мешавад. Ҳодисаҳои маълуманд, ки дастгиршудагон ба мӯҳлати даҳ рӯз аз рӯи гумонбаршавӣ дар содир намудани ягон ҷиноят дар мақомоти нигоҳдории қаблӣ бе ягон ба тартиб даровардани ҳуҷҷатҳои боздошт шуда буданд. Нисбати чунин дастгиршудагон фишори ҷисмонӣ ва рӯҳӣ бо мақсади гирифтани нишондодҳои иқроршаванда ба кор бурда мешавад. Агар ба мақсад расида нашавад, «гумонбаршуда» ба ҳабсири маъмури ба мӯҳлати 15 шабонарӯз барои «бетартибии нисбатан сабук» ё гуё барои «нишон додани муқобилат ба қорманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқӣ» гирифтӣ мешавад. Дар тӯли ин муддат гумонбаршуда як ба як бо мошинаи давлатии ҷазодиҳанда боқӣ мемонад.

Дуюмаш, ба ҳимоятгарон ўҳдадорӣ ба монанди ҷониби айбдоркунанда бояд пешкаш карда шавад. Мушкилии системаи судии туркманӣ дар он аст, ки аз соли 1995 ягон ҳукми сафедкунанда бароварда нашудааст. Судҳои танҳо барои исботкунии гуноҳи гумонбаршуда нигаронида шуда, дарҳостҳои ҳимоятгаронро аз назар соқит мекунанд.

Сеюмаш, ҳимоятгар бояд ҳуқуқи гузаронидани тафтишоти худиро дошта бошад, тавре дар тамоми кишварҳои демократӣ дар амал татбиқ карда мешавад. Ҳамчунин ба тариқи қонунӣ чунин мафҳумро ба монанди «шоҳиди ҳимоя» муқаррар кардан зарур аст.

Мақомоти тафтишотӣ дар рафти тафтиши пешакӣ исботи ҷинояткорию гумонбаршударо ба даст меоранд, ҳимоятгар бошад, ҳуқуқи дарёфти далелҳои бегуноҳии гумонбаршударо бояд дошта бошад ва шоҳидонро ёфта бо онҳо сӯҳбат кунад. Агар маълум гардад, ки ҳимоятгар то муурофияи судӣ бо шоҳид вохӯрда сӯҳбат кардааст – ўро ба осонӣ аз иштирок дар суд дур мекунанд.

Тимур Мисрихонов, роҳбари Ассотсиатсияи ҳимоятгарони мустақили Туркманистон ва коршиноси NBCA, ки дар Нидерланд ҷойгир мешавад.

ТАФСИЛОТ: Бо безътибор мондани бекорон, ҳукуматдорон ҳуқуқҳои онҳоро поймол месозанд

Новобаста аз имконияти қонунии гурифтани мақоми расмӣ ва нафақаи иҷтимоӣ дар Туркманистон, бекорони маҳаллӣ аз ин чиз дар асл маҳруманд, зеро дар кишвар мавҷудияти бекорӣ эътироф карда намешавад ва механизмҳои маблағгузорию фондҳои шугли аҳолӣ вучуд надоранд.

Ҳукуматдорони туркман баробари ихтисоси табодуллотҳои бозоргонӣ кардан, бояд дарк кунанд, ки азнавсозии сохтори иқтисодиёт, ки бо пайдошавии шаклҳои нави муносибатҳои меҳ-

натӣ вобаста аст, аз паси худ афзоиши якуҷабораи теъдоди бекоронро меоварад. Ин ба модернизатсияи шаклҳои моликияти корхонаҳо, оптимизатсияи штатҳо ва аз кор озодкунии маҷбурии кормандон алоқаманд аст.

Тибқи нишондодҳои омили расмӣ, ки барои нашр пӯшида ҳастанд, қариб панҷ фоизи аҳолии коршоями Туркманистон ҷои кори доимӣ надоранд. Вале таҳлилоти мустақил имкон медиҳанд таъкид кард, ки шумораи бекорон дар кишвар якуним ду маротиба зиёдтар буда, аз рӯи ҳисобҳои тахминӣ метавонад қариб 240 ҳазор одамро ташкил диҳад.

Айни ҳол дар ҷустуҷӯи кор кормандони штати озод карда шуда, хатмкунандагонӣ муассисаҳои таълимӣ, муҳоҷирони дохилӣ, мутахассисоне, ки ҷои кори худро бо сабабҳои гуногун иваз кардан меҷӯянд, аз аскарӣ баргаштагон қарор доранд. Мушоҳидаҳо гувоҳи онанд, ки ин одамон бо сабаби набудани даромади доимӣ сатҳи ниҳоят пасти зиндагӣ ва дастрасии маҳдуд ба хизматрасониҳои тиббии пулакӣ, доранд. Вале ягон нафари онҳо мақоми расмӣ бекор надоранд ва нафақаи иҷтимоӣ, ки ба мисли дигар кишварҳо метавонад онҳоро дастгирӣ намояд, намегиранд. Ба назари аввал, чунин вазъи бекорони туркманӣ тааҷҷубовар аст, зеро Қонун «Дар бораи шугли аҳолӣ», ки соли 1991 қабул шудааст, ва санадҳои қонунӣ доир ба биржаҳои меҳнат меъёрҳои байналхалқӣ доранд, ки мақоми бекорон, шартҳои эътироф кардани онҳоро муайян месозанд ва ҳуқуқи ҳифзи иҷтимоиро кафолат медиҳанд.

Ба сифати сарчашмаи воситаҳо барои маблағгузорию нафақаҳои бекорон, қонун пардохтҳои ҳатмии корхонаҳо, муассисаҳо, ташкилотҳои шаклҳои гуногуни моликиятдоштаро пешбинӣ кардаанд, ки ба андозаи қариб ду фоизи фоизҳо аз маоши меҳнат муқаррар шудаанд. Вале дар амал қонун амал намекунад, зеро он бо ягон механизми аниқӣ амалигардонии он мустақам гардонида шуда набуд. Якумаш, то ҳол ба мувофиқа бо Қонун «Дар бо-

раи шугли аҳолӣ» қонунгузорию андоз оварда нашудааст, ки кордиҳандагонро маҷбур месозад пардохтҳо ба фонди шугл, ки ваколати пардохтани нафақа барои бекорон дорад, пардохт намоянд. Бо сабаби ин холигӣ мақоми бекорон дар амал ба мақоми шахсони корқобанда, бе супоридани пардохтҳои дахлдор иваз карда шуд. Дуюмаш, дар тӯли солҳои зиёд ҳадамоти шугли аҳолӣ бақайдгирии одамони ба онҳо мууроҷияткардари накардаанд, ки ба таври автоматикӣ ҳатто киноя оварданро аз пардохтҳои иҷтимоиро, ки ба бекорон аз рӯи қонун пешбинӣ шуда буданд, истисно мекунанд. Баъдтар ҳадамотҳои шугли аҳолӣ маҳкам карда шуданд ва ҷои онҳоро биржаҳои меҳнат ишғол карданд, ки вазифаҳои монанд дошта, бо тартиб додани ҳисобот ба мақомоти омор оиди теъдоди мууроҷияткардагон машғул ҳастанд, вале вазъи худӣ бекорон тағйир наёфтааст, онҳо то ҳол мақом ва дастгирии иҷтимоӣ надоранд.

Ба наздикӣ президент Қурбонгули Бердимухамедов стратегияи нави иқтисодии кишвар ва гузаришро ба хоҷагидорӣ ҷаҳонӣ эълон намуд, ки диққати асосӣ ба захираҳои инсонӣ карда мешавад. Вале бояд дарк кард, ки ба чунин табодуллотҳои миқёсан калон, як қатор омилҳои манфӣ ҳамаҷоя мекунанд, ки оқибати ногузири ислохотҳои бозорӣ мебошанд. Ҳукуматдорон бояд фаҳманд, ки вақти ҷамъоварию захираҳои меҳнатӣ, ҳисоби аниқӣ эҳтиёҷоти иқтисодиёт ба нерӯи корӣ, муайянсозии механизмҳои маблағгузорию фондҳои махсус оид ба дастгирии бекорон, расидааст.

Барои ин лозим меояд, мақоми ягонаи дарбаргирандаи масоили шугли аҳолӣ таъсис дода шавад ва заминаи қонуниаш мукамал сохта шавад, то ин ки шаҳрвандони корқобанда ва бе воситаи рӯзгузаронӣ, ки ба он ҳуқуқҳои пурра доранд, боқӣ монанд.

**Ақсолтан Аннагурбанова,
тахаллуси коршиноси
иқтисодӣ аз Ашхобод**

Institute for war & peace reporting

48 Gray's Inn Road
London, WC1X 8LT, UK
Tel: (44 20) 7831 1030
Fax: (44 20) 7831 1050
Web: www.iwpr.net
E-mail: info@iwpr.net

Намояндагии IWPR дар Ҷумҳурии Қирғизистон

Ҷумҳурии Қирғизистон
ш. Бишкек, 720017
к. Тоголок Молдо, 18-2
Тел.: + 996 312 66 44 53, 61 38 70
Факс: + 996 312 61 38 70
E-mail: iwpr.kyrgyz@iwpr.net

Намояндагии IWPR дар Ҷумҳурии Қазоқистон

Ҷумҳурии Қазоқистон
ш. Алмато, 050000
к. Казыбекби, 50
2 ошёна, офис 84
Тел.: +7 727 272 59 03, 272 64 21, 272 68 90
E-mail: iwpr.kazakhstan@iwpr.net

Намояндагии IWPR дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе, 734003
х. Рӯдакӣ, 137, «Тоҷикматлубот», 6 ошёна
Тел.: + 992 372 24 70 26
Тел./Факс: + 992 372 24 70 51
E-mail: iwpr.tajikistan@iwpr.net

IWPR ба мундариҷаи мақолаи мазкур масъул аст ва он дар ягон ҳолат нуқтаи назари кишварҳои Шӯрои Аврупоро инъикос наменамайд.